

El llibre d'establiments, també denominat d'ordinacions, de privilegis i altre d'altres drets
privilegis —establiments— després de 1707— recoplen les diverses lleis emanades dels regnats dels reis
valencians i signifiquen la total codificació de l'activitat legislativa municipal a l'època foral. Són el text
legal que acompanya la formació i desenvolupament —que no la creació, determinada per les condicions de
població (cf. Guinovart 1991, passim)— del municipi valencià medieval, i són la font més completa per a
l'estudi del seu desenvolupament social, que faen i perduren. En alguns casos, evidencien la capacitat
municipal —institucional i organitzativa— de les ciutats valencianes i rurals entre els segles XIV-XV, així
com la flexibilitat per a l'adaptació dels seus estatuts dels segles XV al XVII — XVIII— als nous
temps i circumstàncies.

Per això, entre els textos que, a més de regular les activitats del regim municipal i les competències
del municipi («política urbana i rural», segons Cobos-García 1970, 25-26), desenvolupaven a nivell
local els principis continguts als llibres de València, La Tregua que aporta l'aportació més una sèrie de normes
municipals i rurals. Així com els llibres són regis per les ciutats i promulgats pel rei, els estatuts són
redactats per les autoritats municipals en aplicació del seu dret autònom.

L'edició dels *Libros de València*, iniciada per Germà Cobos i Arce i Garcia el 1970, obria pas a
diverses edicions i estudis sobre el dret local valencià, manifestats en les *Ciutats de Poblatió i els Establiments
i Ordinacions*, tres documents de treball local (Cobos-García 1970, 25-26), una vegada es va evidenciar
la importància d'aquests codis locals (Casanova 1983, 73-77). Les diverses publicacions, apartades
des d'alcaldes fins a 1964 són reconegudes posteriorment, així com d'altres treballs en preparació
(Casanova 1986, 82-86), i encara han aparegut d'altres textos, com els *Establiments i capitols de la
municipalitat d'herbagers de la Tinença de Culla* (Pons 1986, 407-360) o una compilació catalana de
Xodre (Díaz 1993, 317-332).

Sobre els orígens dels establiments, és interessant el que es diu sobre Gandia (García 1987,
16-30), on apareixen els volants de 1370, a causa de la crisi motivada per la Pesta Negra i la guerra amb
Castella els establiments evidencien el dret ciutadà de posar endavant una compilació homògena de les
normatives existents fins al moment, per la
PERE-ENRIC BARREDA i hermanament, així com
de regular aspectes d'interès de costar fins al moment, com d'un punt de vista —social, polític i econòmic—, que
l'altre d'alguns volants apareix per sobre de la
Els Establiments de la Torre d'en Besora

El valor d'aquests textos és molt gran, car, malgrat que cada vila o lloc de l'antic Regne de
València té els seus propis establiments, la seva redacció i promulgació són els establiments històrics, i
són aspectes molt importants del dret local medieval, i són ja
«ESTUDIS CASTELLONENCS»
Nº 7 1996-1997, pp. 427-489

Els llibres d'establiments, també denominats d'ordinacions, de rúbriques i amb d'altres títols semblants —*estatutos*, després de 1707— recopilen les diverses lleis municipals medievals dels pobles valencians i signifiquen la total codificació de l'activitat legislativa municipal a l'època foral. Són el text legal que acompanya la formació i desenvolupament —que no la gènesi, determinada per les cartes de població (cf. Guinot: 1991, *passim*)— del municipi valencià medieval, i són la font més completa per a l'estudi del seu ordenament social, que fixen i perpetuen. En última instància, evidencien la capacitat intel·lectual —institucional i organitzativa— de les èlits municipals a cavall entre els segles XIV-XV, així com la flexibilitat per a l'adaptació dels seus continuadors dels segles XV al XVII —i XVIII— als nous temps i situacions.

Per tant, eren els codis que, a més de regular les matèries del règim municipal i les competències del municipi («policia urbana i rural», segons Colon-Garcia: 1970, 25-26), desenvolupaven a nivell local els preceptes continguts als furs de València, i a l'igual que aquests s'agrupaven sota uns títols generals anomenats rúbriques. Així com els furs eren fets per les corts i promulgats pel rei, els establiments eren redactats per les autoritats municipals en aplicació del seu *ius statuendi*.

L'edició dels *Furs de València*, encetada per Germà Colon i Arcadi Garcia el 1970, obria pas a diverses edicions i estudis sobre el dret local valencià, manifestat en les Cartes de Població i els Establiments i Ordinacions, tots documents de caràcter local (Colon-Garcia: 1970, 25-26), una vegada es va evidenciar la importància d'aquests codis locals (Casanova: 1983, 73-77). Les diverses publicacions aparegudes des d'aleshores fins a 1984 són ressenyades posteriorment —així com d'altres treballs en preparació— (Casanova: 1986, 82-86), i encara han aparegut d'altres textos, com els establiments o capítols de la mancomunitat d'herbatges de la Tinença de Culla (Barreda: 1986, 447-562) o una compilació tardana de Xodos (Díaz: 1993, 317-332).

Sobre els orígens dels establiments, és interessant el que es diu sobre Gandia (Garcia: 1987, 16-30), on apareixen als voltants de 1370, a causa de la crisi motivada per la Pesta Negra i la guerra amb Castella: els establiments evidencien el desig ciutadà de portar endavant una compilació homogènia de les normatives existents fins al moment, per la dificultat que suposava llur dispersió i heterogeneïtat, així com de regular aspectes deixats de costat fins al moment, des d'un punt de vista —moralitzador i cristià—, que l'èlit dirigent volia aplicar per sobre de la massa fidel a la seua cultura popular de substrat agrari i pagà.

El valor d'aquests textos és molt gran, car, malgrat tenir cada vila o lloc de l'antic Regne de València els seus propis establiments, la majoria han desaparegut a causa dels esdeveniments històrics, i llurs respectius manuscrits són de gran raresa. Es conserven poques ordinacions medievals, i les ja

publicades es concentren, sobre tot, a la zona nord del País Valencià: Morella, Vilafamés, Castelló, Peníscola, Benicarló, Xodos, etc. A l'Alt Maestrat, i en concret a la comarca històrica de la Tinença de Culla, s'han conservat, demés dels esmentats establiments de la mancomunitat d'herbatges, els codis de la capital, Culla, de Benassal i de la Torre d'en Besora (sobre aquest municipi, cf. Peraire: en premsa), tots encara inèdits. El cas de Benassal és especial, car només es conserva un manuscrit antic, recopilat cap a 1518 i amb afegiments anuals fins a 1559, sense cap continuïtat posterior, mentre que en els cassos de Culla i de la Torre es conserven dos manuscrits: el primer, una recopilació de darreries del segle XVI (Culla, 1590; la Torre, 1598); i l'altre, una nova recopilació del segle XVIII, posterior als decrets de Nova Planta (Culla, 1718; la Torre, 1738).

Els continguts d'aquests codis, a un nivell comarcal, solen semblar-se molt, salvades algunes particularitats locals. Un estudi jurídic comparatiu dels mateixos, sobre tot de les recopilacions més antigues, ens delimitaria sense dubte el fons més antic, potser comú, a tots aquests codis, que suposaria el punt de partida de les legislacions locals. Tots tenen un enorme interès històric, com a eines bàsiques de coneixement de la vida quotidiana, interès que es combina segons els cassos amb el valor jurídic, el filològic, l'estilístic, l'onomàstic (toponímic, però també antroponímic),...

En l'aspecte jurídic, els establiments són la manifestació de la capacitat legislativa del consell, amb caràcter de normes jurídiques, si bé cal tenir en compte que ens trobem en una època anterior a la divisió dels tres poders, i sovint no se'n pot fer una delimitació exacta de competències. Aquesta capacitat legislativa, per posar un exemple, es veu condicionada per l'autoritat senyorial, car dits establiments necessitaven cada any l'aprovació del batlle (o del comanador per l'orde de Montesa, o lloctinent seu). Aquest fet, per d'altra banda, ens ha permés conservar les confirmacions anuals, sovint els únics conservats d'entre els documents que foren emesos per la pràcticament desconeguda escrivania del batlle o comanador de cada vila o lloc. També són molt vàlides per a formar taules prosopogràfiques d'autoritats.

La forma externa de tots ells és molt semblant: els atorgants són els oficials (justícia, jurats i mostassaf) i el consell, amb la fórmula «establiren (i ordenaren) que», de vegades suprimida. Alguns afegits, no obstant, porten una forma verbal impersonal. Els establiments afegits a una recopilació solen anar datats, a diferència dels altres. En algun cas, cedint a un interès per motivar i explicar la promulgació de l'establiment, el redactor es lliura a fer exposicions de motius, generalment breus, però que en algun cas s'estenen una mica més i ens dibuixen la capacitat literària del notari.

La principal característica lingüística dels mateixos, tanmateix, és la síntesi i concisió, que prou vegades dificulta la correcta interpretació del text, car la sintaxi és forçada al màxim per a encabir en un període tota la casuística legal que solen portar aquests textos. No segueixen cap formulari establert, i donen ampla cabuda a tota mena de lèxic local. Per tant són, sense dubte, una font molt valuosa, en especial per a la terminologia.

ELS MANUSCRITS

Els manuscrits que contenien aquests preceptes, degut als augments, canvis i derogacions que se'n feien, quedaven inutilitzables al cap d'uns anys d'ús, i calia fer-ne una recopilació, que eliminava les lleis supèrflues i organitzava de nou les útils. Per tant, tot i que es conserven llibres d'aquests compilats els segles XVI, XVII i començaments del XVIII, els textos que contenen tenen una procedència molt més antiga, i no deixen d'ésser altra cosa que refundicions d'altres codis de procedència medieval. A més, els decrets de Nova Planta no aconseguiren acabar amb la seua influència, i això es comprova perquè els manuscrits es seguiren utilitzant, amb la inclusió de nous textos afegits, fins ben entrat el segle XIX.

En el cas de la Torre es conserven, com ha estat dit, dos manuscrits, el primer d'ells còpia d'un anterior ara perdut, però que encara existia a l'arxiu de la Torre als voltants de 1750, quan el notari Tomàs

Molés en va fer un inventari -unit al llibre d'establiments de 1738-. Aleshores aquest arxiu es contenia en tres arques: una, amb dues particions, contenia les mans judicaries de la cort d'època foral, i molts papers sense classificar; la segona, amb quatre particions, els equivalents i documents semblants, les cartes de pagament, els capatrons de peites antics i finalment les ordres, pragmàtiques i bàndols; la tercera, els capítols d'herbatge, un capatró de peites antic i dos quaderns de visures, tres llibres d'establiments, el capatró de peites vigent, els comptes dels jurats i peiters, uns capítols i ordinacions, un llibre de béns sitis per a l'equivalent, i a una caixa interior els pergamins i saquets d'èpoques. Els establiments apareixen als números 9 i 10 de dit inventari:

9 Item en dicha arca dos libros en fóleo mayor, el uno con cubiertas de pergamino, y el otro que las tiene rasgadas, que ambos contienen los estatutos y ordenanzas deste lugar.

10 Item en dicha arca un libro nuevo con cubiertas de pergamino en fóleo mayor de los estatutos y ordenanzas que se observan al presente.

Tots dos són resultat, com es pot comprovar, d'una compilació feta a partir de codis anteriors que, per l'ús i la desorganització motivada pels nombrosos afegiments fets amb el pas dels anys, quedaven pràcticament inutilitzables. En aquell moment (1598, 1738) es feia una recopilació que començava a ser afegida de nou.

El primer manuscrit és en un estat regular: les tapes de pergami són deteriorades i trencades pel pas dels anys, i el mateix llibre, de tamany full, es troba amb el relligat desfet i nombroses pàgines soltes, amb les bores —i fins i tot part del text— deteriorades, i sembla haver-se humit perquè el paper és tacat i ha pres una tonalitat parda, i en algun cas la tinta, ferruginosa, l'ha foradat. No presenta cap particularitat codicològica, a l'igual que el segon manuscrit, també en full i amb tapes de pergami, en molt bon estat. En aquest només és d'advertir que se li cusiren al començament dos quaderns amb l'esmentat inventari de l'arxiu de 1750 i un incomplet inventari dels papers de la Tinença de Culla.

El primer llibre és escrit per un copista desconegut, de lletra elegant de tendència itàlica, a partir de la recopilació de Llorenç Galí, notari d'Albocàsser. Posteriorment hi ha moltes mans que afegien nous establiments i també les confirmacions. Entre elles figuren notaris ja estudiats del segle XVII -i XVIII- com Gracià Salvador, Joan-Jeroni Vives, els dos Jaume Bertran (major i menor), Miquel Garcés, Bartomeu i Antoni Matamoros, Basili Bertran, Bartomeu Joan, Roc Miralles, Vicent Badal, Lluís Tena, Tomàs i Vicent Molés (sobre els notaris del segle XVII, cf. Barreda, 1990: 327-328; i sobre els del XVIII íd, 1989: 254). Del copista del segon manuscrit no es sap res, ni tan sols el nom, que no es va posar en el lloc reservat per afegir-lo.

L'EDICIÓ I TRANSCRIPCIÓ

Aquesta edició ha recollit la totalitat dels elements textuais que figuren als dos manuscrits, numerant-los i organitzant-los en quatre apartats. El primer i el segon són els establiments que figuren exclusivament al primer manuscrit, dividits en dues parts: la recopilació de 1598, tractada d'una manera independent, i els establiments afegits posteriorment per altres notaris fins a 1733. Com que la majoria d'aquests no seguien una disposició estricta —orgànica ni cronològica—, han estat ordenats cronològicament, amb els respectius títols que figuren al manuscrit, generalment afegits però en molts casos originals —quan van precedits de «rúbrica» ho són—. Com volia, tanmateix, que es veiés clarament aquesta disposició interna, he reproduït al final de l'apartat II —pàgines finals de l'apartat II del text— la taula d'establiments existent al començament del manuscrit, redactada cap a 1690. Com els notaris que hi afegien establiments fins a 1733 no l'havien actualitzada sinó molt parcialment, he afegit els títols que mancaven, a més de posar al final el número

que he donat a cada establiment per facilitar-ne la localització. En canvi, són totalment refetes les taules que figuren al començament de cadascun dels tres apartats primers, inexistents en els manuscrits originals, on m'he limitat a reproduir els epígrafs de cada rúbrica o establiment —a l'edició, en lletra negra—.

El tercer bloc és la recopilació de 1738, amb una taula inicial que ha estat igualment afegida. Com en el cas del llibre primer, he inclòs dintre del text els epígrafs marginals que indicaven els diversos establiments, en lletra cursiva en tots dos casos. Totes dues recopilacions porten al començament una introducció on figuren els oficials municipals i el notari revisor de la compilació —no l'esmenta en el segon, tot i haver deixat un espai en blanc per fer-ho—, i després un pròleg on s'exposen els motius, ja esdevinguts tòpic, que motivaven la renovació periòdica d'aquests manuscrits: l'any 1598 es diu que eren en lletra antiga i deteriorats, de manera que no es podien llegir i el lloctinent de comanador no els volia confirmar, com hem vist.

Cal esmentar que les dues recopilacions adopten un criteri refundidor i no pas orgànic, és a dir, que posen en un únic bloc a sota de cada rúbrica establiments molt diferents, com per exemple la XI de 1598, que inclou 6 rúbriques soltes —i també 6 establiments—. Per facilitar l'estudi posterior, aquests establiments amb unitat temàtica han estat delimitats, bé a partir dels diversos títols que aglutinava cada rúbrica (apartat I), o bé a partir de dits epígrafs marginals (apartat III). Aquest criteri refundidor, completament inèdit als llibres d'establiments coneguts, no sabem si és idea de Galí, el notari compilador de 1598, o ja prové del seu model. En tot cas, és una solució dolenta, car impedeix la posada al dia i l'afegiment d'esmenes i canvis a continuació de cada establiment —pràctica habitual en aquests manuscrits—, i en definitiva és la culpable del desordre en que es situen els establiments afegits després de 1598.

Finalment, el quart bloc són les successives confirmacions anuals del lloctinent de comanador, recollides de tots dos manuscrits —el segon només porta les numerades 118 a 122— i posades en ordre cronològic, car no en tenien cap, i sovint l'alteraven (cf. el núm. 37), com no podia ésser de cap altra manera.

Respecte dels criteris de transcripció, són els habituals, amb recurs als signes de puntuació seguint les actuals normes ortogràfiques per motius evidents. Quan cal es separen amb un puntet aquells mots que, units en el manuscrit, avui es separen. També es regula l'ús de les majúscules, en especial quan afecten l'onomàstica, i l'ús de v/u i i/j quan cal. Es despleguen totes les abreviatures, es marca precisament la foliació i les alteracions de la mateixa —el primer manuscrit omet numerar un full entre el 42 i 43, que anomeno 42b o bis—, i s'assenyala amb claudàtors tot afegiment o restauració de text perdut. No cal dir que, com és habitual en aquestes edicions científiques de textos, s'inclou al final un índex temàtic, els corresponents índexs onomàstics i un petit glossari dels termes més poc coneguts. També he afegit, en aquest cas, una taula prosopogràfica dels lloctinents de comanador que apareixen a l'apartat IV.

Agraïments: a Joan Peraire, professor de valencià, que l'estiu de 1989 em va facilitar aquests textos, i a Paco Bellés, secretari municipal de la Torre, per la col·laboració prestada.

Benassal, juny del 1994

ELS ESTABLIMENTS DE LA TORRE D'EN BESORA

[I]

Libre dels Establiments de la Torre d'en Besora
[any 1598]

[Taula]

- [I.-] Rúbrica de la cort, a fol. 1.
[II.-] Rúbrica que lo justícia pugua rebre certs actes curials absent lo scrivà, y de contumàcies, a fol. 2.
[III.-] Rúbrica de tota natura de bestiar farà dany en blats y radiu, y de senyalar los porchs, y qui farà senda per blats, a fol. 3.
[IV.-] Rúbrica de tales fetes en vinyes y orts per persones y tota manera de bestiers y cans, a fol. 4.
[V.-] Rúbrica de tales fetes en parres y en ceps y de plantar vinyes, de arbres y fruits de aquells, y de tales fetes per animals groços qualsevol fora rama y erba, a fol. 5.
[VI.-] Rúbrica de rostolls ab garbes y de coltives de aquells y quin temps se an de guardar, a fol. 6.
[VII.-] Rúbrica de escalivar guarets y altres terres, y grocejar, y de llegums y nabs, a fol. 7.
[VIII.-] Rúbrica de gallines y tales d'elles, bardiçes, parets o cloices de altri, y de amargar y collir herba en ribes de altri, a fol. 8.
[IX.-] Rúbrica de bestiers que ab esquesles tapades faran dany en heretats, y en clos, y de carrasques de particulars, y collir bellotes y prohibició de aquelles, a fol. 9.
[X.-] Rúbrica de la era del senyor y de altri, y de la caça de conill, a fol. 10.
[XI.-] Rúbrica de pendre fems, y encorralar, y fer carreres per heretats, furta llenya, metre foch per lo terme y de les aigües dels orts, a fol. 11.
[XII.-] Rúbrica de afermaments, y lloguers, y qui farà dany dins deu dies o notifique, y admissió de clams de vista o sospita, a fol. 12.
[XIII.-] Rúbrica de admisió de clams de sospita, a fol. 13.
[XIV.-] Rúbrica de les armes, y que fent aprensió de béns per execució lo justícia no pot prendre armes, y qui trencarà los bacis de consell, a fol. 14.
[XV.-] Rúbrica de prohibició de fer llegura en abeuradors conciliars, y tala de carrasques de consell y roures, a fol. 15.
[XVI.-] Rúbrica de abelles, y del bovalar, y que en heretats de particulars dins la devesa no s'i posen nodriments, a fol. 16.
[XVII.-] Rúbrica de metre foch per lo bovalar, dietes de vila, extractió de esmenes, y penyores que s vendran per la cort, y executions de la vila, a fol. 17.
[XVIII.-] Rúbrica de prohibició de llaurar camins o patis consiliars, arrancar fites, y de aquells que seran remissos en anar a consell sent consellers, y electió de aquells, a fol. 18.
[XIX.-] Rúbrica de cavar terra en lo vall, bellotes de consell, y bestiers radius, y ço que la universitat tindrà obs o prenga del particular pagant ho, a fol. 19.
[XX.-] Rúbrica de abeuradors de porchs, salari de preadors y positió d'ells, coves y mallades consiliars, a fol. 20.
[XXI.-] Rúbrica de guardians y vedalers, sacristans, del llocí y qui s clamarà sens dany, y dins quin temps convindrà als que faran lo dany, a fol. 21.
[XXII.-] Rúbrica de aquells qui s desaveinaran del dit lloch que sien tenguts a pagar llur part dels deutes que lo dit lloch deurà, y de les tancades se llauraran, a fol. 22.

[XXIII.-] Rúbrica que ningú desfaça carn, de les jures y dels jochs, y qüestions entre hereters seguidors, a fol. 23.

[XXIV.-] Rúbrica de trametre al notari, derrocar parets y pendre carabaces, y los censalistes que la vila és fiança, que lo justícia pugua citar, y abeurar en heretat de altri, a fol. 24.

[XXV.-] Rúbrica de caça de parança, fer llegures en baça de altri, en quin lloch se puguen fer açolls, pou de la Canaleta, y entrant [a] abeurar quina pena se comet, a fol. 25.

[XXVI.-] Rúbrica de caritaders, collir vímens, y procures de estranger, y de avehinaments, a fol. 26.

[XXVII.-] Rúbrica de salaris de oficials, explicació de duptes, y que ningú arrende a forasters possessions sens llicència del consell, y arrancar fites entre vehins, a fol. 27.

[XXVIII.-] Rúbrica del compte dels jurats y executió contra ells y sos deutors, y prohibició de traure forments, y del graner, a fol. 28.

[XXIX.-] Rúbrica del llochinent de justícia, y en quin lloch no poden pasturar bèsties serreres, a fol. 29.

[XXX.-] Rúbrica de arriats que afollaran someres, exactió de esmenes, prohibició de tenir cort en cert temps, a fol. 30.

[XXXI.-] Rúbrica de retensió de qualsevols béns venuts sia preferit lo vehí al foraster, a fol. 31.

[XXXII.-] Rúbrica de les penes de la devesa de tot gènere de animals, y no poden entrar sin llicència, aunque sien en ses heretats, a fol. 32.

/i/

Stabliments y ordina[c]ions del lloch de la Torre d'en Besora, ara novament regoneguts per Nadal Salvador de.n Stheve justícia, Miquel Insa major, Baltazar Miralles jurats, en Johan Salvador mustasaph, y per tot lo consell del dit lloch de la Torre d'en Besora en lo present any de la nativitat de nostre senyor Déu Jesuchrist .mdlxxxviii., y renovats per mi Llorens Joan Galí, notari públich de la vila de Albocàcer, scrivà en lo present any dels justícia y jurats del dit lloch. .mdlxxxviii.

Omnia in pondere et mensura fecit dominus.
iudices debent audire cum paciencia.
iudices debent respondere cum providencia.
iudices debent iudicare cum iusticia.
iudices debent exequi cum misericordia.
qui timet Deum faciet bona.

[con regla, peso y medida passaremos nuestra vida]
Difficilimum est homines amplissima fortuna
ditatos legibus continere.

/ii/

Anno a nativitate Domini millesimo quingentesimo nonagesimo octavo, die vero intitulata sexta febroarii, en plener consell celebrat en la sala del present lloch de la Torre d'en Besora per debita y oportunament provehir a la líquida, clara, distincta y breu reformatió dels stabliments y ordinations del present lloch, los quals axí per ésser antichs com encara per estar tan mal tractats no.s poden llegir, de tal manera que lo senyor comanador de dita comanda eo son llochinent rehusen fer en aquells la sòlita y ànnua

confirmació, ac etiam per haver.n.i molts prolixos y que en aquells y.a repugnàntia y altres duplicats, lo que per experiència se.a mostrat ésser en notable perjuhí axí del dit senyor comanador com dels vehins del dit lloch, perquè havent.hi dita duplicitat y repugnàntia detarden la breu coneixença y juhí de aquells, lo que convé molt reparar. E per ço, ab madur consell, mijançant la gràcia de sa divina magestat, considerada la importància del negoci, per tot lo dit consell, nemine discrepante, fonch comesa la reformatió y recopilatió y millorament de aquells a Llorens Joan Galí notari, scrivà al present del justícia y jurats del dit lloch, per a que, no mudada la substàntia de aquells, mature entenga en dita recopilatió, donant y conferint a.d aquell circa predicta lo poder necessari, confiats de sa suficiència, los quals, fets per aquell yuxta lo thenor y sèrie dels establiments antichs, foren ab alta y clara veu notificats al dit consell y per aquell viva voce lloada y aprovada dita reformatió y recopilatió attés que no a discrepat del sentiment dels establiments antichs.

Laus Deo.

/1/

[I.-] Rúbrica de la cort.

[1.-] Primerament stabliren y ordenaren los damunt nomenats justícia y jurats y consell del dit lloch de la Torre d.en Besora que lo justícia de aquell sia tengut de tenir cort e juhí un dia de quiscuna semana, ço és, dijous, y si aquell serà feriat passe a.l altre dia subsegüent no feriat, fins en hora de tèrcia, en respecte dels vehins de dit lloch, y en respecte dels estrangers ab vehins de dit lloch qualsevol dia no feriat, axí que.i aja notari scrivà en aquell com en sa absència perquè no.s detarde la coneixença de les causes se tractaran davant dit justícia.

que lo que demana juí sia tengut a dar diner al justícia per a anar a informe

[2.-] E si.s esdevindran qüestions entre.ls llitigants de paraula o escrits les quals lo justícia no porà ab madur consell provehir, puga en tal cas manar a.l actor que bestraga lo que convinga per anar a portar consell de son assessor o altra persona perita per a la debita provisió a despeses de la part caiguda, e si dit actor no voldrà bistraure lo dit justícia no tinga obligació de oir.los, e açò sens perills de dit justícia y sos béns.

/2/

[II.-] Rúbrica que lo justícia puga rebre certs actes curials absent lo scrivà, y de contumàcies.

[3.-] Item stabliren y ordenaren dits oficials y consell, vista la penúria y.ha en dit loch de notari scrivà, com hi aja de venir de altre poble estrany a servir la cort y en aquest ínterim se seguixs fer alguns actes curials de poch

momento, que no sufrixen dilatió, per ço volen que lo justícia del dit lloch, absent dit notari scrivà, tinga facultat de rebre condempnacions, obligations curials y cancellacions de aquelles ab dos testimonis, y après quant vinga lo notari li.n faça relació y manament que note e registre aquelles en lo modo sobredit, y lo dit scrivà per relatió de dit justícia continue dits actes y per vigor del present establiment, de tal manera que a.d aquells se puga donar plena fe, volent sien de tanta consideració com si en sa presència fossen rebuts, e açò puguen fer dits justícia y scrivà respective sens perill e dany d.ells ni de sos béns, açò emperò declarat, que si dit justícia tindrà scrivà hordinari en dit lloch, jatsia no sia notari, o faça fer ad aquell per lo perill y pot haver de posar.o en oblit, les quals axí fetes tinguen la mateixa força.

[4.-] Y en respecte de les contumàcies seran acusades per los actors als reos, sie la pena .i. sou ultra les despeses de la citatió, y aquell sia de.l acusant, segons per fur és ordenat.

/3/

[III.-] Rúbrica de tota natura de bestiar farà dany en blats y radiu, y de senyalar los porchs, y qui farà senda per blats.

[5.-] Item stabliren y ordenaren los dits oficials y consell que tot bestiar menut que farà dany o entrarà en blats de altri cometa de pena lo senyor de aquell mealla per cab fins en sexanta y de aquí en sus sia ramat y cometa de pena e ban, axí de dia com de nit, sinch sous, dels quals aja lo senyor comanador lo ters y lo amo del blat les dos parts, y ultra de açò pague la esmena.

[6.-] Item tota bèstia groça que entrarà en blat de altri cometa de pena tres dinés per cab, partida dita pena ut supra, o la esmena, que sia ab voluntat de.l amo de dit blat de haver ban o esmena.

[7.-] Item tot bestiar menut radiu que serà atrobat en blat de altri fins en sinch paguen tres dinés per cab de pena, partida ut supra, y més la esmena.

[8.-] Item tota natura de porchs que entraran en blat de altri sols sien del dia nats cometen de pena tres dinés per cab o la esmena, partida emperò la pena ut supra.

[9.-] Item volgueren que qualsevol vehí de dit lloch que tindrà porchs aje de senyalar aquells dins quinze dies après los tindrà. En altra manera, si seran atrobats sens senyal en dits blats o en altra malafeta, cometen la pena en doble, partida ut supra.

[10.-] I tota persona que guerdant bèsties o bestiar passará o farà carrera per blat o sementers de altri, passant una vegada per aquells y retornant, cometa de pena sis dinés, partits ut supra.

/4/

[IV.-] Rúbrica de tales fetes en vinyes y orts per persones y tota manera de bestiar y cans,

[11.-] Item stabliren y ordenaren dits oficials y consell que tot hom que entrarà en vinya o ort de altri sens voluntat de son amo mentres fruits o ortaliça y aurà en aquells, del dia de Sent Joan de juny fins sien veremades dites vinyes, cometa de pena de dia .v. sous e de nit .xxx. sous y més la esmena, y après que seran veremades fins al dia de Sent Joan pach de pena .i. sou, partits lo ters [al] senyor comanador, y les dos parts a.l amo, açò emperò declarat que lo dit ort sia tancat ab quatre pams de paret ultra les aleres o ben tancat ab bardiaça, de manera que animals grossos no i puguen entrar, altrament no se.n aya clam ni esmena.

Volen emperò que qui en sa heretat tindrà ortaliça, si la.s menjaran nodriments, ne aja la esmena de la ortaliça, y si persones o talaran ne aja esmena y clam, com en dit establiment dels orts és contengut, la qual ortaliça estiga en lloch convenient y dins lo clos de la heretat.

Volen emperò que, après que seran veremades les vinyes fins a Sant Joan, no se.n puga haver clam per sospita de la persona que i entrarà si ja no.ls hi veurà lo amo de la vinya.

* Y corregint, finalment, lo establiment de les vinyes volen que aquelles y los parrals podats o per podar tot lo any se ajen de guardar de tota natura de nodriments sots la dita pena, partida ut supra. [4v]

[12.-] Y que tot bestiar menut que entrarà en vinya o en ort cometa de pena dos dinés per cap fins en .lx., y de allí ensús sia ramat, lo qual tinga de pena .vi. sous, y més la esmena, entesa dita esmena en los dits orts per tot l.any y en les vinyes del primer de abril fins sien veremades, partida la dita pena ut supra.

[13.-] Y tota bèstia groça cometa de pena en vinyes o orts sis dinés per cap, y la esmena, partida la pena ut supra. Y millorant dit establiment de les vinyes volen que no ajen ban sinó del primer dia de abril en avant, y que en ningun temp[s] de.l any y puguen entrar nodriments, y axí mateix que ningú puga veremar sinó del dia de Sent Francés avant si al consell no li pareixerà altra cosa, sots pena de .x. sous, partits ut supra.

[14.-] Y tota natura de porchs que entraran en dites vinyes o orts cometa de pena tres dinés per cap, partits ut supra, y la esmena, la qual se entenga en los orts mentres fruits o ortaliça i aurà y en les vinyes de Paschua de Resurrecció fins sien veremades.

[15.-] Ultimo /4v/ volgueren que tota natura de ca o gos que serà atrobat en dites vinyes del dia de Senta Madalena fins sien veremades sens gancho o esquella cometa de pena lo amo de aquell .ii. sous, y portant gancho o esquella .i. sou, ab que lo gancho tinga un forch de ganchera, e la

esquella batall, partida la pena ut supra, et ultra predicta los amos de dits cans paguen la esmena, o escusar.ne ab sacrament.

/5/

[V.-] Rúbrica de tales fetes en parres y en ceps y de plantar vinyes, de arbres y fruits de aquells, y de tales fetes per animals groços qualsevol fora rama y erba.

[16.-] Item statuhiren y ordenaren que tot.hom que collirà rama de parres de altri que sien dins lo clos del dit lloch ni de ceps plantats en parets manualment cometa de pena .v. sous partits ut supra, y per major conservació de les vinyes volen que quiscun vehí del present lloch sie tengut de fer e plantar tres jornals de vinya o parral.

* I a 2 de giner 1596, millorant dit establiment, volgueren que quiscun vehí tinga obligació de plantar eo tenir y conservar mil y dos.centes vergues de vinya o parral y sis figueres dins ses heretats dins tres anys contadors de huy avant, sots pena de .lx. sous, lo ters al comanador, lo restant a la lluminària de la Mare de Déu.

pena de arbres donzells y fruita, .v. sous

[17.-] I tot bestiar, axí gros com menut, que escapsarà o trencarà algun arbre que fruit faça, cometa de pena lo senyor de dit bestiar per cascun animal gros sis dinés y un diner per cada res fins en sixanta y de aquí ensús sinch sous per ramat, partida la pena lo ters al senyor y les dos parts a.l amo y la esmena. I [tota] persona que menjarà y collirà fruita de qualsevol [de dits] arbres cometa de pena per quiscuna vegada sinch [sous], y si tallarà o esquinsarà qualsevol de dits arbres donzells o imperials pague de pena per quiscun arbre .x. sous y la esmena, segons la valor de.l arbre, y qui se.n portarà lledoners de heretat de altri sens llicència de.l amo que pague de pena .v. sous, partides les dites penes respective segons desús està dit, ab esta emperò modificació, que lo arbre donzell que estarà plantat a deu passes de camins de erbatje si serà menjat o escapsat per qualsevol bestiar o nodriments groços o menuts no tinga pena alguna sinó sols la esmena, y de fruitals que estaran huyt alnes de la soca al cap de la heretat del dia de Sent Joan fins a Tots Sants pague de pena diner per cap fins a vint, y de aquí en sus .v. sous y la esmena, y per animal gros tres sous y per porch que entrarà en dites possessions .ii. dinés per cap y fins a deu, de aquí ensús tinga pena de sinch sous, partits ut supra. Y ajustat al dit establiment que lo arbre principal /5v/ tinga tres sous de pena, y dos dinés per cada branca, y la esmena, açò emperò declarat que si lo arbre no tindrà sinch pams de soca no.s puga ni cometa més pena de un principal.

[18.-] Y que tot animal gros y porchs seran trobats en qualsevol tala o dany o los amos confessos en aquells se cometa de pena nou dinés per cap fins en sis, y de aquí en sus sia ramat, y pague .v. sous de dia y de nit doble, partits ut antea, exceptat en rama y erba.

/6/

[VI.-] **Rúbrica de rostolls ab garbes y de coltives de aquells y quin temps se.an de guardar.**

[19.-] Item establiren y ordenaren que tot bestiar menut que entrarà en rostoll de altri dins tres semanas après que serà segat, avent hi garbes o sellars, cometa de pena lo amo de aquell mealla per cap y de aquí en sus fins a sexanta y de .lx. en sus sia ramat, cometa de pena .v. sous y més la esmena del sementer que me[n]jaran o tallaran, y si a gracienc y serà mes, cometa la pena doble, partida lo ters al senyor y lo restant a.l amo de la heretat.

* En après, anyadiren al dit establiment que los dits rostolls, axí ab garbes com sens aquelles, sien guardats per tot lo mes de agost, y tota bèstia groça y qualsevol natura de porchs, axí grans com del dia nats, que entraran en dits rostolls durant dits terminis cometen de pena tres dinés per cap y la esmena, partida ut supra.

[20.-] Y quiscun vehí puga fer y tenir dos coltives de rostoll tot a un tinent, tanta terra com li plaurà, sols sia sua o la tinga arrendada, y tot bestiar menut qui entrarà cometa de pena tres dinés per dena fins a sexanta, y de aquí ensús sia ramat y pague sinch sous, partits ut supra, y si a gracienc y seran posats cometen la pena doble, ab tal que dites coltives sien senyalades ab mollons de terra com se acostuma, y si camí passarà per dites coltives, no obstant dita pena reste dit camí en sa força y valor, y tota bèstia groça que entrarà en aquelles cometa de pena sis dinés per cap, y tota natura de porch cometa de pena dos dinés per cap, y si a gracienc los hi posaran la pena sia dobra, partida ut supra.

[21.-] Les quals coltives sien guardades de Sent Joan de juny fins a Pasqua Florida, [e] en contrasts se seguiran sobre dites coltives que ningú les goze soltar ni menjar fins tant sia conegut de letigi per justícia, jurats e pròmens sots la dita pena, y per obviar qualsevol /6v/ inconvenient seguidor en dits rostolls, per quant alguns per colorar sa malícia al leguen que les ribes y migans que són entre aquells no són incluses en lo present establiment, axí volgueren que sien entesos y compresos dites ribes y mijans que estaran entre dits rostolls y coltives com lo mateix rostoll.

/7/

[VII.-] **Rúbrica de escalivar guarets y altres terres, y grocejar, y de llegums y nabs.**

[22.-] Item establiren y ordenaren lo[s] sobredits oficials y consell que tot bestiar menut que entrarà en guarets ni en rostolls o altres terres de altri que se ajen de sembrar lo any vinent dins tres dies après que aurà plogut cometa de pena un diner per cap fins a .lx., y de aquí en sus sia ramat y pach de pena .v. sous, axí de dia com de nit, emperò que los dits rostolls que, segons és dit, se auran de

sembrar ajen ésser mollonats ab tres mollons de terra ab un ramellet al cap de quiscun molló, àlias que no ajen ban algú, partida la dita pena lo ters al senyor y les dos parts a.l amo, y tota bèstia groça y natura de porchs cometa de pena dos dinés per cap fins en trenta, y de aquí en sus sia ramat y pague .v. sous, partits ut supra.

[23.-] Y que tot vehí puga fer grocejats ab sembrats tot a un tinent com li plaurà y tot bestiar menut qui entrarà cometa de pena tres dinés per cab fins en deu, y de aquí ensús fins a sexanta, tres sous, y de .lx. en sus, sis sous, dels quals aja lo ters lo senyor y les dos parts l.amo, y si no estaran llaurats arreu tot.om se puixa menjar sens pena y per bèstia groça tres dinés per cap.

[24.-] Y tota persona que entrarà en qualsevol llegums de altri cometa de pena per quiscuna vegada sinch sous, partits ut supra, y més la esmena, y tot bestiar menut un diner per cap fins en .lx., y de aquí en sus sia ramat y pach .v. sous, partits ut supra, y la esmena del dany.

[25.-] Y qui cullirà nabs cometa de pena per quiscuna vegada tres sous y tot bestiar menut que entrarà en aquells tres dinés per dena fins a .lx. de aquí en sus .iii. sous, y la mateixa pena tinga lo bestiar gros, partits ut supra.

/8/

[VIII.-] **Rúbrica de gallines y tales d.elles, bardiçes, parets o cloices de altri, y de amargar y collir herba en ribes de altri.**

[26.-] Item ordenaren los desús dits que tot gènere de gallines, capons o pollastres que entraran en qualsevol sementers cometen de pena un diner per cap, partida lo ters al senyor, les dos parts a.l amo de la heretat y més la esmena del dany que faran, y qui aurà rebut lo dany puga fer citar los vehins y frontalers de la heretat, y los citats tinguen obligatió de escusar, o sien confesos en la tala, y qui matarà qualsevol de dits animals en sa heretat refaç a lo senyor de aquells vint dinés [sous] per cap, y si seran pollastrets o pollet .[xii]. dinés, y reste en sa facultat, pagant dits preus respective, retenint.se la gallina, gall o capó, y si en qualsevol heretat serà atrobada algú de dits animals morts, que lo amo de dita heretat aje de pagar aquella o escusar ab sacrament que no l.an morta ells ni sa companya, si request ne seran, y semblantment si serà request lo amo de dita gallina, gall o capó aje de respondre medio juramento que l.a trobada morta en la heretat de l.altre.

[27.-] I tota persona que desfarà o derrocarà paret, bardiça o cloiça que tinga o aja fet alguna persona en son corral, vinya o ort o altra qualsevol heretat que sia, que cometa de pena .v. sous, axí de dia com de nit, partida ut supra.

[28.-] Item tota persona que amargarà o metrà bèsties y bestiars grosos o menuts y porchs en ribes o mijans de

blats o coltives de altri que no ajen més de dotze pams de ample, cometen de pena la mateixa posada en lo establiment dels blats, y si seran majors de dotze pams no cometen pena, y qui collirà erba en ribes de blats, coltives, vinyes y orts de altri cometa de pena .ii. sous per quiscuna vegada, partits ut supra.

/9/

[IX.-] Rúbrica de bestiar que ab esquelles tapades faran dany en heretats, y en clos, y de carrasques de particulars, y collir bellotes y prohibició de aquelles.

[29.-] Item establiren y ordenaren dits oficials y consell que tot bestiar axí gros com menut que ab esquelles tapades o sens elles, que de facto les ajen llevades per dissimular la mala feta, entrarà en blats, vinyes, orts y coltives de altri, cometa lo amo de aquell respectivament la pena en doble de aquella que és contenguda en los presents establiments en rúbrica de quiscuna de dites coses, vista la malícia de aquells.

[30.-] Y tot bestiar menut que entrarà en clos de altri cometa de pena fins en sexanta mealla per cap, y de aquí en sus .v. sous, lo ters al senyor, les dos parts a.l amo, ab tal que lo dit clos aja la paret sinch palms de alçada dins o de fora, y qui scientment los hi metrà cometa la pena doble, y bestiar gros cometa de pena un diner per cap, partida ut supra.

[31.-] Y tota persona que atrevirà esmochar o tallar carrasca o roure inclusa en heretats o mijans de particular o de aquelles collirà bellotes, que dits arbres estiguen dins espai de sinch passes convinents après la terra llaurada, cometa de pena .v. sous per quiscuna vegada, y qualsevol de dites dos coses partida ut supra, y la esmena. Açò emperò declarat, que si esmocharan rams tantum paguen per quiscun ram dos dinés, reservada la conexença a jurats y proms quals arbres seran tallats a la cals o les rames, y la rama aja de tenir grosària del braó de un home, y no se.n porten la llenya tallada.

[32.-] Y havent.hi bellota en aquells, si entrarà bestiar menut dins dos dies après temporal de vent o pluges ni durant aquell y entrarà, cometa de pena un diner per cap fins en sexanta, y de aquí en sus .v. sous y los porchs tres dinés per cap, y la bèstia groça la mateixa pena, partida ut supra, la qual prohibició dure del dia de Sent Lluch fins al dia de Sent Andreu.

/10/

[X.-] Rúbrica de la era del senyor y de altri, y de la caça de conill.

[33.-] Item estatuhiren y ordenaren los sobredits que tot bestiar menut que entrarà en era de altri havent.hi sementers après que ajen batut, restant cuberta, cometa de pena un

diner per cap fins en sexanta, y de aquí en sus .v. sous y per bèstia groça y porchs sis dinés per cap, y los animals groços, exceptat los porchs, si no aurà sementés, sinó sols cuberta la era, se modera la pena un diner per cap, y per tota natura de gallines, pollastres o polls que entraran en dites eres paguen mealla per cap y la esmena en qualsevol de dits casos, partida la pena lo ters al senyor y les dos parts a.l amo, y si bèstia groça de qualsevol gènere sia que entrarà en la era del senyor havent.hi sementers si ja no.i entrarà a fer faena cometa de pena sis dinés per quiscuna bèstia, lo ters al senyor, lo ters a.l acusador, y lo altre al bací de Sent Berthomeu, y la esmena.

[34.-] Y per llevar inconvenients y escàndols, provehint a la pacificació dels poblats de dit lloch, fonch ordenat que ningú no puga batre en dita era sinó per son orde, precehint llicència del lloctinent de senyor, preferint primer lo mateix senyor o son arrendador, y après lo batle, y après lo justícia una erada y après los jurats, et ultimo lo mustaçaf et immediate los altres, tenint llicència, com és dit, demanada y obtesa, qui primer tindrà aquella, y per que y.aja millor lloch per a era fonch content lo senyor comanador dexar per a ús de era un tros de terra en la partida del Dumenje, afrontant illo tunc ab Jaume Miralles y ferreginal d.en Guiamó Miralles, camí en mig, ab lo dit Dumenje y a part d.avall ab camí que va al Pou, y qui sens dita llicència batrà en dita era encórrega en pena de .v. sous, aplicada tota a dit senyor.

[35.-] Y qui gozarà caçar conills o altra caça en clapers de altri manualment fets o en parets ni en altra part parar parança, cometa de pena .v. sous per quiscuna vegada de dia y de nit doble, partida lo ters al senyor y les dos parts a.l amo de la heretat o claper y quiscú en ço del seu pusca caçar tot l.any sens pena alguna.

/11/

[XI.-] Rúbrica de pendre fems, y encorralar, y fer carreres per heretats, furtar llenya, metre foch per lo terme y de les aigües dels orts.

[36.-] Item ordenaren los sobredits oficials y consell que tota persona que atrevirà pendre fems de femer de altri cometa de pena .i. sou, y més avant per quiscun cabàs pague tres dinés, partida la pena lo ters al senyor, les dos parts a.l amo, emperò de coves o mallades consellals quis.vulla lo prenga sens pena.

[37.-] Y ninguna persona goze encorralar bestiar gros ni menut en corral de altri si aquell serà tancat ab rames o paret, sots pena de .ii. sous per [quiscuna] vegada, partits ut supra, y estant uberts no tinguen pena.

[38.-] Y qui farà carrera per heretats sembrades, guarets, rostolls o llaurades dins l.any pague .i. sou, partit ut supra, y si serà sembrada, passant ab bèstia cometa la pena doble

y la esmena en la sembrada, y si la carrera excedix de.l horde acostumat deguen etiam la esmena.

[39.-] Y qui se.n portarà llenya de llenyés, camps, vinyes, arrabaçades o altres heretats de altri, cometa de pena .ii. sous, y la llenya sia de.l amo, o paguen la estimatió.

[40.-] Y qualsevol persona que metrà foch per qualsevol part del terme y farà dany a altri, pague la esmena del dany farà, e si cremarà a la cals carrasca o roure, axí de consell com de particular, pague per quiscun arbre .v. sous, lo ters al senyor, lo ters lo consell y lo ters a.l acusador, y en lo de particulars les dos parts a.l amo, de les quals coses se ajen de clamar dins quinze dies après fet lo dany, y quisvulla puga acusar.

[41.-] Y de.l aigua que eixirà de la font que està ab lo ort del senyor comence a regar lo senyor dilluns y dimats de quiscuna semana, e après lo més prop en tanda, y qui llevarà l.aigua al que aurà de regar pague .i. sou, lo ters al senyor y les dos parts al qui avia de regar, y qui soltarà l.aigua lo dia li vindrà no havent.la mester cometa de pena sis dinés, partits ut supra.

/12/

[XII.-] Rúbrica de afermaments, y lloguers, y qui farà dany dins deu dies o notifique, y admissió de clams de vista o sospita.

[42.-] Item establiren y ordenaren dits oficials y consell que qui s.afermarà axí per a nuncio com per a pastor o moço de casa y no.s voldrà estar e complir lo temps concertat, cometa de pena .xxx. sous, lo ters al senyor y les dos parts ab aquells qui se avien afermat, y per lo semblant, si aquell que l.aurà afermat lo despedirà, cometa la mateixa pena, açò emperò declarat, que si qualsevol de dites parts tindrà justes causes per les quals no dega estar al concert, aquelles sien admeses, y lo justícia sumàriament y de paraula sola decidixca dites quistions, y preceint declaratió ninguna de les parts cometa pena, y si dins quinze dies après de despedits de dits afermaments no repetirà la hu de.l altre, lo que pretendrà passat dit termini los sia denegada sobre açò tota mena de audiència y juhí.

[43.-] I tota persona que.s llogarà a fer qualsevol faena y no voldrà anar a fer son jornal, qui la tenia llogada puga llogar a costa dels llogats a quisvulla, y de la mateixa manera si qui.ls aurà llogat no.ls voldrà en sa faena que.ls pague lo jornal.

[44.-] I tota persona que farà tala o dany personalment o ab sos bestiar en blats, vinyes o orts, coltives, guareits o altres heretats y coses de altri, si dins deu dies après fet lo dany o notificaran a.l amo y faran prear y pagar lo preador, no dega lo clam, sinó sols esmena, [mes] passat dit termini, no servada dita forma, deguen clam y esmena, ab que en los

clams de sospita s.i aje de prear una mesura de tala, y en rama o erba o altre dany sis dinés.

[45.-] Y si /12v/ per lo amo de la heretat y seran vists, quisvulla tinga plena facultat de poder.se clamar de sos sementers y llegums y altres coses desús dites de vista, emperò sens mostrar tala alguna, y per obviar als inconvenients occorren sobre dits clams, estatuhiren que tota persona que aurà rebut qualsevol tala se aja de clamar dins quinze dies contadors après que.n sabrà, y de açò sia creguda per son jurament, y de ço que.s clamarà y veurà en sa heretat, y lo mateix se entenga si fill o filla o criat de casa o auran vist puixs sien de edat de quinze anys, y ningú se puixa clamar de moltes tales fetes per una bèstia o bestiar més de una vegada lo dia, y quiscun vehí se puga clamar, emperò de vista, y posar dos o tres clams sens convenir la part ni executar los primés ab executió prompta.

/13/

[XIII.-] Rúbrica de admissió de clams de sospita.

[46.-] Item ordenaren los desús dits oficials y consell per a mayor explicatió dels clams de sospita, dels quals hordinàriament resulten grans inconvenients per la malícia humana, que tota persona que aurà rebut qualsevol tala en ses heretats, axí de persones com de nodriments, tinga plena facultat de poder.se clamar de vista y per sospita, d.esta emperò manera, que clamant.se de vista sia cregut per lo jurament de aquell e família de sa casa, segons en lo retroscrit establiment està notat. E, si.s clamarà per sospita, aja de precehir citatió de la persona de qui.s pretendrà haver fet lo dany, y lo citat dins tres dies aja de escusar per si mateix e sos bestiar, ab sacrament de.l amo o del pastor que.ls guarde que tinga de quinze anys ensús de la dita tala, e si no escusarà dins dit termini, passat aquell immediate sia agut per confés, de tal manera com si judicialment o agués confessat y axí mateix y per lo mateix jurament tinga obligació lo citat quant escusarà dir si sab qui a fet dita tala. Emperò, aquell que.s clamarà guarde la forma sobredita y, aquella observada inconcussament, en continent lo dit clam sia agut per provat, adverat y justificat, remoguda tota exceptió, y de aquell se puga fer executió, posat dit clam dins quinze dies après de rebut lo dany y en la forma sobredita justificat. Y en clams de sospita tan solament contra una mateixa persona no se.n puga posar de dos ensús, axí de persones com nodriments, que primer los dits dos clams no sien justificats en la forma desús dita.

/14/

[XIV.-] Rúbrica de les armes, y que fent aprensió de béns per executió lo justícia no pot prendre armes, y qui trencarà los bacis de consell.

[47.-] Item estatuhiren y ordenaren los dits oficials y consell per la utilitat de la república, ab consentiment ab antiquo obtés del senyor comanador, que qualsevol persona, de qualsevol estat y condició sia, que primer en rixa y brega

ferirà y tirarà pedra, llança, dart, punyal y espasa o altre qualsevol gènere de armes, axí en ofensa com en defensa, o parará ballesta maliciosament contra altri, si ja emperò la dita ballesta no la parará en defensa de sa persona, cometa de pena per dites coses .xxx. sous, y parant ballesta per a ofendre maliciosament .lx. sous, tots aplicadós al senyor comanador, y lo justícia del present lloch puga prohibir les armes que li darà gust a les persones que voldrà y ben vist li serà, y aquelles llevar y exegir y executar les penes a son arbitre imposadores a son beneplàcit; de la dita pena aje la mitat lo senyor y l'altra [mitat] lo justícia per sos treballs.

[48.-] I ninguna persona goze vendre, empenyorar ni offerir en executió ningunes armes sots la pena a dit justícia ben vista, ni lo justícia consentixsca que per executió sien preses com ya àlias y aja moltes precmàtiques prohibint lo contrari.

[49.-] I tota persona que, posposant lo temor de nostre senyor Déu y correctió de la justícia, atrevirà armes o de altra qualsevol manera afollar y trencar [los] bacis dels pous y abeuradors consellals, que in primo paguen lo dany serà estimat, y axí mateixs .v. sous de pena per quiscuna vegada, de la qual pena tantum tinga lo ters lo senyor, lo ters lo consell y lo altre lo acusador, contra ls quals malfactors se puga inquirir per sospita [o] ex officio, [per] indicis a requesta dels amos de dits [bacis].

/15/

[XV.-] Rúbrica de prohibició de fer llegura en abeuradors conciliars, y tala de carrasques de consell y roures.

[50.-] Item per los mateixos oficials y consell fonch estatuit y hordenat que tota persona que llavarà ningun veixell ni farà o metrà ninguna llegura en los pous o bacis consiliars dins les fites de patis d.ells cometa de pena .ii. sous, lo ters al senyor y lo altre al consell, lo altre a l'acusador y tot.om puixa acusar, y qui llavarà anyins [o] draps en abeuradós consiliars ni en baces de consell -exceptat la baça pus avall, la qual tinguen per a dit exercici-, cometa de pena .i. sou, partida ut supra, y qui farà llegura en la baça del carrer de la Ventana tinga la mateixa pena, y si porchs s.i banyaran cometa de pena lo amo d.ells un diner per cap, partida ut antea.

[51.-] Y per conservació dels carrascals consiliars, se ordena que ningú talle carrasca o roure consiliar [ni de particular] a la cals, que tinga deu pams o de aquí ensús, y qui contrafarà cometa de pena .v. sous per arbre, partits ut supra, y quisvulla acusador, açò emperò declarat, que per a cobrir cases, fustes de aladres y mànechs per al propi ús tot.om puixa tallar sens pena, y axí mateixs per a llenya y past per als bestiar, bous y bèsties de llaurada y naxies, deixant emperò la principal branca de quiscun arbre sancera, y dos pams de brocada en la branca que tallaran, y qui

tallarà dits arbres, per als dits usos tantum, que dins un mes après de tallada la tinga obrada, y dins un any après treta del carrascal, y posada a.on se.a de obrar, y no servat açò encórrega la pena desús dita, y pasats dits terminis quisvulla la se.n puga portar sens pena.

* Y après fonch corregit [en] dit establiment que qui tallarà àlber conciliar cometa pena de .v. sous, partits ut supra y la esmena. La mateixa pena se cometa en carrasques o roures particulars y la esmena.

/16/

[XVI.-] Rúbrica de abelles, y del bovalar, y que en heretats de particulars dins la devesa no s.i posen nodriments.

[52.-] Item establiren y ordenaren que, de Senta Maria de agost fins sien les vinyes veremades, ningú no puixa tenir abelles dins los llímits de la dita devesa ni trenta passes prop de aquella, sots pena de sis dinés per baso, partits lo ters al senyor, y lo ters al consell, y lo altre a l'acusador.

[53.-] Y que en la devesa de les Vinyes, en lo temps que serà vedada, en ningun temps de.l any ninguna persona puga posar ninguns nodriments en heretats de altri, sots la mateixa pena aposada en lo retro.scrit establiment.

[54.-] I tot bestiar menut que entrarà en lo bovalar de dit lloch cometa de pena lo amo d.ell de vint reses avall diner per cap, y de vint en sus se cometa pena de degolla, una res de dia y de nit doble, ço és de vint avall dos dinés per cap de nit, partida la pena lo ters al senyor, lo ters al consell y lo altre al guàrdia, lo qual accedixsca personalment al bestiar penyorat y diga al pastor se tinga per penyorat, y si no los aurà lo guàrdia faça algun senyal ab pedres o de altra manera en lo mateixs lloch on aurà trobat lo bestiar o aurà feta la degolla y penyorada a sola relació sua, puixs estiga ab jurament, notificant aquella al justícia, y, feta dita penyorada et [in]mediate notificada, puga tornar lo guàrdia, fins dos vegades sens la primera, a penyorar lo mateixs bestiar, si atrobat y serà, tant de dia com de nit, y si essent lo guàrdia ab lo dit bestiar lo pastor les hi farà fugir, en tal cas cometa de pena pecuniària .vi. sous, partits ut antea, y si s.esdevindrà lo lloch no tenir guàrdia per a penyorar, se comuta la pena de vint reses avall .ii. dinés per cap, y de aquí en sus .x. sous de dia, y de nit doble, y quisvulla puga acusar, y tota bèstia grossa que entrarà en dit bovalar cometa de pena .i. sou de dia y de nit doble, y tota natura de porchs cometen pena diner per cap de dia, y de nit doble, los quals y bèsties groçes puguen ser penyorats en dit bovalar dos voltes al dia y lo mateixs de nit, posant primer clam de la una y après de l'altra davant lo justícia.

/17/

[XVII.-] Rúbrica de metre foch per lo bovalar, dietes de vila, extractió de esmenes, y penyores que.s vendran per la cort, y executions de la vila.

[55.-] Item establiren y ordenaren los sobredits que tota persona que atrevirà metre foch en lo bovalar de consell ni tallar ninguna carrasca de aquell cometa de pena per quiscuna de dites dos coses .x. sous, lo ters al senyor, lo altre al consell, lo altre a.l acusador, y quisvulla puga acusar.

[56.-] I tota persona que farà dietes per la universitat, se.li done anant fora per quiscun dia .iiii. sous, y assistint en comptes de la vila .iii. sous.

[57.-] Item, per a més complida intel·ligència de cobrança de esmenes y millor declaració de aquelles, qualsevol persona a.la qual sia deguda qualsevol esmena, aquella aja executada y cobrada dins un any après que de aquella serà concordada ab lo talador, si béns de aquell emperò seran atrobats, en altra manera, passat dit termini, sia perscripta y perduda. Y qualsevol persona que aja rebut tala o dany en ço del seu sia obligat a demanar y convenir al talador que sabrà primer haver fet dany, y no puga demanar per sospita tenint talador de vista, y puga ser compellit a jurar.ho si request serà, y tenint dos o tres taladors de vista estiga en sa facultat demanar a qui voldrà.

[58.-] I si penyores o altres béns immobles seran venuts de particular a particular per via de execució, en tot se serve la forma del fur y lo que de justícia [s.]aja de servir, y si persona forastera comprarà aquells, sia obligat dexar.los en lo lloch los mobles y per als setis assignar persona, y també per al moble per a rebre lo preu, si quitar los voldran dins los deu dies del fur.

[59.-] Y en les executions que.s faran, instants los jurats, peiters, ceders o per altres qualsevol deutes se deguen a la universitat, en los béns dels deutors mobles o sehents, sia feta real venda y prompta execució a deu dies de quitar tantum, servats los térmens de justícia acostumau., compresos en açò bans y calònies segons estil de les corts del present regne.

/18/

[XVIII.-] Rúbrica de prohibició de llaurar camins o patis consiliars, arrancar fites, y de aquells que seran remissos en anar a consell sent consellers, y electió de aquells.

[60.-] Item establiren los sobredits oficials y consell que tota persona que llaurarà camins, patis de abeuradors, mallades y altres coses semblants de consell, com sien donats per a ús de bestiar dins los llímits de aquells, cometa de pena .x. sous, lo ters al senyor, lo altre al consell, lo altre a.l acusador, y quisvulla puga acusar.

[61.-] Y qui atrevirà arrancar qualsevol fites posades en dits comuns consiliars cometa de pena .xxx. sous, partits ut supra, y contra estos que.i aurà presumptió vehement se puga procehir ab citació, y si no poran escusar dins tres dies ab yurament, passat dit termini sien aguts per confessos en dita tala de fites arrancades, y açò per quiscuna vegada se acometa dita pena.

[62.-] Y com sia cosa certa que hon y.a molt consell y.a molta salud, del qual dependeix tot lo govern del poble, fonch per ço statuhit y hordenat que qualsevol dels oficials que necessitarà de consell de proms y consellers faça cridar aquells, convocats per lo nuncio, si lo.i aurà, y en carència per lo justícia, de paraula, y lo conseller que, avisat, no accedirà al consell o parlament se tindrà, cometa de pena .i. sou, y si per cas tindrà justa causa que.l exemixca no tinga pena, y si après de congregats algun conseller se.n anara sens llicència del justícia, cometa de pena .iii. sous, lo ters al senyor, lo ters al consell y lo restant al justícia.

[63.-] Y que quiscun any, lo endemà de Cab.d.Any, per lo justícia, jurats y mayordom, tots concordos o la major part de aquells, sia feta nova electió de conselleria, ab que no sien de nou persones avall ultra los dits oficials, admetent dels vells tots o part, y si.ls pareixerà elegir.ne altres de nous, tenint tostems compte ab les persones més honrades y utiloses a la república, los quals elets puguen ser forçats acceptar dit càrrech procehint contra ells ab manaments penals y execució de aquells, prestat primer per aquells lo jurament acostumat en poder del justícia, y que los oficials vells, finits sos officis respective, resten consellers fins al dia de Cap.d.Any sens fer nova electió d.ells, exceptat si se seguís dany notable de qualsevol d.ells per lo ingrés en dit consell y en dit temps, que en tal cas de fet per los dits oficials sia expellit de aquell.

/19/

[XIX.-] Rúbrica de cavar terra en lo vall, bellotes de consell, y bestiar radius, y ço que la universitat tindrà obs o.prenga del particular pagant.ho.

[64.-] Item fonch estatuhit y ordenat per los sobredits que qui cavarà terra en lo vall de la barbacana ni desfer aquell cometa de pena .iii. sous, la mateixa se cometa qui cavarà en camins públichs, lo ters al senyor, lo ters al consell y lo altre a.l acusador, y puguen los oficials fer reblir los clots a qui.ls aurà fets.

[65.-] Y qui batrà o collirà bellotes dins lo terme en carrascals de consell ans de Tots Sants [Sant Martí, esmenat] cometa la mateixa pena, partida ut antea.

[66.-] Y qui trobarà qualsevol gènero de bèsties en sa heretat radius sens guarda puga portar aquells en poder de la cort, y no trobant lo justícia los puga encorralar, y lo justícia, [si] dins deu dies après que sera[n] en son poder no

trobarà amo a dites bèsties, puga vendre aquelles, y del preu que resultarà pague lo dany y missions fetes, y si res sobrarà sia del bací de Sent Berthomeu, açò emperò declarat: si lo dit bestiar venut, dins deu dies contadors de la venda avant, trobarà amo y ver senyor, lo comprador los done en continent, satisfet del preu y gastos, remoguda tota apel·lació.

[67.-] Y perquè lo bé públich deu preferir al particular, fonch ordenat que si la present universitat, precehint delliberació, per a ampliar los comuns necessitarà algunes carreres, patis, abeuradors, coves, mallades, terres cultes et incultes y altres béns sitis, puguen pendre qualsevol de dites coses de poder de qualsevol persona, satisfent lo valor de la cosa a coneguda de promps elegidors de comuni concordia per les parts, o per la universitat si l'altra part recusarà, y açò sumàriament sens plet.

/20/

[XX.-] Rúbrica de abeuradors de porchs, salari de preadors y posició d.ells, coves y mallades consiliars.

[68.-] Item establiren y ordenaren los sobredits que ninguna natura de porchs se puga abeurar en la font dels Orts ni en los abeuradós de consell dins les fites aposades en ells, [y] si contrafaran cometa de pena lo amo un diner per cap, lo ters al senyor, l'altre al consell y l'altre a.l acusador. Emperò, volgueren que los dits porchs puguen beure sens pena en la basa dels Orts, davant l.ort d.en Rius, al pou de la Canaleta, y en los tolls del Pou de la Roureda, en les bases de la Vila y no en los altres abeuradors de consell, sots dita pena.

[69.-] Y que lo justícia per son propri ofici tinga plena facultad per al discurs de son any fer electió de preadors de les persones que ben vist li serà, compelint los a acceptació ab impositió y executió de les penes a son arbitre y extractió de penyores per dites penes, si comeses seran, per a prear qualsevol tales, los quals tinguen de salari, ço és, de la rambla de.l Açor y de la cova d.en Vilamanya y del mas d.en Martí com talla la bardixa del Colomer y de la font dels Orts com talla la senda fins al barranquet d.en Gavasa en fora .x. dinés, y de dins los llímits envés lo lloch sis dinés, ab que si feta la preada en una heretat passaran a altra, sols se.ls pague per la mudada dos dinés tan solament de quiscuna. Y ningú sia preador en tala feta per ell mateix.

[70.-] Y qui metrà algun bestiar gros o menut en cova o corral de consell, avent.n.i ja primer o senyal de voler.n.i posar dexant allí alguna roba o nadís, y no.l ne traurà a requesta del que primer l.aia posat, cometa de pena .xxx. sous, lo ters al senyor, l'altre al consell y lo altre al primer ocupant, y si trauran dit bestiar de dita cova o corral y en la nit següent no.i tornarà, que lo primer que vinga encorrale sens pena.

/21/

[XXI.-] Rúbrica de guardians y vedalers, sacristans, del llocí y qui.s clamarà sens dany, y dins quin temps convingrà als que faran lo dany.

[71.-] Item fonch establert y ordenat que tot vehí y habitador que per los jurats serà assignat tengut per bo y sufficient per a vedalers o guardians del bovalar y altres parts del terme, puguen ésser compellits en tenir, usar y exercir dit ofici, y lo qui recusarà sia encorregut en pena de un sou, executat de continent, y los jurats puguen doblar y multiplicar y remetre y moderar dites penes a son arbitri, y que lo guàrdia tinga de la penyorada dos dinés, y si lo amo de la heretat voldrà que.s pose clam, tinga en est cas lo guàrdia son ters.

[72.-] Y per lo semblant puga ésser quisvulla compellit en ser sagristà dels bacins de la església de dit lloch, a pena de .v. sous, partits lo ters al senyor, y lo altre a.l acusador y lo restant a Sent Berthomeu, en continent executats, procehint axí mateix ab multiplicació de penes, executió y distracció y si.ls pareixerà remisió puix o accepten.

[73.-] Y qui tindrà parell de llaurada dins lo terme pague lo llocí que per lo consell se ordenarà.

[74.-] Y quisvulla qui.s clamarà de qualsevol heretat o fruit sens dany, si requesta i.aurà, sia conegut per los jurats y proms si hi.aurà dany o no, y si per relació de aquells constarà no haver hi dany, lo salari de dits jurats y proms y tots altres gastos vinguen a càrrech del clamater.

la tala que.s farà y dins 15 dies no la demana lo amo estigue perduda

[75.-] Y qualsevol tala, dins quinze dies après que.n tindrà notícia lo qui aurà rebut lo dany, la faça prear y convenir lo mal factor, altrament perda la esmena, y tot condemnat per rahó de tala, dins deu dies après de la condemnatió a ell feta, repetisca lo regrés contra qui.l pretindrà, àlias perda lo dret y no sia oit.

/22/

[XXII.-] Rúbrica de aquells qui.s desaveinaran del dit lloch que sien tenguts a pagar llur part dels deutes que lo dit lloch deurà, y de les tancades se llauraran.

[76.-] Item establiren e ordenaren que si algun vehí que de present és e per temps serà del dit lloch se voldrà desavehinar e partir del lloch desús dit per anar.se.n a altre lloch, que sia tengut de assure.s a compte ab los jurats del dit lloch, e pagar sa part dels deutes que lo dit lloch deurà per lo moble que en dit temps peitarà y fer lo dit descàrrech [y] prorata, y si fer no.u voldrà, feta cominació segons és dit, que los jurats y consell li puguen tachar a sa bona coneguda la portió que li porà pervenir de dits càrrech y deutes a son arbitre, y se aja de estar a la opinió de aquells,

y de allò que per ells serà declarat se faça contra aquells prompta executió com a deutes de vila per lo dit justícia a requesta dels jurats, segons de altres deutes deguts a la vila causa cognita és acostumat, y pague les despeses.

[77.-] Y que tot vehí y habitador pugua fer [tancades] en ses heretats llaurant, e maranye aquelles fent tancades, [e] ningú les hi pugua soltar ni menjar, e si.o faran cometen la pena y esmena posada en rúbrica de blats, partida com allí.s conté, les quals sols se guarden des de Nostra Senyora de setembre fins a la de mars, de aquí en fora no tinguen validitat alguna, fent aquelles ab llaurat y sembrant aquelles.

/23/

[XXIII.-] **Rúbrica que ningú desfaça carn, de les jures y dels jochs, y qüestions entre hereters seguidores.**

[78.-] Item establiren los sobredits que ningú en dit loch atrevixsca desfer carn, de ningun gènere sia, per vendre aquella en dit lloch, exceptat lo carnicer que per lo lloch serà afermat, sens llicència dels jurats, sots pena de .x. sous, lo ters al senyor y les dos parts a.l acusador, y se.n puixa fer acusatió també per sospita, forçant a.l acusat que escuse ab jurament, y si fer.ho recusarà sia confés en dita pena, y si de açò resultarà qüestió reste la conexença als oficials de dit lloch, remoguda tota apel·lació.

[79.-] Y si algú serà tan inconsiderat que gozarà jurar per qualsevol membre de nostre senyor Déu y de la sua sacratíssima mare, cometa de pena .i. sou .vi. dinés, y si jurarà per les parts vergonyoses cometa pena de .iii. sous, y si serà en presència del justícia per son ofici en continent execute dita pena, de la qual sia lo ters del senyor, y lo altre al bací de església y lo altre a.l acusador, y no se.n pugua fer remissió, y si obediència voldran fer en continent y retractar.se no deguen pena alguna, y si, manats per lo justícia, no voldran fer dita obediència, ultra la dita pena los pose en la presó lo temps a ell ben vist.

[80.-] Y qui gozarà jugar a ningun joch los dumenjes o festes colents ans de la celebració de la missa Mayor y durant aquella y vespres, encórrega en pena de .i. sou, aplicat tot per al bací de la església, lo qual pugua executar lo justícia en continent, y si executat[s] perseveraran en jugar en dits terminis, los pose en la presó.

[81.-] E si qüestions se seguiran entre alguns vehins y hereters sobre los límits de ses heretats, en tal cas lo justícia elegeixsca dos hòmens que ab jurament accedeixsquen al lloch de la qüestió, y vista per ells decedixsquen y determinen aquella difinitivament iuxta Déu y sa concientia de nua paraula, imposant a les parts les penes a ells ben vistes si contradiran a la pronunciació sua, la qual ajen de lloar y servir ad unguem, remoguda tota apel·lació, y si pena resultarà sia partida la mitat al senyor y la altra a la part obedient.

/24/

[XXIV.-] **Rúbrica de trametre al notari, derrocar parets y pendre carabaces, y los censalistas que la vila és fiança, que lo justícia pugua citar, y abeurar en heretat de altri.**

[82.-] Item fonch estatuhit per los sobre dits oficials que sempre y quant lo justícia necessitarà de son notari scrivà, axí per executions com àlias, que ço que costarà trametre per ell o pague lo instant, y en les executions lo executat, y en açò sia feta executió prompta sens dies ni hores.

parets derrocades

[83.-] Y tot bestiar menut que derrocarà paret de possessió de qualsevol feta a dos cares, cometa de pena .v. sous, lo ters al senyor, les dos parts a.l amo.

[84.-] Y qui se.n portarà carabaces de carabaçals de altri cometa .iii. sous de pena, partida ut antea, contra ls quals se pugua procehir ab citació per sospita.

[85.-] Y qualsevol sensaliste al qual la universitat serà fiança, si passat lo termini no pagarà la pensió que li tocarà, aquell que restarà a pagar pague qualsevol despeses farà lo principal crehedor, y lo justícia, a sola requesta dels jurats, faça executió en los béns de aquell o aquells en totes les dites despeses.

lo justícia pugua fer citacions

[86.-] Y per la carència y penúria de ministres, com la administració de la justícia no.s pugua dexar de exercir, se.a ordenat que lo justícia absque infamie nota personalment sia tengut fer citacions, manaments, empires y altres enantaments curials honests tostemps que serà request, satisfet de son condigne treball per lo instant, y que tot citat après de condempnat dega les despeses de la citació.

[87.-] Y qui abeurarà qualsevol gènere de bèsties y bestiar dins heretat de altri pague de pena .i. sou, partit ut supra, als que no se.n puguen clamar sinó sols de vista.

* A .ii. de guiner .mdcxii. lo sobredit consel a.nulat lo establiment de abeurar en heretat de ningú, i si abeurarà en sa pena.

/25/

[XXV.-] **Rúbrica de caça de parança, fer llegures en baça de altri, en quin lloch se puguen fer açolls, pou de la Canaleta, y entrant [a] abeurar quina pena se comet.**

[88.-] Item establiren e ordenaren los sobredits que tota persona que se.n portarà qualsevol gènere de caça de parança que quiscú tinga en sa heretat, cometa de pena un sou, partit lo ters al senyor, y les dos parts a.l amo.

[89.-] Y tota persona que entrarà abeurar bestiar o altres bèsties o llançarà qualsevol manera de inmundícies en

pou, basa, aljub o clot o altre abeurador particular, cometa la mateixa pena, partida ut antea.

no poden tancar porchs en lo clos del loch

[90.-] Y, per lo que convé a la netedat del poble, an ordenat que ninguna persona goze fer açolls per a tenir porchs dins lo clos del lloch, sots pena de tres sous, lo ters al senyor, lo ters al consell, lo ters a.l acusador, et ultra dita pena los jurats los puguen fer derrocar de fet.

[91.-] Y ninguna persona pugua traure aigua del pou de la Canaleta, sinó per a ús y obs de beure persones y abeurar nodriments, sots pena de .iii. sous, partits ut antea, reservada facultat als jurats de poder vedar o soltar dita aigua a son beneplàcit.

[92.-] Y qui entrant abeurar ab bestiar axí gros com com menut farà dany en blat o erba o derrocarà parets, que en tal cas tan solament dega la esmena del dany que farà, si emperò lo talador manifestarà lo dany a.l amo de la heretat dins tres dies après de fet, los quals passats dega clam y esmena.

/26/

[XXVI.-] Rúbrica de caritaders, collir vímens, y procures de estranger, y de avehinaments.

[93.-] Item, per lo que convé a la debita reformatió del bé comú, fonc ordenat per los sobredits oficials y consell que lo qui serà elet en majoral o caritader del dit lloch per sos antecessors y jurats sia tengut rebre y acceptar dit càrrech y offici y exercir aquell ab les obligacions y servitud que dit càrrech en sí porta, y si lo elet o elets fer.o recusaran sia encorregut quiscú en pena de .x. sous y per los oficials se pugua procehir contra ell ab multiplicatió de penes, les quals puguen executar o remetre si.ls pareixerà als obedients.

[94.-] Y qui collirà vímens en vimenera de altri que excedixquen de una lligada avant, a àrbitre del jutje, cometen de pena .i. sou, lo ters al senyor y lo restant a.l amo.

[95.-] Y axí mateix, per evitar malícies y litigis voluntaris, los quals tota persona discreta deu escusar, volgueren que ningun vehí del present lloch accepte procura per a plets o executions de vehí contra altre vehí de dit lloch, sots pena de .v. sous, lo ters al senyor y lo restant se aplique a la persona contra la qual serà enantat, la qual pena sols pugua acusar de qui serà interés, y de la tal procura no.s pugua usar ni sia admesa per lo justícia sens dany seu, ans bé sia nul·la.

[96.-] Item a 1 de setembre 1549 fonch ordenat per los dits oficials y consell, com axí convinga a la conservatió dels poblats de dit lloch, que tota persona que se.n vindrà ab

sa familia y cap.major a viure al present lloch o son terme y residirà en aquell per un mes, immediato sia agut y reputat per vehí com un altre del dit lloch, pagant los càrrechs vehinals y peites, lo que si recusarà fer, en continent sia expel·lit ab tota sa casa per los jurats, proceïnt contra aquell, penyorant.li sos bestiar y en tot lo demás tractant.lo com a foraster.

/27/

[XXVII.-] Rúbrica de salaris de oficials, explicació de duptes, y que ningú arrende a forasters possessions sens llicència del consell, y arrancar fites entre vehins.

[97.-] Item, attés y considerat que los oficials durant sos officis anuals porten tot lo pondus y treball del poble y que ja ab antiquo solien tenir salari, y com sia rahó conforme del treball esperar premi y gualardó, y majorment de comunitats, o alguna regoneixença jatsia no iguale ab lo treball, per ço se.a hordenat ser donats annualment de la pecúnia comuna al justícia .lx. sous, al[s] dos jurats altres .lx. sous y gualment, y al mayordom .v. sous.

[98.-] E si alguns duptes se seguiran sobre la interpretatió dels presents establiments o qualsevol de aquells, aquell o aquells sien declarats diffinitiva y sumàriament per lo llochtinent del senyor o batlle, jurats y pròmens a son bon arbitre, y lo que per aquells serà declarat tinga tanta força com si fos establiment ab paraules expresses en lo present llibre.

[99.-] Y per quant se.a vist per experiència venir a poblar en lo present lloch persones estrangeres expelides de sa pròpria terra que de ordinari són la iscòria del poble, y après de avehinats y admesos y.a molta dificultat per a expellir.los per falta de prova vel àlias, prevenint per ço a dits casos, puix les coses als principis són fàcils de remediari, se a estatuhit y ordenat que ningu[n] vehí de la present vila atrevixsca arrendar cases o possessions a persona estrangera sinó precehint examinatió, voluntat y exprés consentiment dels oficials y consell, sots pena de .lx. sous, lo ters al senyor, y lo altre a la vila y lo altre a.l acusador.

[100.-] I qui arrancarà fites entre hereters, de on se seguixen grans inconvenients, encórrega en pena de .xxx. sous, lo ters al senyor y lo altre a.l interesat, lo restant a.l acusador.

/28/

[XXVIII.-] Rúbrica del compte dels jurats y executió contra ells y sos deutors, y prohibició de traure forments, y del graner.

[101.-] Item se.a estatuhit y ordenat, per lo augment dels propis de la universitat, que los jurats del present lloch quiscun any sien tenguts retre y donar compte y rahó -quiscú de sa administració y aquella finida, axí de forment

com dinés, quiscú allò que a ell s'esguarda- als jurats nous, sos successors, dins un mes contador après de Pasqua de Pentecostés, com experiència, que és mare de totes les coses, aja mostrat que en dit lloch convé ser fet axí, preceint les circumstàncies e intervenció de notari y jutjes a electió del consell y en lo termini a.d aquells ben vist.

[102.-] Y de allò que serà degut a dits jurats respective per lectura de sos llibres sia feta executió als deutors a sola ostenció de dits llibres, y feta executió prompta, remoguda tota altra solempnitat.

[103.-] Y si dits jurats seran avisats que algun vehí de dita vila traurà blat de aquella per a forasters, los dits jurats o puguen prohibir y compellir ho diga ab jurament si és per a foraster, y en tal cas, ab manaments penals y executió de aquells, se prohibixca dita treta, com en tota cosa dega preferir y tenir lo primer lloch la vila o lo vehí que lo foraster.

[104.-] Y que ningun vehí pugua tenir més de dos caffès de forment en lo graner, a electió dels jurats, y obligant.se en lo modo, forma y manera a ells ben vist, returant.se facultat lo consell de poder.ne prestar més y menys a sa ordinació, y si lo jurat granater prestarà forment a estrangers encórrega en pena de .xxx. sous, lo ters al senyor, lo altre al consell y lo altre a.l acusador.

/29/

[XXIX.-] Rúbrica del llochtinent de justícia, y en quin lloch no poden pasturar bèsties serreres.

[105.-] Item fonch estatuhit y ordenat per los sobredits oficials y consell, per lo que convé a la bona administració de la justícia, que lo justícia ordinari de dit lloch, sens encorriment de pena alguna, tinga plena facultat en sa absèntia, tostems que ixzca de la vila y terme, poder acomanar lo bastó a qualsevol home a ell ben vist, puixs sia vehí del poble, lo qual elet pugua y dega exercir coses pertanyents al dit justiciat, exceptat causes de procesos, sentències y negocis conserments al senyor comanador o a la universitat, per als quals se aguarde al dit justícia.

no poden pàxer en la redonda

[106.-] Y per conservació de les pastures dels parells de llaurada se.a ordenat que ningun vehí pugua péixer del collet de la Coveta, dels bancals dels Perchets, y del roure de la Vall, y del Ferrandello, y del sol del barranch de.l Avench, y de la sort de la Vila, y del corral dels Avenchs, del cap de la pedriça del Corral d.en Rius, y font dels Orts envés la vila, ço és de dos bèsties groces serreres ab dos races de un any o de aquí avall, sots pena de .vi. dinés per bèstia fins en sinch, de aquí en sus sia ramat, lo qual cometa .v. sous de pena de dia y de nit doble, lo ters al senyor, lo altre al consell y lo altre a.l acusador.

[107.-] Y en respecte del dit llochtinent de justícia, fonch ampliat dit establiment per major explicatió que pugua despedir y despachar qualsevol lletres de executions, provehir empares y segrests si lo cas o portarà, fer arrests, posar presos y aquells excarcelar en los casos a ell permesos.

/30/

[XXX.-] Rúbrica de arriats que afollaran someres, exactió de esmenes, prohibició de tenir cort en cert temps.

[108.-] Item establiren los sobre dits que per quant és a rahó conforme que quiscú se aprofite de ço del seu, qualsevol arriat o macho que acaçarà y correrà somera de altri encórrega en pena lo amo de aquell de .x. sous, y si la somera estarà en heretat de son propri amo sia la pena doble, y estant lo arriat o macho en heretat pròpria de sos amos no.s cometa pena alguna, partida la pena en dit cas lo ters al senyor y lo restant a.l amo de la somera.

[109.-] Y per donar mayor clarícia y explicatió en la exactió de les esmenes, regulant qualsevol altre establiment, al present se.a ordenat que qui aurà rebut qualsevol tala o dany en ses heretats, dins quinze dies après que.n tindrà notícia, la qual se examine ab jurament del clamater, tinga precisa obligació fer prear aquella, convenir al talador et successive fer.lo condempnar en la esmena, si aquell serà en lloch on no per lo justícia li sia concedit dilació còngrua per a fer.ho, y no servant.se dita forma perda lo dret, y tot condempnat dins deu dies après serà condempnat si pretindrà regresch lo repetixca, passats los quals per lo semblant perda lo dret. Apré[s] fonch ampliada la dilació de quinze dies a trenta y la esmena se pugua demanar a qui ben vist serà al clamater, servat lo que de justícia se deu servir.

[110.-] I per quant en la exactió de aquelles, com no.i aja la clarícia que.s requereixs, se seguexen molts juraments en pro y en contra del que se ofén en gran manera a sa divina magestat, per ço volgueren que lo justícia no pugua en matèria de clams y esmenes tenir cort e juhí als vehins ni terratinents del dia de Senta Creu de maig fins a.l endemà de Sant Roch, y que en lo dit termini no còrrega dilació a les parts per a repetir dits danys, ans sos drets los sien salvos, lo present establiment en res no obstant.

/31/

[XXXI.-] Rúbrica de retensió de qualsevols béns venuts sia preferit lo vehí al foraster.

[111.-] E no res menys, proseguint y continuant la continuatió dels presents establiments, per lo bé y utilitat dels poblats en lo present lloch, ab madura delliberatió, per dits oficials y consell se.a estatuhit y ordenat que qualsevol béns axí mobles com per sí movents y sitis, en cas de venda feta, ço és dels mobles, dins lo present lloch y terme per

qualsevol vehí a estranger, tinga plena facultat lo vehí poder retornar y retenir vers si la cosa venuda per lo mateix preu, temp[s] y comoditat y seguretat concertat ab lo foraster, lo que se puga compellir y per a d.açò tinga facultat per a fer dita retensió ans que dits béns mobles venuts ixquen del terme, com éssent fora no tinguen rebusca, y estant dins ell lo justícia, si request serà, proveixsca dits béns ser posats en poder de la cort, y durant litigi, si lo.i aurà, estiga la cosa en poder del jutge a dret de qui serà, a despeses de la part caiguda, y en respecte dels sitis tinga la mateixa facultat lo vehí dins un dia natural après que tindrà notícia de la venda, com sia rahó que lo vehí preferixsca al foraster en qualsevol de dites coses, no obstant qualsevol dispositions lo contrari disponents.

/98/

[XXXII.-] Rúbrica de les penes de la devesa de tot gènere de animals, y no poden entrar sin licència, aunque sien en ses heretats.

[112.-] Item proseguint y continuant en la debita prosecució dels presents establiments, és estat establert y ordenat que tot bestiar menut que entrarà en la devesa de les vinyes de Pasqua de Resurrecció avant fins que sien veremades y tres dies après de veremades cometa de pena tres dinés per dena fins [en vint], y de aquí en sus dos y mig de dia y de nit doble, partits lo ters senyor y lo altre al consell y lo ters al vedaler o guàrdia, en forma que lo guàrdia vaja personalment al bestiar que està dins aquella per saber de qui és, y diga al pastor se tinga per penyorat si dins ella lo trobarà, y si pastor no.i aurà, lo bestiar estiga penyorat a sola relatió de aquell, puixs aja prestat jurament y notifique dita penyorada al justícia, y fet accions segonament tornar al mateix bestiar, y si.l trobarà en la devesa tornar.lo a penyorar, y açò segueixsca tantes voltes quantes los trobarà, posant son clam de quiscuna vegada lo dit jutge. Emperò, que tots animals groços, axí de treball [com ...]res, si seran atrobats sens guarda en dita devesa de Pasqua Florida fins a Sent Joan Batiste, cometen de pena de dia .i. sou y de nit doble, y de Sent Joan avant fins totes les vinyes sien veremades puguen ser penyorats los bestiar quant [...]n, partida dita pena ut supra, reservat que dits bestiar [...] per la Rambla fins al pou de la Canaleta tan solament dit pou amunt cometen la dita pena, y que estiga a [...] dels jurats de dit lloch donar llicència a son beneplàcit [...] voldran de posar quiscú sos bestiar en ses pròpies heretats incluses dins dita devesa lo temps a dits jurats ben [...] tinguen preçisa obligació senyalar dita devesa la [...] Pasqua, ço és lo darrer dia, y après cridada per lo [...] aurà, y en carència de aquell encara que no sia [...] sols ab estar senyalada, volent axí mateix [...] apel·lat de na Fresca sia llibert y tinguen [...] aquell dits bestiar sens pena alguna [...] que entrarà en dita devesa durant dit [...] un diner per cap, partida ut supra.

[II]

[Establiments de la Torre d'en Besora, anys 1582-1733]

[Taula]

- Rúbrica del lloctinent de justícia, a fol. k [106a] (113).
- Rúbrica feriat o no feriat se pot sitar, a fol. 2a (114).
- Rúbrica de bans, altra rúbrica de bans, a fol. 13a (115-116).
- Rúbrica del carniser, a fol. 23b (117).
- [Rúbrica de vendre herba y rama a forasters], a fol. 16b (118).
- Rúbrica de mollonar [y guardar] les heretats, a fol. 25a (119).
- Rúbrica dels consellers que no voldran vindre a consell o se.n aniran de aquell, a fol. 2a (120).
- Rúbrica que lo que estarà sitat a cort per bans y esmenes y no compareixerà quede condenat, a fol. 2a (121).
- Rúbrica si gosen del sobredit establiment los forasters, a fol. 3a (122).
- Rúbrica dels preadors, a fol. 20b (123).
- Rúbrica del majordom, a fol. 27a (124).
- Rúbrica qui posarà sabó en llavador, a fol. 20b (125).
- Rúbrica [que] arriats y machos colluts han de anar travats, a fol. 30b (126).
- Rúbrica de tindre en juí officials, a fol. 27a (127).
- Rúbrica del jurat, a fol. 27b (128).
- [Rúbrica de admetre home stranger per vey, a fol. 25b] (129a).
- Rúbrica ningú es tinga per vehí que no l.atmeta lo consell, a fol. 26a (129b).
- Rúbrica de la palla o paller [5 sous], a fol. 26b (130).
- Rúbrica de animals grosos trobats fent mal en blat, llegum, viñes y abres donsells, a fol. 3b (131).
- Rúbrica del lloctinent, a fol. 27b (132).
- Rúbrica poden tindre consell quatre consellers, a fol. 27b (133).
- Rúbrica del salari del justícia anant la cort a alguna casa, a fol. 29a (134).
- Rúbrica dels bacons que faran mal de nit, a fol. 3a (135).
- Rúbrica de maltratar animals [a 60 sous], a fol. 12b (136).
- Rúbrica de les tales [de cans] en parrals o en viñes, a fol. 31b (137).
- Rúbrica de lo foraster que comprarà tancades deu pagar erbatge, a fol. 32a (138).
- Rúbrica que ningun vehí puga vendre rama ni herba a ningun foraster [60 sous], a fol. 16a (139).
- Rúbrica de abelles [60 sous], a fol. 16b (140).
- Rúbrica de animals que.s poden posar en lo bovalar, a fol. 16b (141).
- Rúbrica que lo justícia tinga vot en consell, a fol. 1b (142).
- Rúbrica los blat de sedes o promísia no.s pot dur a casa, a fol. 28a (143).
- Rúbrica la vila ha de cobrar del vehí primer que qualsevol, a fol. 36a (144).
- Rúbrica que no venen tancades als forasters sinó per obs de femelles, y ajen de afillar aquelles en lo terme, y que paguen delme y primícia, a fol. 36a (145).
- Rúbrica lo consell pot acullir per vehí a qualsevol sens pagar cosa alguna, a fol. 36a (146).
- Rúbrica qualsevol vehí pot vendre les tancades y herba y rama a qualsevol foraster, a fol. d [101a] (147).

Rúbrica de la peyta dels sensals, a fol. e [101a] (148).
 Rúbrica de aveïnaments, a fol. f [101b] (149).
 Rúbrica del dret de vendes de sitis y mobles [any y día y arrendament, y moble 10 dies dins lo terme], a fol. 2b (150).
 Rúbrica qui tindrà heretats arrendades use d'elles com a sues, a fol. 3b (151).
 Rúbrica del que tindrà terres arrendades, a fol. g [102a] (152).
 Rúbrica del dret de ministre en vendes, a fol. h [102a] (153).
 Rúbrica de pelar noguers, arrancar rails y com o han de fer sos amos, a fol. 36a (154a).
 Rúbrica que ningun vehí pot arrancar noguers ni escrostarlos en pena de 60 sous, a fol. i [103a] (154b).
 Rúbrica los terratinents poden haver ban y esmena dels forasters, però no dels vehins, a fol. 16b (155).
 Rúbrica dels remisos en anar a llaurar terres de consell, a fol. 28b (156).
 Rúbrica ans de condenar al reo duen preseir dos sitacions [en deutes], a fol. 2b (157).
 Rúbrica de animals trobats en forments, a fol. 13b (158).
 Rúbrica del dret de guàrdia en peñorades, a fol. 13b (159).
 Rúbrica los bacons no poden entrar en lo clos del lloch, a fol. 27b (160).
 Rúbrica dels graners, a fol. 32b (161).
 Rúbrica lo peyter pot cobrar les peytes del siti después de Pasqua de.l Esperit Sant y del moble luego que estarà contat, a fol. 17b (162).
 Rúbrica qualsevol terratinent que llaurarà en lo present lloch ha de pagar lo llosí com lo vehí, a fol. 21b (163).
 Rúbrica de prendre talador, a fol. 32b (164).
 Rúbrica dins quin temps se ha de prear y sitar, a fol. b [100a] (165).
 Rúbrica del lligalló, a fol. c [100a] (166).
 Rúbrica dels vehins que.s desavehinaran [del present lloch], a fol. 30b (167).
 Rúbrica si lo vehí que faltará quatre mesos de present lloch no es tinga per vehí, a fol. 2b (168).
 Rúbrica de la casa del bol, a fol. 33a (169).
 Rúbrica de sitar lo justísia y prosseir contra de aquell, a fol. 33a (170).
 Rúbrica lo vehí pot preu per preu quedar.se qualsevol arrendament, a fol. 31a (171).
 [Rúbrica del salari tinga lo jurat major, a fol. 40b] (172).
 Rúbrica que qualsevol serà dañat en ses heretats haja de fer prear dins quinse dies después que ho sabrà, y dins altres quinse fer sitar, y la pena cometen los amos del ganado que farà mal, de mollonar heretats, y quant y com se han de fer culturades, a fol. 41a (173-176).
 Rúbrica lo que demana regrés dins deu dies deu sitar, qui es clamarà dins sis dies ha de jurar haver vist fer lo dany, y que los terratinents no poden haver dret dels vehins més que de pa y vi, a fol. 41b (177-179).
 Rúbrica qui posarà basos en heretat de altri ha de posar los 60 passes del procurat cau en pena de 30 sous, a fol. 41b (180).
 Rúbrica de qui farà mal en abre donsell, tallarà carrasques o roures, a fol. 41b (181-182).
 Rúbrica qui estarà sitat no compareixent queda condenat, a fol. 42a (183).
 Rúbrica de manifestar nodriment y pagar peyta de aquells, a fol. 33b (184).
 Rúbrica los sementers del que deu a la vila estan cruats luego,

a fol. 33b (185).
 Rúbrica lo mateix més allargat, a fol. 34a (186).
 Rúbrica contra qui tanca animals en lo hospital, a fol. 34a (187).
 Rúbrica dels bacons no estaran tancats de nit, a fol. 34a (188).
 Rúbrica pot lo jurat llogar per lo remis en treballar per a la vila, a fol. 34a (189).
 Rúbrica lo que stà tres mesos en lo lloch sia tengut per vehí, a fol. 29b (190).
 Rúbrica qui deu a la vila si té sembrats estan cruats luego que estaran sembrats, a fol. 43 (191).
 Rúbrica que nengun offisial tinga salari [ni dietes], a fol. 22a (192).
 Rúbrica que no es poden abatre bellotes de nit en comuns ni heretat de altri y dels bacons que aniran solts de nit, a fol. 68a (193-195).
 Rúbrica dels ganados forasters entraran en lo terme, a fol. 49a (196).
 Rúbrica que lo justísia aja de peñorar al foraster, a fol. 49b (197).
 [Rúbrica de les penes dela averios dels forasters, a fol. 50b] (198).
 Rúbrica [quina] pena comet qualsevol animal trobat en mal a for, a fol. 48b 199-200).
 Rúbrica modifica les penes als forasters, a fol. 51a (201).
 Rúbrica dels bacons que entraran de fora el terme, a fol. 53b (202).
 Rúbrica de les preades del bovalar, a fol. 54a (203).
 Rúbrica de com se han de vendre les tancades a forasters, a fol. 54a (204).
 [Rúbrica de tindre cort lo justísia, a fol. 56b] (205).
 [Rúbrica del salari dels oficials, a fol. 57a] (206).
 [Rúbrica de vehí que dega alguna preada, a fol. 57b] (207).
 [Rúbrica de qui aja de pagar lo scrivà, a fol. 58a] (208).
 [Rúbrica de elecció de consellers, a fol. 58b] (209).
 [Rúbrica de desvehinaments, a fol. 59] (210).
 [Rúbrica del consell secret, a fol. 59b] (211).
 [Rúbrica de cullir y abatre bellotes, a fol. 60a] (212).
 [Rúbrica de les barraques per a la casera dels torts, a fol. 67a] (213).
 [Rúbrica de nomenar colector de la peyta, a fol. 63a] (214).
 [Rúbrica de dar conte de ses administracions, a fol. 63b] (215).
 [Rúbrica de manifestar los béns per a.l equivalent, sents y millons, a fol. 64a] (216).
 [Rúbrica de donar les aygües per les heretats, a fol. 69a] (217).
 [Rúbrica del salari dels oficials del present loch, a fol. 69b] (218).
 [Rúbrica de cullir o fer caure billotes, a fol. 70a] (219).

Rúbrica del lloctinent de justísia.

[113.-] A .xxviii. de janer any .mdlxxxii. los honorables justísia y jurats y tot lo consell de dit loch de la Torre stabliren y ordenaren que, en cas y loch que si lo justísia que per a.huy és o per temps serà, per negocis fahents a son offici o àlias insedirà o anarà fora lo terme una o moltes vegades, puga acomanar lo bastó a qualsevol home que a ell ben vist li serà, y en sa absència fer electió de aquell per son loctinent, ab tal que sia vehí de dit loch, per a que

aquell, en absència de son principal, puixca y dega exercitar y fer lo offici pertanyent a coses de justícia, ab tal pacte y condició, que lo dit loctinent posat y dexat per lo dit justícia o justícies en coses y negocis pertanyents a la reverent senyoria o a la república de dit loch no puixa ni dega enantar ni fer cosa ninguna sens consulta dels jurats y consell de dit loch, lo que si farà sia en dany de dit justícia absent.

Lo pre.insert establiment, de pròpia mà scrit / prout iacet de verbo ad verbum, és estat tret del libre dels establiments del loch de la Torre d.en Besora per mí Gracià Salvador, per auctoritat real notari públich per tot lo Regne de València, a requisició d.en Vicent Salvador, altre dels jurats de dit loch, in quorum fidem his me subscribo et meum solitum artis et officii notarie ecce sig+num. [106-106v]

feriat o no feriat se pot acitar.

[114.-] Item stabliren y ordenaren que lo justícia, loctinent o nuntio del present loch puga convenir a qualsevol persona davant de aquells en qualsevol dia, axí feriat com no feriat. [2]

bans.

[115.-] Item stabliren y ordenaren que qualsevol persona vehina de dit loch de la Torre que posarà a altra persona dos bans y la tal persona serà avisada per lo justícia, loctinent de aquell, o nuntio, que.n puga posar altres dos bans fins a.xecució de aquells. [13]

[116.-] Item stabliren y ordenaren los justícia, jurats y concells de dit loch de la / Torre d.en Besora que lo justícia que huy és o per temps serà de dit loch puga admetre qualsevol bans que qualsevol persona voldrà posar contra qualsevol dels altres oficials per qualsevol danys rebran en ses heretats, y que lo dit justícia puga fer execució en les cases y béns de dits oficials, axí per rahó de dits bans com encara per rahó de qualsevols esmenes que qualsevol de dits oficials deurà a qualsevol persona, per quant moltes voltes resulta molt gran dany e perjuhí axí als drets del senyor comanador com als vehins de dit loch que per no anar moltes voltes a.hon està lo loctinent de comanador a demanar.li licència se perden molts bans y esmenes. [13-13v]

carnicer.

[117.-] Item stabliren y ordenaren que los que vendran carn morta del dia mateix la hajen de donar dos diners menys per lliura del que estarà tachada. [23v]

vendre herba y rama a forasters.

[118.-] Item en lo any 1599 los justícia, jurats, majordom y concell del present loch de la Torre d.en Besora stabliren, statuhiren y ordenaren que qualsevol vehí o habitador del dit loch que vendrà herba y rames de les sues heretats a forasters, encara que sien de la Tinença de

Culla, cometa pena de .lx. sous, partidors lo terç al senyor comanador, los altres dos terços a.l acusador, y que totom puga ser acusador. [16v]

mollonar y guardar les heretats.

[119.-] A 9 de juny 1599 los justícia, jurats y concell del dit loch de.la Torre d.en Besora statuiren y ordenaren que tot vehí o habitador del dit loch puga fer guardar ses heretats ab que les haja de mollonar quant lo justícia entrarà a Nadal, y si no ho farà sia solta fins tant ho estiga, y qui les soltarà encórrega en les penes contengudes en lo establiment del forment. [25]

dels consellers que no voldran vindre a consell o se.n aniran de aquell.

[120.-] Item stabliren y ordenaren a 6 de janer 1601 que tot conceller que serà demanat a concell per los oficials o nuntio y no acudirà pague de pena .ii. sous, y si estant en concell se.n anirà pague de pena .iiii. sous, lo terç per al senyor y los dos terços a qui tal concell demanarà. [2]

lo que estarà sitat a cort per bans y esmenes, si no comparex, queda condemnat.

[121.-] Item dit dia los dits oficials y concell stabliren y ordenaren que si per lo justícia o ministre serà feta assignació a qualsevol persona estranya o privada personalment y no comparexerà a dita assignació, que lo justícia puga condemnar aquell sens acusar.li contumàcies, açò entés en bans y esmenes tant solament. [2]

no poden los de fora el terme gozar del sobredit establiment.

[122.-] Item a 6 de janer .mdci. [stabliren y ordenaren] que los terratinents o vehins que tindran sa habitació fora lo terme que no puguen haver dita pena si no tindran de tala .ii. diners o .ii. sous de esmena, y si tindran talador de vista no puguen demanar de sospita. [3]

preadors.

[123.-] A 6 de janer 1601 los justícia, jurats y concell del present loch de la Torre d.en Besora statuiren y ordenaren que qualsevol que tinga dany y pretindrà demanar.o a algun preador, que en tal cas lo justícia puga nomenar altre preador per a que aquell pree la tal preada. [20v]

majordom.

[124.-] Item a 6 de janer 1601 statuiren y ordenaren los justícia, jurats y concell que, tostemps que lo mustaçaf del present loch, per sa absència, dexarà en loch de aquell un substitut, que aquell tal puga exercir lo càrrech com si fos la persona pròpia del mustaçaf. [27]

pena de qui posarà sabó en llavador.

[125.-] A 8 de janer 1603 stabliren y ordenaren los sobredits oficials y concell que ninguna persona gose dexar,

en les piques dels pous ni en ningun altre loch que animals y puguen beure, aygua que y hajen lavat ab sabó, sots pena de .v. sous, partidors lo terç al senyor, lo terç a la vila y lo terç al mustaçaf. [20v]

que arriats y machos colluts han de anar travats.

[126.-] A .viii. dies del mes [de] janer any .mdciii. los justícia, jurats y concell del present loch de la Torre d'en Besora stabliren y ordenaren que qualsevol persona que tindrà qualsevol macho o arriat, aquells hajen a tenir travats del peu davant al peu darrer, així en ses heretats com fora de aquelles, y si per cas qualsevol de aquells correrà qualsevol egua o somera destravats, lo amo de aquells encórrega en pena per quiscuna vegada de .lx. sous, partidors un terç a la reverent senyoria y les dos altres parts a.l amo de la egua o somera, y més lo dany que adjudicará haver rebut lo amo de la tal egua o somera. [30v]

tindre en juí justícia y officials.

[127.-] Item en lo any 1604 los justícia, jurats y concell stabliren y ordenaren / que els officials de dit loch en coses de bans y esmenes puguen ser compellits per lo justícia a que funden juhí en poder de aquell, y lo justícia haja de respondre davant son scrivà sens perjuhí de son offici, per quant per negocis semblants no poden anar davant lo loctinent de comanador resident en Benaçal, lo que ser[i]a en gran dany dels officials. [27-27v]

jurats.

[128.-] Item dits dia, mes e any stabliren y ordenaren que tostemps que qualsevol dels jurats anirà fora del present loch y terme, que lo síndich puga administrar son offici com si personalment los dits jurats respective y fosen. [27v]

de admetre home stranger per vey.

[129a.-] A .viii. de giner de.l any .mdciii. los justícia y jurats, mustasaf y proms de la Torre de Besora establiren y ordenaren que ningun home stranger sia tengut per vey, encara que sia casat ab filla de vila, fins tant sia atmés per vey per lo consell, y si cerà atmés sia tengut de pagar cent sous per obs de pagar y mantenir coses comunes. [25v]

ningú es tinga per vehí que no latmeta lo consell.

[129b.-] A .viii. de giner de.l any .mdciii. los justícia, jurats y concell del present loch de la Torre d'en Besora statuiren y ordenaren que ningun home estranger sia tengut per vehí, encara que sia casat ab filla / de vila, fins tant sia admés per vehí per lo concell, y si serà admés sia tengut de pagar cent sous per a mantenir coses comunes del present loch. [26-26v]

palla e de pallers.

[130.-] Los sobredits dia, mes e any [9 de giner de.l any 1604] los justícia, jurats y concell del dit loch de la Torre [statuhiren y ordenaren] que qualsevol persona que se.n portará palla de la palliça o paller de altri encórrega en pena

per quiscuna vegada de .v. sous, pagadors lo terç a la reverent senyoria y los dos terços a.l amo de la palla.

* Y si animals derrocaren pallés, que els amos de aquells cometen la matexa pena de 5 sous per cascuna vegada los trobaran en dits pallers. [26v]

animals grosos atrobats fent mal en blats, llegums, viñes y arb[r]es donzells; de dia vint sous, de nit quaranta sous, excepte les rases de lleyt.

[131.-] A 27 de janer 1608 los justícia, jurats, mustaçaf e concell stabliren y ordenaren que qualsevol animal boví serrer que serà atrobat en mala feta -ço és, en blats, vinyes, llegums y altres qualsevol sementers, parrals y arbres donzells-, tinguen de pena per cap quatre sous fins en cinch, y de cinch ensús sia dit ramat y tinguen .xx. sous de pena y de nit la pena doble y la esmena, partidors lo terç al senyor y les dos parts a.l amo que rebrà dits danys, exceptades les rases que anaran ab ses mares mamant. [3v]

lloctinent.

[132.-] A 27 de janer 1608 stabliren y ordenaren los justícia, jurats y majordom e concell del present loch de la Torre que sempre y quant lo justícia acomanarà lo bastó de justícia ad algun vehí de dit loch, que aquell tal puga exercir lo càrrech de loctinent de justícia de tal manera com si personalment dit justícia stigués present y exercís dit càrrech. [27v]

que poden tindre concell quatre concellers.

[133.-] Dits dia, mes e any desús dits los justícia, jurats, majordom y concell del present loch de la Torre d'en Besora statuiren y ordenaren que sempre y quant en lo present loch voldran tenir concell y no.y aurà prou concellers, los quals acostumen ser set, que puguen tenir dit concell la major part de aquells sens encorriment de pena alguna. [27v]

salari del justícia anant la cort a alguna casa.

[134.-] A 26 janer 1609 anyadiren que si lo justícia o lloctinent aniran deçà la Rambla tinga en salari .viii. diners, de allí avant un sou sis, i si vacaran tot lo dia té la dieta de tres sous. [29]

porchs que de nit faran mal.

[135.-] A .ii. de janer .mdcxi. los justícia, jurats y concell stabliren y ordenaren que qualsevol gènero de porchs que entraran en qualsevols forments del present loch y demés grans, llegums y vinyes tinguen de pena per cap .i. sou fins en cinch, y de allí en sus tinguen de pena .v. sous, ço és per ramat, y que paguen la esmena, la qual pena sia lo terç per al senyor comanador, y los dos terços per a.l amo dels grans, y que de nit tinguen doble pena, 10 sous. [3]

maltractament de animals.

[136.-] A .ii. dies del mes de janer any .mdcxi. los

justícia, jurats y concell del present loch de la Torre d'en Besora statuiren y ordenaren que qualsevol gènere de nodriments que estaran fent dany a algun particular, que aquell tal no pugua danyar ni maltractar al tal nodriment sots pena de .lx. sous, pagadors lo terç al senyor comanador, y los dos terços a.l amo del nodriment, y també que lo qui danyarà dits animals haja de pagar lo dany que aquells tindran. [12v]

Rúbrica de tales de cans en vinyes [o en parrals].

[137.-] Item a .v. de giner .mdcxii. stabliren y ordenaren que qualsevol tala se farà en vinyes o parrals del terme de la present vila per gosos o cans, que lo amo de la tal heretat, si no fos los bes en la tala y ls conegués, ne pugua fer excusar a quisculla tindrà cans, y de molts taladors confessos pugua elegir qui vulla per pagador, lo qual quede condepnat en la tala tinga regrés contra altres taladors que no poran scuzar, los quals contrabinguen en la tala prorata conforme los gosos tindrà entrarà aquells, y si no se.n vol clamar convinga per la smena a.l amo del gos o gosos davant lo justícia. [31v]

erbatges dels forasters que compraran tancades en lo terme, hajen de pagar sis sous per cent.

[138.-] Item a .v. de giner .mdcxii. stabliren y ordenaren per utilitat de la universitat que qualsevol cabanyer stranger que comprarà tanquades en lo terme del present lloch de particular tinga obligació de pagar a la universitat del present lloch erbatje del terme a raó de .v. sous per cent, atés que la vila los a comprat del senyor comanador y aquells no poden entrar en les tanquades sinó fent dany en lo terme. [32]

que ningun vehí pugua vendre rama ni herba a ningun foraster.

[139.-] A dos dies del mes de janer any .mdcxiii. los justícia, jurats y concell / de la Torre d'en Besora stabliren y ordenaren que de.huy avant ningun vehí de dit loch pugua vendre rama ni herba de ninguna tancada de dit loch a ningun foraster, sots pena de .lx. sous y la venda nul.le, partidors un terç a la reverent senyoria, lo altre terç al dit loch y lo altre terç a.l acusador, y tot.om ne pugua ser acusador. [16-16v]

abelles.

[140.-] Item stabliren y ordenaren que qualsevol persona, axí estranya com privada, que asentarà basos poblats de sexanta passes del percurat tinga de pena .lx. sous, pagadors lo terç a.l amo de la heretat, lo altre terç a la senyoria e lo altre terç a.l acusador. [16v]

de los animals que.y poden posar en lo bovalar.

[141.-] Item stabliren y ordenaren los sobredits justícia, jurats, mustaçaf y concell del dit loch de la Torre que los dits jurats puguen fer guardar lo temps que al dit concell y jurats parexerà lo bovalar per a que los parells lauradors

tinguen en dit bovalar millor recepte per al temps que més necessitat dits parells tindran, y que ningun vehí de dit loch pugua posar en dit bovalar per ningun temps més de dos animals serrils, sots pena de .x. sous, partidors lo terç al comanador, lo terç al dit loch y lo terç a.l acusador. [16v]

que lo justícia tinga vot en consell.

[142.-] A dos dies de janer .mdcxv. los justícia, jurats e concell del present loch de la Torre d'en Besora statuhiren y ordenaren que de huy avant lo justícia que huy és o per temps serà, sia en qualsevol causa tenint concell lo primer en vot, attés que jamay se havia acostumat tenir vot en ninguna cosa sinó pendre los vots. [1v]

los que pleguen blat de sedes y premícia no poden portar.lo a sa casa.

[143.-] A dos dies del mes de janer .mdcxv. statuiren y ordenaren los justícia, jurats y concell del present loch de la Torre d'en Besora que lo jurat graneter y ceders del present loch, que huy són y per temps seran, que qualsevols forments o grans que arplegaran dels deutors al dit loch, que en continent que ls auran rebut los porten dret a la casa a.hon la universitat los donarà, sens portar.los a ses cases, sots pena de .lx. sous, pagadors un terç al comanador, lo altre terç al concell y lo altre a.l acusador, y que tot.om sia acusador. [28]

la vila pot ocupar.se y fer.se paga dels béns de qualsevols qui degen a la vila hans que qualsevol deutes.

[144.-] A tretse de janer .mdcxvi. stabliren y ordenaren los justícia y jurats y consell del present lloch de la Torre d'en Besora que qualsevol vehí y habitador de dit lloch, si serà deutor a la universitat, de qualsevol cosa que sia, en continent que tindrà ses heretats sembrades, per lo que deurà a la universitat estiguen cruzats y emparats los dits sementers, qualsevol que sien, y obligats a la present universitat ans que a altres acreeadors y execucions. [36]

Rúbrica que no venen tancades als forasters sinó per obs de femelles, y ajen de afillar aquelles en lo terme, y que paguen delme y primícia.

[145.-] Dits dia y any stabliren y ordenaren que qualsevol que vendrà tancades en lo terme del present lloch a qualsevol estranger no pugua ser venuda sinó per a obs de femelles, y aquelles hagen de afillar en dit terme, pagant lo delme y primícia, y si al contrari serà fet, encórrega en pena dit venedor de .lx. sous, partits ut supra, lo ters al comanador, lo ters a la vila y lo ters a.l acusador. [36]

sian acollits per vehins francament ab determinació de consell.

[146.-] A sis dies del mes de janer any de la nativitat de nostre senyor Déu Jesuchrist .mdcxviii. los justícia, jurats y concell del present lloch de la Torre d'en Besora establiren y ordenaren, attés que lo present lloch té molts poch vehins que culturen les terres y mantinguen les cases, que de huy

avant axí com a.l acolliment y admetre de vehins quiscuna persona que.s avehinave tenie obligació de haver de pagar al present lloch .v. lliures reals de València de entrada, que de huy avant tingue obligació aquell tal que serà admés per vehí y se voldrà desavehinar de pagar dites .v. lliures de exida, y a la entrada que sia acollit francament, açò entés que sia persona benemèrita y a contento del concell, y no de altra manera. [36]

Rúbrica qualsevol vehí pot vendre les tancades y herba y rama a qualsevol foraster.

[147.-] Die .ii de guiner .mdcxviii. establiren i ordenaren lo gustísia i jurats i mustasaf i consell del lloch de la Torre d.en Besola que qalsevol veí de dit lloch puga vendre les tancades, erba i rama a galsevol persones que ben vist li serà, encara que sien forastés, etc. Confermat. [101]

Rúbrica de la peyta dels sensals.

[148.-] Establiren i ordenaren lo gustísia i jurats i mustasaf i consell del lloch de la Torre d.en Besola que qalsevol veí de dit lloch que tindrà sensals que aga de manifestar.los a la peita i aja de pagar de quinze lliures dos sous per lliura etc, dicto die i ano.

* En aquest stabliment aprova lo senyor loctinent de quize lliures dos sous només, perquè si fóra a dos sous per lliura, tres.centes lliures farien trenta lliures. [101]

Rúbrica de aveïnaments.

[149.-] [Establiren i ordenaren lo] gustísia i jurats i mustasaf i consell del lloch de la Torre d.en Besola que qalsevol veí que aja de entrar de qui avant, encara que sia casat en filla de villa, que aja de pagar de entrada .xx. sous, i que no sia veí fins tant estiga almés per lo consell, i los dits vint sous sien per a mantenir coses comunes de dit lloch etc, dicto die i ano etc. Confermat. [101v]

dret de vendes de sitis y mobles.

[150.-] A tres dies del mes de janer any .mdcxxi. los justícia, jurats, mustaçaf y concell del lloch de la Torre d.en Besora establiren y ordenaren que de qualsevol venda que.s farà en dit lloch y son terme, així de béns setis com mobles, tinga tan solament lo ministre, ço és, fins en cinquanta sous, sis diners, y de cinquanta sous fins en noranta nou sous, nou diners, y de allí amunt, encara que sia la venda mil ducats, tan solament puga haver dit ministre o corredor un sou. [2v]

los animals propis que faran tales en heretats sues pròpies o que les tinguen arrendades poden aver esmenes y bans y clams.

[151.-] A tres del mes de janer any .mdcxxi. los justícia, jurats, mustaçaf y concell del lloch de la Torre d.en Besora establiren y ordenaren que qualsevol vehí de dit lloch que possehirà o procurarà qualsevols terres o heretats en lo terme de dit lloch, tant que sien sues pròpies com que tinga aquelles arrendades, si acàs qualsevol gènero de animals o

persones faran dany en aquelles, estigue.n sa mà de poder.ho fer prear tantes quantes voltes voldran, clamar.se de dit dany o tales, poder executar aquelles eo les esmenes y clams, y cobrar aquelles com si fos lo mateix amo y senyor, mentres aquell tal o procurarà y possehirà, y dites terres o heretats hagen de estar cultivades conforme lo tenor dels altres establiments parlant de cultives. [3v]

Rúbrica del que tindrà terres arrendades.

[152.-] Die .iii. mensis ianuarii ano .mdcxxi. lo gustísia i jurats i magordom i consell del lloch de la Torre d.en Besola establiren i ordenaren que qualsevol veí del present lloch que poseirà o perquirarà qualssevols teres o eretats en lo present terme, así seues com arrendades, per qualssevol nodriments o persones que faran mal, o.pugen fer prear tantes quantes voltes voldran clamar.se de elles, i poder esequitar les esmenes i clams i cobrar aquelles com si fós lo mates amo mentre.o procurarà i poseirà, i ajen d.estar coltivades i mollonades conforme los altres establiments, etc. [102]

Rúbrica del dret de ministre en vendes.

[153.-] Los sobre.dits ofisials i consell del present lloch de la Torre d.en Besola establiren i ordenaren que de qualsevol venda que.s fa \ así de sitis com de mobles tinga lo menistre de salari sis dinés fins en cinquanta sous, de cinquanta sous en amunt fins en noranta nou sous, nou dinés, i de allí en amunt, encara que sia mill ducats, un sou tan solament etc. [102-102v]

pelar noguers, arrancar rails y com o.han de fer sos amos.

[154a.-] A quatre de janer any de la nativitat de nostre senyor Déu Jesuchrist .mdcxxii. Anthoni Porcar justícia, Joan Baptiste Segarra y Pere Segarra jurats, Miquel Inça mustaçaf encemps ab los concellers del lloch de la Torre d.en Besora establiren y ordenaren que ningu[n] vehí ni terratinent ni altra persona puga collir ni arrancar ni tampoc escrostar raelis ni crostes de noguers en ningun noguer del / terme de dit lloch, y si per alguna persona serà fet lo contrari, que encórrega en pena de .lx. sous, partidors lo ters a la reverent senyoria, lo ters al bací del gloriós Sent Berthomeu, y lo terç a.l acusador, y totom acusador, y si acàs algú que té noguers en ses heretats voldrà tallar, arrancar o escrostar, que no.u puga fer sens que primer sia feta visura per los officials y prohoms de aquells fent declaració si és més útil y profitós que aquells tal o tals noguers se arranquen o que.s estiguen en les heretat o heretats, y si acàs per aquells era fet lo contrari, que així mateix encórreguen en la dessús dita pena, partidora ut suppra. [36-36v]

Rúbrica que ningun vehí pot arrancar noguers ni escrostar.los en pena de sixanta sous.

[154b.-] Die .iiii. de ganer .mdcxxxii. lo gustísia i jurats i magordom i consell del lloch de la Torre d.en Besola

establiren i ordenaren que ningun veí ni teratinent puguen arancar i llevar rails ni escostrar ningun nogers en dit terme a pena de .lx. sous, lo ters al señor comanador i lo altre ters al basí de Sent Bertomeu i lo altre ters a.l aquador, i totom ne puga ser aquador, i sempre i quant algú u alguns ne volgesen arancar o tallar rails o escostrar no.u puguen fer, sinó que s.i fes visura a coneguda dels oficials i proms si és més útil i profit arancar.lo o estar en la eretat, i así mates qui l.arancarà o talarà les rails i escostrar lo nogers, tinga la matesa pena de qui.l vendrà i per a ufut et supra. [103]

dels terratinents que poden tenir ban y esmena de forasters, però no dels vehins.

[155.-] A.xx. de janer .mdcxxxiii. los justícia, jurats, majordom y concell del present loch de la Torre d.en Besora stabliren y ordenaren que de huy avant ningun terratinent puga haver ban ni esmena de rama y erba dels vehins y habitants del present loch si no és ab esta modificació: que dits terratinents hajen de estar ells o arrendadors per aquells estadants en les masades o torres que aquells tindran, o que les terres tinguen vehins o habitants de dit lloch de aquells arrendades, y no de altra manera, y que tenint.ho arrendat a vehins o habitants o a altres persones estadants puguen haver ban y esmena conforme los vehins de dit loch, y, en respecte dels forasters dits terratinents, encara que no estiguen estadants en dit loch, puguen haver ban y esmena de aquells conforme los del lloch poden. [16v]

contra los remisos que no haniran a llaurar les terres de la vila.

[156.-] A .v. del mes de janer any .mdcxxv. los justícia, jurats y concell del present loch de la Torre d.en Besora statuhiren y ordenaren que lo jurat segon tinga obligació de fer percurar les terres tocants a cultivar al dit loch, y que per a dita culturació tinga facultat de logar axí los parells com bracés que seran conuinents per a la tal culturació, pagant.los conforme en la ocasió que lauraran y treballaran aniran logats per als demás vehins de dit loch, y per a la cobrança puga fer prompta execució, sens precehir convenció ni altra solemnitat de dret, acusant emperò primer que vagen a laurar y los bracés a treballar, y quant no vullen anar per al dia que se.ls senyalarà, sellavors entra lo cas de logar.los, y no en ans. [28v]

ans de condenar al reo precehisquen dos citacions.

[157.-] A tres del mes de janer any .mdcxxvii. los justícia, jurats, mustaçaf y concell del lloch de la Torre d.en Besora estatuhiren y ordenaren que en respecte de bans y esmenes ningú puga ser condempnat que no precehisquen dos citacions, y passades aquelles resta condempnat. [2v]

pena de qualssevols animals s.i trobaran en blats.

[158.-] A tres de janer any .mdcxxvii. lo justícia, jurats, mustaçaf y concell establiren y ordenaren que qualsevol animal gros serà atrobat en qualsevols sementers tinguen de

clam un sou per cap fins en sinch, y de sinch amunt sia dit ramat, e paguen de pena sinch sous, partidors un ters a la señoria, altre a.l amo del sementer y altre a.l acusador, y que no.s puga posar sinó un clam de vista, ara sia sens esmena, ara sia havent.la.y. [13v]

dret de guàrdia en peñorades.

[159.-] Item los sobredits dia, mes e any los dits oficials y concell establiren y ordenaren que de qualsevol penyorada que farà lo guàrdia tinga per son salari, així de persones com de animals, sis diners, e la senyoria tres diners. [13v]

que los bacons no poden entrar en lo clos del lloch.

[160.-] A tres de janer .mdcxxvii. los justícia, jurats, mustaçaf y concell del lloch de la Torre d.en Besora establiren y ordenaren que qualsevols marranchions que entraran en la vila dels lochs acostumats en adins, conforme los llímits dels establiments, cometen de pena sis diners, partidors a la senyoria, mustaçaf y guàrdia per terços. [27v]

Rúbrica dels graners.

[161.-] A tres de janer any .mdcxxvii. los justícia, jurats, mustaçaf y concell del lloch de la Torre d.en Besora estatuhiren y ordenaren que lo forment que pendran per forment los vehins del present lloch dels graners de la vila, tinguen obligació de tornar.lo al mateix graner porgat y ab son escreix conforme se platica, y en raó de la administració se ha de donar a.l administrador que les pague en esta forma, ço és, dos barcelles del graner de la presó y dos del graner de la sala. [32v]

lo peyter pot cobrar les peytes del siti después de Pasqua de.l Esperit Sant y del moble luego que estarà contat.

[162.-] Item en lo any .mdcxxviii. establiren y ordenaren que lo jurat en cap que per a huy és del lloch de la Torre d.en Besora y per temps serà, lo qual acostuma col·lectar les peytes axí de setis com mobles de dit lloch, tinga facultat de cobrar les peytes del seti en continent passada Pasqua de.l Esperit Sant, y les del moble tan prest com estaran manifestades y continuades en dit llibre peyter, sens tenir esguart algú a qui.s conté per prorrata, puix cada jurat no cobre sinó una anyada. [17v]

qualsevol terratinent que llaurarà en lo present lloch ha de pagar lo llosí com lo vehí.

[163.-] Item en lo any .mdcxxviii. stabliren y ordenaren que qualsevol terratinent que ab sos parells o de altri percurarà terres en lo terme del present lloch, tinga obligació de pagar lo llocí conforme los vehins del present lloch lo paguen. [21]

Rúbrica de pendre talador.

[164.-] A tres de janer any .mdcxxviii. los justícia, jurats, mustasaf y consell del lloch de la Torre d.en Besora statuhiren y ordenaren que sempre y quant qualsevol vey e

habitador de dit lloch veurà en les heretats qualsevols animals, de qualsevol gènere que sien, [o] persones que fassen dany, així en fruyta com en qualsevol altra cosa, que lo tal hamo de la heretat que.s farà lo dany no puga pendre altre talador de sospita si no és aquell tal que aurà vist fer lo dany, y quant no tinga talador estiga en sa mà de demanar a qui li darà gust. [32v]

los que dins quize dies no acitaran la part fet lo dany estigue perdut.

[165.-] A .i. del mes de janer any .mdcxxxi. los justícia, jurats, mustasaf y concell del lloch de la Torre d.en Besora statuhiren y ordenaren que qualsevol persona que en ses heretats li faran dany, aquell tal tinga obligació, après que lo dit dany serà fet, de fer.o prear als preadors que seran aposats per lo consell de dit lloch, y después de preat dins quinze dies haja de fer sitar a la part o a.d aquell que presumirà que son nodriment aurà fet lo dany, àlias passat dit termini no puga haver ban ni smena. [100]

Rúbrica del lligalló.

[166.-] Item per los mateixos officials y concell statuhiren y ordenaren que lo lligaller que serà posat per lo concell del present lloch en qualsevol temps de.l any puga pendre de jurament a qualsevol pastor o ganader si aquell o aquells tindran en son bestiar ninguna res que no sia [sua, y que si] sàpien de qui és que la lliuren a.d aquell, / al tal pastor que manifestarà tindrà una o dos reses vuy diners per quiscuna, y si después que la tal res o reses estant en poder del lligaller trobarà amo, que lo tal amo tinga obligació de restituir al lligaller los vuy diners que per quiscun cap haurà pagat, y més quatre diners per cada mes de guarda per quiscuna res, y si per cas traent.la per tres festivitats la tal res o reses no trobarà hamo, lo lligaller la puga vendre en públich encant per lo preu que s.i trobarà, partidior lo ters al benaventurat Sent Berthomeu, lo ters al senyor comanador y lo ters al lligaller. [100-100v]

dels veïns que.s deshaveynaran del present lloch.

[167.-] A .vii. del mes de janer any de la nativitat de nostre senyor Déu Jesuchrist .mdcxxxii. los justícia, jurats, mustasaf y concell del present lloch de la Torre d.en Besora statuhiren y ordenaren que qualsevol persona ho vey que habitarà en lo present lloch de la Torre d.en Besora y terme de aquella, passant y pagant de tot lo que los demás veïns passen y paguen, si voldrà per ningun [mo]tiu desveynar.se de dit lloch, sia tengut aquell tal a pagar .x. lliures de tala per dit desveynament y per a haver de pagar dittes .x. lliures sia a coneguda del concell de dit lloch, pagadores dels béns propis de aquell tal o tals qui.s desavehinaran. [30v]

Rúbrica dels que se.n aniran del present lloch; lo vehí que faltarà quatre mesos se pot llansar de vehí y penyorar.lo.

[168.-] A 27 del mes de janer any .mdcxxxiii. lo justícia, jurats y mustasaf y consell del present lloch de la

Torre d.en Besola stabliren y ordenaren que qualsevol vey del present lloch que starà fora lo present lloch y terme per temps de quatre mesos que sia llançat de vey, de tal manera que el puguen penyorar y fer buydar del present lloch y terme y penyorant.lo com a foraster. Encara que.s fa lo present stabliment, aja de ser a coneguda dels officials y consell si convindrà llansar.lo o no, [ço és,] reste en facultat de dit consell y officials. [2v]

Rúbrica de la casa del bol.

[169.-] A sinch dies del mes de janer de.l any de la nativitat de nostre senyor Déu Jesuchrist .mdcxxxiiii. lo justícia, jurats, mustasaf y concell del present lloch de la Torre d.en Besora statuhiren y ordenaren que qualsevol persona, de qualsevol gènere y stat que sia, així los vehins del present lloch com forasters, que cassaran a la cassa del bol en lo terme de dit lloch de la Torre d.en Besora sen llicència dels justícia y jurats, etiam de dit lloch, que aquells tals encórreguen en pena de .lx. sous y les armes perdudes per quiscuna vegada, y si cas serà que algun vehí del present lloch cassàs a dita casa del bol y fos acusat, estiga a coneixença dels dits justícia y jurats y en mà de aquells de alçar la mà de dita pena, aplicadora dita pena uns ters a la reverent senyoria, un ters al dit lloch y lo altre ters a.l acusador. [33]

Rúbrica de citar lo justícia y provehir contra de aquell.

[170.-] E no res menys los dits dia, mes e any, proseguint y continuant la continuació dels presents stabliments, per lo bé y sotilitat dels veïns del present lloch, ab madura delliberació, per dits officials y concell se.a estatuhit y ordenat que qualsevol persona que voldrà posar algun clam contra lo dany faran los animals del justícia de dit lloch de la Torre d.en Besora, lo qui huy és o per temps serà, aquell tal qui.l voldrà posar qui haja de anar a casa lo jurat major de dit lloch y aquell lo haja de admetre, y que puga provehir contra de dit justícia per a la cobrança de aquell a aquells, y així mateix que puga dit jurat sitar a dit justícia per al dia de cort y hoir ad aquells, y així mateix fer provisió contra de dit justícia si request serà, e açò en bans y [es]menes tan / solament e pro altra manera, et nichilominus que sempre y quant lo justícia de dit lloch voldrà fer citar ad alguna persona lo haja de citar, e assò sens infàmia ni nota de aquell. [33-33v]

lo vehí pot, preu per preu, quedar.se qualsevol arrendament.

[171.-] A .xii. dies del mes de janer any de la nativitat de nostre senyor Déu Jesuchrist .mdcxxxvii. los justícia, jurats, mustasaf y concell del present lloch de la Torre d.en Besora anyadiren al present stabliment que sempre y quant ningun vey de dit lloch arrendarà a qualsevol que no sia vehí, encara que sia habitador de dit lloch, qualsevols terres, heretats, cases, corrals y qualsevols béns sitis, aquells se.ls puga aturar qualsevol vey preu per preu assegurant la cosa. [31]

salari tinga lo jurat major.

[172.-] Establiren y ordenaren [los] justícia, jurats y concell en lo dia de uy que contam a 4 de giner de l any 1638 que lo jurat major de la Torre d'en Besola tinga de uy en avant sixanta sous de salari, que finses ara ne tenie sols trenta sous, y per so que veu la dita vila que los treballs són grans los a paregut afigir exe salari, suplicant al senyor lloctinent de comanador que ls confirme dit establiment.

Ita est, Ioannes Climent loco escribe. [39v]

Rúbrica que qualsevol serà dañat en ses heretats haja de fer prear dins quinse dies después que ho sabrà, y dins altres quinse fer sitar, y la pena cometen los amos del ganado que farà mal, de mollonar heretats, y quant y com se han de fer culturades.

[173.-] Die 5 ianuarii .mdcxxxii. lo justícia, jurats, mustasaf y consell del lloch de la Torre d'en Besola statuiren y ordenaren que qualsevol que farà dañ en qualsevol gènero de nodriment que sia en heretat de altri sia tengut lo amo de dita heretat a fer o prear dins quinze dies sabrà està fet lo dañ, y sia tingut lo dit amo de fer citar causant dins quinze dies, y com no u fassa, passat dit termini de quinze dies, perda dret a qualsevol preada aga fet.

[174.-] Item establiren etc. que si los amos dels nodriments faran lo dañ en qualsevol heretat, sien tinguts a pagar de pena per animals grosos un sou per cap fins en cinc, y de cinc avant se entenga per ramat y paga cinc sous de ban, y la esmena, y pagen bestiar menut dos dinés per cap fins en trenta, y de trenta en avant pague cinc sous de ban, y esmena.

[175.-] Y los dits amos de les heretats que seran tinguen obligació a.l entrar lo justícia a Nadal de mollonar quada qual les heretats, o ne perda tot lo dret.

[176.-] Item establiren etc. que qualsevol vehí tindrà coltives y rostolls sia obligat a coltivar o fins a.l altre dia de Nostra Senyora de agost, y si no estaran soltes fins en tant estiguen culturades, durant dita cultura fins a Nostra Senyora de mars, y qualsevol gènero de nodriment entrarà en lo bovalar en lo termini vedat tinga la matexa pena, asò cinc sous de dia y deu sous de nit, y cada qual puga ser acusador acusant o al scrivà de jurats que vuy són o per temps seran, y aquells o agen de requerir en jurament, y los amos rebran dañ no puguen posar ne sinó dos fins en tant aquells estiguen pagats. [41]

[Rúbrica lo que demana regrés dins deu dies deu sitar, qui es clamarà dins sis dies ha de jurar haver vist fer lo dany, y que los terratinents no poden haver dret dels vehins més que de pa y vi].

[177.-] Item establiren ut supra etc. que qualsevol se se assignarà regresch dins deu dies aga de citar a les parts tinga parer e sia fet lo dañ a.o no que no o puga demanar o ad

altri.

[178.-] Y qualsevol al·legarà clams de vista tinga obligació de venir dins sis dies a respondre en jurament quin dia a.vist fer lo dany, alio modo aga perdut lo dret puga tindre en tals clams.

[179.-] Y qualsevol terratinent que tinga heretats en lo terme y no estiga aveinat en dit lloch que no puga aver dret sinó de pa y vi. [41v]

[Rúbrica qui posarà basos en heretat de altri ha de posar los sixanta passes del procurat cau en pena de trenta sous].

[180.-] Item establiren etc. que qualsevol posarà bassos en heretat de altri que no ls puga posar del procurat sixanta passes allí a.on se procurarà, y si al contrari faran, paguen de pena trenta sous, lo ters al senyor, y lo ters a.l acusador y lo ters a.l amo. Y en lo que toca a clams se an de partir ters al senyor y lo demás a.l amo. [41v]

[Rúbrica de qui farà mal en abre donsell, tallarà carrasques o roures].

[181.-] Item establiren etc. que qualsevol gènero de nodriment farà dan en qualsevol arbre donzell tinga de pena per cada principal setse sous y més la esmena.

[182.-] Item qualsevol persona asocarà carrasques y roures y oliveres tinga de pena dos sous y la esmena, y qualsevol que tallarà en heretat de altri arbre donzell vint sous y la esmena, partidora ut supra, lo qual pot acusar cada qual, y tinga lo ters, y los dits condenats tinga acció de demanar als amos, y si no farà escusar sin persones y en tot lo dañ. [41v]

Rúbrica qui estarà sitat no compareixent queda condenat.

[183.-] Establiren ut supra etc. que qualsevol estiga convingut y no pareixerà, que a dit confés stie e siga condenat. [42]

Rúbrica de pagar peytes dels averios y de manifestar los nodrimens.

[184.-] En lo any .mdcxlvi. los justícia, jurats y consell del lloch de la Torre d'en Besora establiren y ordenaren que tot vehí y habitador de dit lloch tinga obligació de manifestar als jurats, que huy són y per temps seran, així bovines com ganados de serda y bestiar menut dins tres dies après que ls auran comprat o tindran a mig guany, per a que se ls carregue la peyta que deuran conforme la estima de aquells, y suposat que dins dit termini no manifestaran dits averios, que los officials puguen carregar un ters de peyta més del que deurien si els manifestaven, deixand o a coneguda de dits jurats. [33v]

Rúbrica que los sementers del que deu a la vila estan cruats luego.

[185.-] Item en lo dit dia e any los justícia, jurats [y] concell de dit lloch stabliren y ordenaren que qualsevol vey del lloch de la Torre d.en Besola que deurà al dit lloch quantitat ninguna de qualsevol cosa quítia, així de tornes com de forments fiats, que aquell tal o tals tinguen qualsevols sementers que tindran sembrats per cruats, y aquells no puguen tocar ne posar en bill que la villa o lloch no stiga pagat, sots pena de .lx. sous e assò sens llicència dels jurats de dit lloch. [33v]

Rúbrica lo mateix més allargat.

[186.-] En lo any .mdcxlvi. los justícia, jurats y concell del lloch de la Torre d.en Besola establiren y ordenaren que sempre y quant los vehins del present lloch sembraran qualsevols sementers, estiguen cruats y segrestats per compte dels jurats de dit lloch, assò entés tots los que deuran al cos de dit lloch, y que los jurats de dit lloch sens precehir execució ninguna puguen cobrar allò que.s deurà a dit lloch, no obstant que sien cruats per altra qualsevol persona, y feta execució sempre sia primer lo dit lloch per cobrar primer la quantitat que.s deurà. [34]

Rúbrica de tancar animals en lo Hospital.

[187.-] En lo any .mdcl. los justícia, jurats y concell del lloch de la Torre d.en Besola establiren y ordenaren que sempre algun vey o habitador de dit lloch se atrevirà a tancar marranchons o qualsevol altre gènere de animals en la casa de.l Hospital de dit lloch, encórrega per cada vegada en pena de deu sous, partidors lo ters a la senyoria, lo ters a Sent Barthomeu y lo ters al present lloch. [34]

Rúbrica dels bacons no estaran tancats de nit.

[188.-] Item en lo dit any .mdcl. los dits justícia, jurats, mustasaf y concell de dit lloch de la Torre stabliren y ordenaren que ninguna persona sia gosada de deixar de nit sens guarda marranchons que vagen radius per lo dit lloch o que entren en formens, sots pena per quiscuna vegada de .v. sous, partidors ut supra. [34]

Rúbrica pot lo jurat llogar per lo remis en treballar per a la vila.

[189.-] Item en dit any los dits justícia, jurats, mustasaf y concell de dit lloch establiren y ordenaren que sempre y quant qualsevol vey y habitador serà avisat per a anar a treballar a les terres de dit lloch y qualsevol altra faena que convinga fer per a dit lloch y aquell tal no anirà, que dits jurats puguen llogar altri per ell, el que trobaran, y aquell tal que serà acusat ha[j]a de pagar de sos béns, y que pugue ser feta prompta execució en aquells. [34]

Rúbrica que qualsevol persona que haurà qui stiga tres mesos ab casa llogada en lo present lloch sia tengut per vehí.

[190.-] A .vi. de mars any 1652 los justícia, jurats y

mustasaf y concell del present lloch de la Torre d.en Besola stabliren y ordenaren que qualsevol persona que llogarà casa en lo present lloch de la Torre d.en Besola y aquell estarà assistent tres mesos, que los justícia, jurats y concell lo puguen posar y nomenar en càrrech y elegir.lo per a official, donar.li a cobrar qualsevol ceda de dit lloch, y si aquell tal o tals no voldran acceptar qualsevol càrrech o seda que se.ls donarà, los jurats de dit lloch li puguen manar y manen de que buyde de dit lloch y terme. [29v]

Rúbrica qui deu a la vila si té sembrats estan cruats luego que estaran sembrats.

[191.-] A 4 dies del mes de maig any 1653 lo justícia y jurats ab intervenció de tot lo consell stabliren y ordenaren que qualsevol eretat que estigue sembrada en lo dit terme de la Torre y el amo de la qual dega a la vila, que estigue cruad lo forment en continent, y que dit cruament estigue en son valor asta que estigue pagada la vila, y sia primer que qualsevol deute per rahó de pagar los sensals deu la vila, com estigue epotecada dita heretat o heretats. [43]

no poden fer.se pagar salaris ni diettes.

[192.-] Item establiren y ordenaren lo justícia y jurats y consell del present lloch de la Torre d.en Besola que de vuy en avant, que contam a 13 de juny de 1660, que ningun official puga tindre salari de official conforme se acostumava, per raó de que la necessitat del poble és gran, ni que ningú puga contar.se dieta de dos llegües a.l arredor de dit poble en avant, sinó servir de grat. [22]

Rúbrica que no poden abatre bellotes de nit en comuns ni heretats de altri, y los marranchons atrobats hans de dia fen mal.

[193.-] A 31 de hembre de 1672 establiren y ordenaren lo justícia y jurats y majordom del present lloch de la Torre d.en Besola y juntament lo consell que qualsevol persona que abatrà o sorollarà bellotes que sia de nit en los comuns y heretats de altri del present lloch y seran atrobats y acusats que sia persona de escussar, que tinga de pena per cada vegada trenta sous de pena, repartida conforme los demás stablimens se platica.

[194.-] Y establiren los matexos en dit nom que les persones que aviaran hans de dia los marranchons fora del corral tinga lo amo de aquells pena de trenta sous cada volta serà acusat ab jurament, no entenen en heretat pròpia dels amos de dits nodriments sinó en heretats de altri, tinga la matexa pena de trenta sous, repartida ut supra.

[195.-] Y qualsevol persona que estarà atrobada baten y sorollant bellotes en comuns y heretat de altri de dia cometa de pena quinze sous, asò entenen en la redonda dels parells. [68]

Rúbrica que ninguns ganados entren en lo terme forasters, la pena que cometen sos amos y que lo justícia puga peñorar.

[196.-] Anno a nativitate Domini .mdclxxviii., die vero intitulata .xxi. mensis septembris, ajuntats, units y concordats en ple consell en la sala del present lloch ha.on per a semblants funcions se acostumen ajuntar lo justícia, jurats, majordom, consellers y demés vehins del present lloch de la Torre d.en Besora, assistint a dita lo lloctinent del senyor comanador, atenent y considerant lo molt perjuí, frau y dany que los forasters ab sos averios causen y fan en les herbes y demés fruits del present lloch y terme de aquell, per so, ab prudent y madur consell, mijansant la divina gràcia, més per a obviar y reparar dits danys que per a danyar ni offendre a dits forasters, los sobre dits statuiren, stabliren y ordenaren (no oposant.se a les lleis ne drets de sa sacra real magestat ni als furs o constitusions del present regne) que totom y quant seran atrobats ganados alguns de llanar o cabriu de forasters en lo terme del present lloch paixent, cometa lo amo de aquells per quiscuna vegada quatre dinés per cap fins en cinquanta reses, y de allí en avant cometran de pena tres lliures, y si de nit seran atrobats cometen dobles penes. Y si bacons de algun foraster se atrobaren en lo present terme de dia, cometa lo amo de aquells de pena quatre sous per cap fins en deu, y de allí en sus tres lliures, y si de nit seran atrobats cometran los amos de aquells pena doble, y si animals grosos forasters se atrobaren en lo dit terme, com són bovines, asnines, rosinals o / cavalcadures mulars, cometran los amos de aquells si de dia quatre sous per cap fins sinch, y de allí en avant tres lliures, y si de nit s.i atrobaren encorreran en vuit sous per cap asta sinch y de allí en avant en sis lliures; les quals penes de bestiar, bacons, bovines y demés averios sien partidores en esta forma, lo ters al comanador, la altra part a la vila y la altra a.l acusador. [49-49v]

Rúbrica que lo justícia aja de peñorar al foraster.

[197.-] Item, vista la penúrria y.ha en lo present lloch de ministre, com hi haja de venir de altre lloch a servir a la present cort, y en aquest ínterim suseeixca lo haver de pendre ganados dels forasters que en aquells causaran dany en les herbes del present lloch, per a pagar les penes que en tal acte cometen, per so establiren y ordenaren tots los damunt dits que, en cas que no hi aja de present núnsio, que lo justícia tinga obligació de anar tostem que serà requestat a pendre de dits ganados la cantitat que serà nesessària per a pagar les penes que los amos de aquells auran comés, y que per a dit efecte puga dit justícia manar a qualsevol persona o persones del present lloch vagen en sa companyia, y que qualsevol persona puga acusar y requestar dites penes a dit justícia. [49v]

Die 28 mensis novembris .mdclxxviii. en la plasa del present lloch retulit lo núncio de la present cort haver publicat los retroscrits stabliments en veu alta e intel·ligible de quibus etc. Actum en lo lloch de la Torre d.en Besora dictis die, mense et anno: Colomer loco scribe. [50]

[Rubrica de penes dels averios dels forasters]

[198.-] Die 23 de janer 1680, units y congregats en la sala del present [lloch] de la Torre d.en Besora Roch Miralles, lloctinent de comanador de la present encomanda, Batiste Ivañes justícia, Jaume Solsona y Miquel Folch jurats, Miquel Solsona majordom y demés concellers y la major part dels demés vehins, establiren y ordenaren y determinaren sens discrepar ningú de aquells en millorament del capítol o establiment fet també per orde de consell general en 21 de setembre de 1678 que les penes comitran los averios dels forasters atrobats en lo present terme no sien les que en dit capítol són contingudes, sí que sols cometen de pena la mateixa que es comet en les redondes dels demés llochs e viles de la setena y en la mateixa forma continguda en los capítols de la comuna. [50v]

Rúbrica de quina pena comet qualsevol animal o persona trobat en mal a for.

[199.-] En 12 del mes de janer 1681 los justícia, jurats y mustaçaf y demés consellers del present lloch, en millorament dels antedents establiments, estatuiren y ordenaren que tota natura de bestiar gros, com són bovines, mulars, rocinals, asnines y bacons, que seran atrobats en mal afer cometen de pena un sou per cap fins en sinch, contant rases y tot, y de sinch en sus sia ramat y cometen de pena cinch sous per cascuna vegada, partida dita pena lo ters al senyor, lo altre ters a la vila, y lo altre a.l acusador. Y així mateix que lo bestiar que serà trobat en mal afer cometa un diner per cap fins seixanta, y de allí en sus sia ramat y pague cinch sous, partidora la pena ut suppra.

[200.-] Item que qualsevol persona serà trobada fent mal, so és, cullint fruita, ortalisa, herba, farà mal en forment, en abres, fustes y parets, cometa de pena per cascuna vegada cinch sous, y de nit sien doblades totes les sobredites penes, y partidores ut suppra. [48v]

Rúbrica que modifica les penes als forasters.

[201.-] Die .vi. ianuarii .mdclxxxii. los magnífichs justícia, jurats y demés consellers del present lloch de la Torre d.en Besora statuiren, establiren y ordenaren, en millorament de.l establiment fet per los sobredits en 12 dies del mes de janer de.l any prop.passat de 1681 (que està inclús en lo present llibre en lo fòlio 48) y en declaració de aquell, que no entenen ni es dega entendre que algú dels establiments anteriors quede derogat, si ans bé quede en sa forsa y valor, tant en penes com en la execusió de aquelles, y que lo sobredit establiment sols tinga forsa y valor en los danys que es faran en les coses per a les quals no hi.a en lo present llibre establiment particular, y que les penes contingudes en dit establiment les ajen de partir no en la forma en aquell continguda, si que lo ters sia del senyor, lo altre ters de.l acusador, y lo altre del que rebrà lo dany. [51]

Die 29 januarii 1685 retulit Jusep Segura, justícia del present lloch, en la plasa de aquell haver publicat los establiments continguts en lo present llibre alta voce et

coram omnibus etc.: recepit Colomer loco scribe. [52v]

Rúbrica dels bacons que entraran de fora del terme.

[202.-] Die 28 dezembris 1688, los justícia, jurats, mustasaf y demás consellers del present lloch de la Torre d.en Besora establiren que del dia de huy en avant qualsevol persona que entrarà bacons de defora el terme en lo terme del present lloch, so és, prenent los a mig guany, o a guarda, o de qualsevol altra manera com no sien pagats ab diner propi, que tinga obligació dins tres dies de manifestar los al jurat major, y qui contrafarà encórrega en la pena assignadora y declaradora per los jurats del present lloch, y així mateix estatuiren y ordenaren que la persona eo persones que entran dits bacons, com no sia comprant los ab diner propi o de altra persona del present lloch, que paguen al dit jurat, so es, si són bacons de ramera un sou per cap, y si són bacons de carn dos sous per cap, y assò pagaran per tot dret de peyta que deguen des del dia que entraran fins lo dia que lo present lloch peytarà lo moble, y així mateix el que els comprarà ab diner propi o de altri del present lloch dins de tres dies los manifeste en pena de trenta sous. [53v]

Rúbrica de les preades faedores en lo bovalar del present lloch.

[203.-] Die 28 dezembris anno a nativitate Domini 1690 los justícia, jurats, mustasaf y demás consellers del present lloch de la Torre d.en Besora, units y congregats en la sala de dit lloch ha.on per semblants coses se acostumen ajuntar, estatuiren, establiren y ordenaren que sempre y quant alguna persona veurà que es fa dany en lo bovalar del present lloch y este tal requestarà al jurat major fassa prear dit bovalar, que dit jurat sia tengut a fer lo prear, prenent per talador a aquella persona que lo dit instant jurarà haver vist fer dany per ses mans o ab sos averios, y així mateix ordenaren que la persona que serà condemnada en dites preades haja de pagar tot lo dany en què serà condemnada sens recurs de poder.ne fer demanda a ningun vehí del present lloch. [54]

Rúbrica de vendre tancades a forasters.

[204.-] Dicto die los dits justícia, jurats y concell establiren y ordenaren que ningun vehí puga vendre tancades a ningun foraster, encara que sia de la Tinensa, que no sia a coneguda del dit consell, per a que en cas que es dóne lloch de entrar en lo lloch eo terme de aquell alguns ganados puga y dega lo dit consell determinar de.l herbatge que.s hauran de pagar los dits ganados, com los sis sous per sent determinat en los retrofets establiments parega mòdica cantitat, y lo vehí que contra.farà encórrega en pena de .xxx. sous. [54]

Rúbrica de tindre cort lo justícia.

[205.-] Die .xxviii. dezembris anno .mdclxxxviii., units y congregats en la sala de consell a.hon per a semblants coses se solen unir y congregar los justícia, jurats, mustasaf y demás consellers del present lloch, statuhiren y ordenaren

que sempre y quant que lo justícia del present lloch aja de tindre cort, que aja de ser ab assistència de notari y no de altra manera, y que lo salari de aquell ab lo treball de la vinguda los que quedaran condenats tantament ab los que faran la demanda per iguals parts la ajen de pagar, y així mateix statuhiren y ordenaren que los preadors tinguen de salari per fer les preades de la Rambla ensà, y del camí de herbatge que pasa de la cova d.en Vilamany al Camp del Moro ensà també un sou y sis dinés per preada cada preador, y de mudada dos dinés per quiscú, y de la Rambla / enllà, y de dit camí de herbatge en fora tinguen de salari tres sous cada preador, y dos dinés per cada mudada. [56v-57]

Rúbrica del salari dels oficials.

[206.-] En .xi. dies del mes de janer .mdclxxxviii. los justícia, jurats y mustasaf, y demás consellers del present lloch de la Torre d.en Besora, units y congregats en la sala del dit lloch a.hon per a semblants coses se solen y acostumen congregat, atés que en la present cort no hi.a tarifa dels salaris que es deguen donar al justícia, notari e al ministre, decretaren que de huy avant lo justícia tinga de salari de fer un manament en la vila quatre dinés, de fer lo en les masades un sou y sis dinés, lo escrivà de assentar dit manament quatre dinés; per anar a pendre béns per execució en la vila tinga lo justícia de salari un sou, lo ministre huit dinés, lo escrivà un sou y sis dinés; de anar a les masades / tingue lo justícia dos sous, lo ministre un sou y sis dinés, lo escrivà tres sous; de actes en blanch lo escrivà tinga un sou; de acte de capleuta un sou; lo justícia dels embargos farà en la vila, quatre dinés, en les masades un sou y sis dinés, y lo escrivà per continuar los tinga un sou, y lo que tindrà los béns embargats huyt dinés; lo ministre per anar a fer cruaments de la Rambla enllà, y dellà del camí de herbatge que passa de la cova d.en Vilamany al Camp del Moro tiga un sou, y de allí ensà tinga sis dinés, y de cada creu que li manarà posar lo justícia tinga quatre dinés; lo escrivà en les preades que escriurà tinga de cada espèsie de mal, y de cada espèsie de mal fabents dos dinés, y per cada hu de dits mals en les condemnsions dos dinés; lo justícia per condenar en dites preades per cada hu que condenarà tinga quatre sous; als preadors se.ls abona la taula que està en lo establiment que es feu en 28 de dehembre de 1698 contant de la Sircunsisió; al justícia per a sitar als malfaadors en les preades dos dinés, y a.l escrivà per continuar dites sitacions dos dinés; al justícia per admetre bans eo clams quatre dinés, a.l escrivà per assentar los sis dinés. [57-57v]

[Rúbrica de vehí que dega alguna preada].

[207.-] I així mateix los sobre.dits lo mateix dia establiren y ordenaren que qualsevol vehí que dega preada alguna a altre vehí, com no sia forment, que aquell tal / que la dega que no puga fer ninguna preada en ses heretats que no haja satisfit e pagat les que ell deu, y altrament sien nulles les que farà, y així mateix sien nulles les que farà de

forment si lo dia de Sen Bertomeu no ha pagat y satisfet les que deu. [57v-58]

[Rúbrica de qui aja de pagar lo scrivà].

[208.-] Així mateix, en millorament de.l establiment fet en 28 de desembre 1698 que parla de les tarifades de.l escrivà, y diu que lo hajen de pagar migerament entre lo que farà la demanda y lo que quedarà condenat, volen los sobredits que dit salari sols lo ajen de pagar los que seran confesos eo condenats en dites preades, y no los instants. [58]

Rúbrica de elecció de consellers.

[209.-] Com la conservació y auments de tota y qualsevol universitat estiga pendent de la intel·ligència, bondad, discurs y prudència del consell eo consellers que la rigen y governen, així per a la elecció de dits consellers se deu obrar ab lo gran cuydado que es requireix per a lo assert de negoci que tant importa, per tant, en lo dia .xxiii. del mes de janer de.l any .mdcci., units y convocats tots los vehins del present lloch de la Torre d.en Besora en lo porche de davant la Iglesia a.hon se solen convocar y ajuntar per a semblants coses en consell general, y tenint aquell presidint a dit consell lo magnífich senyor Roch Miralles cavaller, lloctinent de.l exelentíssim senyor duch de Montalto, comanador de la present encomanda de Benasal y Torre d.en Besora, estants presents en dit consell general los magnífichs Jusep Miralles justícia, Jaume Colomer y Batiste Yvañes jurats, Juan Solsona mustasaf, Baltasar Pitarch síndich y Anthoni Pitarch, Gaspar Marín, Francés Bellés, Visent Senjuan, Christòfol Solsona, Juan Marqués, Antoni Sentelles, Sabastià Miralles, Jaume Miralles, Visent Miralles, Jusep Solsona, Jaume Solsona, Carlos Colomer, Miquel Barreda y Visent Sentelles, tots del present lloch vehins y habitants, sent / la major part y casi tots los vehins del present lloch, determinaren a vot y parer y ab veu alta digeren tots (exeptants Jusep Miralles justícia, Sabastià Miralles y Visent Miralles, que los tres foren de parer contrari) que per modo de establiment eo estatut ordenaven que de vuy avant, resecant tot abús eo corruptela, sempre y perpètuament lo dia que rebrà lo jurament lo justícia del present lloch convoque a la sala de consell als dos jurats, mustasaf, síndich y al que entonses aurà deixat lo càrrech de justícia, y als sinch los preste lo jurament per a consellers entre tant que portarà la vara, per quedar estos nomenats consellers per lo present consell per a quiscun any respectiu, y després lo dit justícia proposarà set consellers que sien vehins del present lloch (segons lo que diu lo establiment fet y contengut en lo present llibre en 27 de janer 1608) per a dit any, y los dits jurats, mustasaf y síndich e lo que ha deixat lo càrrech de justícia faran elecció y aprobaran aquells set vehins per a consellers en dit any, si els pareix són persones de virtud, bons costums, intiligens, de prudència y bon consell, y si acàs los dits proms ne reprobasen algú o alguns dels proposats per lo justícia, en tal cas proposarà y que aja de proposar més eo

altres vehins asta tant que queden per dits prohoms aprovats los dits set consellers. [58v-59]

Rúbrica de desvehinaments.

[210.-] Item lo mateix dia en lo mateix consell, presidint lo dit lloctinent de comanador, determinaren, y fonch estatuhit per los sobredits que si algú dels vehins del present lloch se desavehina, encara que sia fill del present lloch, y se aparta / de ser vehí de la Torre d.en Besora per no assistir a les obligacions y càrrechs de dit lloch, que, en cas que vullga tornar a avehinar.se en dit lloch, que no sia admés que no pagave primer per a gastos de la present universitat .xxv. lliures moneda de València, y que lo conèixer si dit vehí se ha desavehinat per no assistir a les obligacions eo càrrechs del dit y present lloch quede sens intervenció de parts a juhí y determinació del justícia, jurats, mustasaf y síndich del present lloch, so és, dels que ho seran quant lo dit vehí se.n anirà, dels que ho seran quant voldrà tornar o dels que o.seran quant estiga fora. [59-59v]

Rúbrica del consell secret.

[211.-] Item lo dit consell general, en la mateixa forma y modo damunt dit, dóna permís y facultat al consell secret que huy és eo per temps serà en lo present lloch per a que aquell en nom y per lo present consell general y per tots los vehins, viudes y menors puguen fer qualsevols establiments o estatuts en quant sia conforme a rahó, revocar, anul·lar, millorar eo notificar aquells, exeptant los que toquen y parlen de interessos del cos de la present universitat, que en estos sols se permetrà el millorar.los en més útil y profit del dit cos de la present universitat, y així mateix lo dit consell general ratifica, lloa y aproba tots los establiments eo estatuts que estan continguts en lo present llibre de establiments en lo modo y forma que estan confirmats per lo senyor lloctinent de comanador en la confirmació que feu de aquells / en lo dia .xxxi. de dehembre .mdclxxxviii., en lo present llibre expresada, los quals establiments volem sien y queden aprovats com si cascú de aquells estiguessen paraula per paraula en lo present estatut mencionats. [59v-60]

Rúbrica de cullir y abatre bellotes.

[212.-] Postea vero, lo mateix dia de .xxiii. de janer de.l any .mdcci., después de aver eixit del consell general, usant del poder y facultad donada al consell secret en lo establiment fet en lo dia de huy en lo dit consell general, los magnífichs justícia, jurats, mustasaf, síndich y demás consellers, congregats en la sala de consell a.hon per a els negosis semblants al present y altres se solen unir y congregar, determinaren, establiren y ordenaren que sempre que alguna persona se atrevirà a cullir ni abatre bellotes en carrasques eo roures de les terres de la vila e antuxans de consell, ans del dia de Sen Martí, per ca. una vegada que serà acusat cometa, de punta de sol asta posta de sol, deu sous de pena, y si es fa prear la esmena, y si farà lo dany de posta de sol asta que tornarà a apuntar doble pena,

partidora lo ters al senyor comanador, y lo altre ters a.l acusador, y lo altre a la vila, y que tot.hom puga ser acusador. [60]

Rúbrica de les barraques per a la casera dels torts.

[213.-] A 21 dies del mes de janer de.l any 1719 los justísia, jurats y consell del present lloch de la Torre d.en Besora establiren y ordenaren que qualsevol perçona, de qualsevol estat que sia, que vulla casar als torts en lo terme del present lloch, no puga señalar puesto a.on vulla fer sa barraca en lo terme del present lloch ans del dia de Sant Francés a punta de sol, sots pena de .x. sous, partidors per tersos, ters a la reverent señoria, ters a.l acusador, y ters a la vila, a més de perdre lo puesto a.on lo tindrà señalat, ço entés en los comuns del present lloch que en les heretats dels particulars deuran demanar llisència als amos de aquelles, altrament no.y puguen casar. E així mateix establiren e ordenaren que ninguna perçona sia gosada posar senar ni fer barra[ca] en los comuns dins sinch.centos passes al circuito de a.on y.aurà altra barraca de señal, posat sots la mateixa pena. [67]

Rúbrica de nomenar colector de la peyta.

[214.-] En 17 de febrer de.l any 1726, units y congregats en la sala de consell los magnífichs Emergildo Barreda justísia, Felisiano Pitarch y Visent Ivàñes menor regidors, y Antoni Pitarch síndich, tots del present lloch de la Torre d.en Besora oficials en lo present, estant en ajuntament en la dita sala a fi y efecte de tratar de les coses que importen per a lo asert y conservació del govern de la present universitat, atenent que lo vehinatge del present lloch és tan curt que no aplega a cinquanta vehins, compresos en éstos viudes, povills, pobres de solemnitat, altres que viuen en molta misèria [y] privilegiats, vist y atés també que per a servir los càrrechs de vila se troben contínuament ocupats set o huyt vehins, y que per a colectar lo llibre peyter si se exemisen los que ya an estat oficials eo per tenir sinch fills, sols queden per a colectar dit llibre peyter alguns vehins desvalguts, de que seguix notable dany a la present universitat perquè se.ls fan moltes compenses y no donen la satisfacció que deuen als acreedors ni satisfan als càrrechs que tenen obligació, per obviar dits inconvenients, los sobredits justísia y jurats establiren y ordenaren que així com temps atràs los jurats actuals colectaven dit llibre peyter, y així mateix se veu que per molt temps lo han colectat molts vehins después de haver estat una y moltes vegades justísius eo jurats, que de huy avant ningun vehí, si està nomenat per los del govern per a colector de dit llibre, se puga eximir ni apartar de colectar dit llibre per les sobredites rahons de haver exersitat una ni moltes ocasions los dits càrrechs de justícia, jurat ni altre càrrech honrrós, ni honerós, per ser així convenient al bé comú y ser este prefirit al de qualsevol particular. [63]

Rúbrica de dar conte de ses administracions.

[215.-] En 28 dies del mes de janer de 1727 anys, units

y congregats en la sala del consell del present lloch de la Torre de Ambesora Erasmo Marqués justícia, y Batiste Bellés y Visent Colomer, regidors en lo corrent any del dit lloch de la Torre, atés als molts inconvenients y disturbis, bescontes y naturals solícits que han ocasionat les dilacions que se.han permés als oficials, peyters, seders y altres colectors dels béns de la present universitat en donar los contes de dites administracions y colectes, atés també als descuits que se han tolerat als dits oficials y colectors en pendre.ls los contes de dates y recibos, sens fer ostensió del segur de descàrrechs en àpoques, albarans ni altres cauteles, de que se seguixen molts inconvenients, pues compareixen moltes partides de que se han admés los descàrrechs sens estar satisfetes, per so los dits justícia y jurats estatuixen, ordenen y manen que del [dia] de huy en avant los regidors que auran finit sa administració de.l any antised[ent], y així [f] mateix los colectors de peytes y altres sedes y derrames, sien tinguts per los dies últims de agost, com se acostuma a donar als oficials actuals que se seguixen a aquells, a dar conte de ses administracions en recibos y llegítimes dates, entregant als regidors actuals àpoques, albarans y cauteles suficients que basten al segur de haver satisfet los càrrechs de sa obligació, y si en alguna cantitat són alcansats deuran dar satisfacció de aquella en pena de no eixir de la sala asta que auran cumplit tot lo sobredit com així y de sa obligació, y per a quedar resecats los absurdos que se han comés asta hara, trobant.se present a la confecció del present estatut mana sia eixecutat tot lo en ell contingut, ab cominació de que, al tems de traure oficials, lo señor Don Jusep Miralles, procurador del señor marqués de la Mina et cetera, comanador de la present encomanda, no els traurà que no li conste quedar cumplit tot lo contingut en lo present establiment. [63v]

Rúbrica de manifestar los béns per a.l equivalent, sents y millons.

[216.-] En 2 dies del mes de janer de 1728 los magnífichs señors Jusep Bertran alcayt, y Pere Vidal y Jusep Colomer regidors del present lloch de la Torre de Ambesora, units y congregats en la sala del consell a.hon per a semblants se solen y acostumen ajuntar.se, tenint aquell aconsellats de persones de bon juhí y de bona consiència y govern, atés que lo dia de Cap de Any estan vensuts los drets reals de equivalent, sents y millons, y que éstos se han de repartir en los béns dels veyns, tant de mobles com de sitis que es troben en poder dels veyns en lo dit dia de Cap de Any, y com no sia factible que tots los anys se puga pendre lo manifest, ni fer.se lo repartiment en dit dia de Cap de Any, ans bé sol pasar semanas y mesos ans que es pot fer, y quant ve lo cas de haver.se de fer molts dels vehins han venut eo transportat part dels mobles eo semovent[s] que tenien tenguts y obligats a dits drets, per so los dits oficials per via de lley munisipal ordenen y manen, estatuixen y disponen que lo dia que es pendrà lo manifest per a fer dit repartiment queden obligats los vehins del present lloch a manifestar davall de jurament tots los

béns setis, mobles y per sí movents que tenien lo dia de Cap de Any antecedent, encara que els haijen venut, o en qualsevol altre modo que se'n aixquen desfet eo transportat, y que paguen los dits drets com així sia conforme a raó y de justícia. Y així mateix, com les peytes que es paguen en lo present lloch queden vensudes en lo dia de Pasqua de.l Esperit Sant, y lo manifest dels béns que se han de carregar per lo ordinari se sol donar dos mesos pasada de la Pasqua, y molta part de aquells se solen vendre y transportar, per so statuiren y manaren dits oficials que lo dia que es demanarà lo manifest del moble per a carregar.li la peyta que sub juramento tinguen obligació los vehins de manifestar tots los béns sobre es carrega peyta y tenien en son poder lo dia de Pasqua de.l Esperit Sant, encara que els hajen venut eo en qualsevol modo transportat, y a éstos se.ls carregue la peyta del mateix modo que si els aguesen en son poder, si no és que aquells mateixos béns queden en lo poble, y els manifeste altre vehí. [64]

Rúbrica de donar les aygues per les heretats.

[217.-] A 31 de deembre de 1729, los justícia, jurats y consell del presén lloch de la Torre de Ambesola establiren y ordenaren que en cas que un hereter pugua traure el aigua de sa heredad per barranc o per comú de villa, que tinga obligació de traure.la per allí, sense fer dan a son veí, y, en cas que no la pugua traure de la forma sobredita, que la aga de donar a son veí per lo puesto que menys mal li farà, y en cas de no poder.se avindre, que a gastos de ambes parts aga de anar lo magordom y un home nominat per lo consell per a indicar lo que serà convenien, y que quede en determinació dels dits magordom y home nomenat per lo consell, y que en cas de no tindre raó algú de les parts que aga de pagar los gastos el hereter que no tindrà raó, y en cas de no voler convindre los hereters en lo que determinaran lo magordom y un home nomenat per lo consell, que el que no tindrà raó aga de pagar de pena deu sous [el] que no voldrà convindre, y que la pena se aga de distribuir en les parts a qui toquen. [69]

Rúbrica del salari dels oficials del present lloch.

[218.-] En 26 de maig 1733 la justícia y regiment actual del present lloch resolgué y determinà que, precehint llicència del señor thinent de comanador de la present encomanda, statuhix y ordena que de huy avant los oficials que seran de este lloch de la Torre dels propis de este lloch hagen y reben per a sí cascun any per rahó de salari sis lliures moneda de València, ço és, dos lliures lo justícia, tres lliures lo jurat o regidor major per regidor y clavari, y una lliura lo regidor segon per lo treball y de arplegar la primícia. [69v]

Rúbrica de cullir o fer caure billotes.

[219.-] En 14 de octubre de 1733 lo justícia y regiment actual del present lloch estatuf y determinà que qualsevol persona que serà atrobada cullir o fer caure billotes en lo comú del present lloch tinga o cometa de pena, cada vegada

que serà atrobada en dit llans per lo alcalde de dit lloch y per qualsevol regidor y síndic, tinga de pena de dia .x. sous, y de nit .xx. sous, la qual se ha de repartir lo ters al comanador, lo altre ters a.l acusador, y lo altre ters a la lluminària de Sen Bartomeu, y el no poder cullir ni abatre billotes se ha de entendre asta el dia de Sen Martí. [70]

/1/

Taula de les Rúbriques contengudes en los Establiments del present lloc de la Torre

[I.-] Rúbrica que lo justícia aja de tindre cort lo dijous de cada semana, a fol. 1a (1-2).

Rúbrica que lo que demana juí sia tengut a dar diner al justícia per a anar a informe, a fol. 1a (2).

Rúbrica que lo justícia tinga vot en consell, a fol. 1b (142).

[II.-] Rúbrica que lo justícia pugua rebre serts actes absent lo escrivà, y de les contumàsies, a fol. 2a (3-4).

Rúbrica feriat o no feriat se pot sitar, a fol. 2a (114).

Rúbrica dels consellers que no voldran vindre a consell o se.n aniran de aquell, a fol. 2a (120).

Rúbrica que lo que estarà sitat a cort per bans y esmenes y no compareixerà quede condenat, a fol. 2a (120).

Rúbrica del dret de vendes de sitis y mobles [any y día y arrendament, y moble 10 dies dins lo terme], a fol. 2b (150).

Rúbrica ans de condenar al reo duen preseir dos situacions [en deutes], a fol. 2b (157).

Rúbrica si lo vehí que faltará quatre mesos de present lloch no es tinga per vehí, a fol. 2b (168).

[III.-] Rúbrica tota natura de bestiar farà dany en blats y radiu y de señalar los bacons, y qui farà senda per blats, a fol. 3a (5-10).

Rúbrica dels bacons que faran mal de.nit, a fol. 3a (135).

Rúbrica si gosen del sobredit establiment los forasters, a fol. 3a (122).

Rúbrica de animals grosos trobats fent mal en blat, llegum, viñes y abres donsells, a fol. 3b (131).

Rúbrica qui tindrà heretats arrendades use d.elles com a sues, a fol. 3b (151).

[IV.-] Rúbrica de tales fetes en viñes, horts per persones, gosos y altre qualsevol animal, a fol. 4a (11-15)./1v/

[V.-] Rúbrica de tales fetes en parres y en seps y de plantar viñes, de abres y fruits de aquells y de tales fetes per animals grosos fora rama y herba, a fol. 5a (16-18).

[VI.-] Rúbrica de rostolls ab garbes y de coltives de aquells y quin temps se han de guardar, a fol. 6a (19-21).

[VII.-] Rúbrica de escalivar guareits y altres terres, grosegar y de llegums, a fol. 7a (22-25).

[VIII.-] Rúbrica de les gallines y tales de les bardises, parets o cloises de altri y de amargar y cullir herba en ribes de altri, a fol. 8a (26-28).

[IX.-] Rúbrica de bestiar que ab esquelles tapades faran dany en heretat y en clos y de carrasques de particulars y collir billotes y proibisió de aquelles, a fol. 9a (29-32).

[X.-] Rúbrica de les heres y de la casa de conill, a fol. 10a (33-35).

[XI.-] Rúbrica de prendre fems [per cabàs 2 sous] y encorrallar y fer carreres per heretats, furta lleña, metre foch per lo terme y de les aigües dels horts, a fol. 11a (36-41).

[XII.-] Rúbrica de afirmaments y lloguers y qui farà dany dins

deu dies o notifique y admisió de clams de vista o sospita, a fol. 12a (42-45).

Rúbrica de maltratar animals [a 60 sous], a fol. 12b (136).

[XIII.-] Rúbrica de admisió de clams de sospita, a fol. 13a (46).

Rúbrica de bans, altra rúbrica de bans, a fol. 13a (115-116).

Rúbrica de animals trobats en forments, a fol. 13b (158).

Rúbrica del dret de guàrdia en peñorades, a fol. 13b (159).

[XIV.-] Rúbrica de les armes y que fent aprensió de béns per execució lo justísia no pot pendre armes, y qui farà dany en basis o piques [5 sous], a fol. 14a (47-49)./2/

[XV.-] Rúbrica de prohibisió de fer llegura en abeuradors consiliars y tala de carrasques y roures de consell, a fol. 15a (50-51).

[XVI.-] Rúbrica de abelles y del bovalar y que en heretats de particulars dins la devesa no s.i posen nodriments, a fol. 16a (52-54).

Rúbrica que ningun vehí puga vendre rama ni herba a ningun foraster [60 sous], a fol. 16a (139).

Rúbrica de abelles [60 sous], a fol. 16b (140).

Rúbrica de animals que.s poden posar en lo bovalar, a fol. 16b (141).

[Rúbrica de vendre herba y rama a forasters], a fol. 16b (118).

Rúbrica los terratinents poden haver ban y esmena dels forasters, però no dels vehins, a fol. 16b (155).

[XVII.-] Rúbrica de metre foch per lo bovalar, dietes de vila, extracció de esmenes, peñores que es vendran per cort, y eixecusions de la vila, a fol. 17a (55-59).

Rúbrica lo peyter pot cobrar les peytes del siti después de Pasqua de.l Esperit Sant y del moble luego que estarà contat, a fol. 17b (162).

[XVIII.-] Rúbrica [de prohibició de] llaurar camins y patis consiliars, arrancar fites y de qui no voldrà anar a consell y elecció de consellers, a fol. 18a (60-63).

[XIX.-] Rúbrica de cavar terra en lo vall, billotes de consell, bestiar radiu y ço que la universitat tindrà obs o prenga del particular pagant.ho, a fol. 19a (64-67).

[XX.-] Rúbrica de abeuradors de porchs, salari de preadors y posició de aquells, coves y mallades, a fol. 20a (68-70).

Rúbrica qui posarà sabó en llavador, a fol. 20b (125).

Rúbrica dels preadors, a fol. 20b (123).

[XXI.-] Rúbrica de guardians y vedalers, sagristans, del llocí y qui.s clamarà sens dany y dins quin temps convindrà als malfactors, a fol. 21a (71-75)./2v/

Rúbrica qualsevol terratinent que llaurarà en lo present lloch ha de pagar lo llosí com lo vehí, a fol. 21b (163).

[XXII.-] Rúbrica qui.s desaveinarà ha de pagar llur part dels deutes de la vila y de les tancades que.s llauraran, a fol. 22a (76-77).

Rúbrica que nengun offisial tinga salari [ni dietes], a fol. 22a (192).

[XXIII.-] Rúbrica que ningú desfaça carn, de les jures, dels jochs y qüestions entre hereters, a fol. 23a (78-81).

Rúbrica del carniser, a fol. 23b (117).

[XXIV.-] Rúbrica de buscar notari, derrocar parets, pendre carabases, dels sensalistes que la vila és fiansa, que lo justísia puga sitar, de abeurar en heretat de altri, a fol. 24a (82-87).

[XXV.-] Rúbrica de la casa de paransa, fer llegures en basa de altri, a hon se poden fer solls, pou de la Canal y entrant abeurar quina pena es comet, a fol. 25a (88-92).

Rúbrica de mollonar [y guardar] les heretats, a fol. 25a (119).

[Rúbrica de admetre home stranger per vey, a fol. 25b] (129a).

[XXVI.-] Rúbrica de caritaders, cullir vímens, procures de estranger, y de avehinaments, a fol. 26a (93-96).

Rúbrica ningú es tinga per vehí que no l.atmeta lo consell, a fol. 26a (129b).

Rúbrica de la palla o paller [5 sous], a fol. 26b (130).

[XXVII.-] Rúbrica de salari de offisials, explicació de duptes y que ningú arrende a foraster possessions sens llisènsia de la vila y de arrancar fites entre vehins, a fol. 27a (97-100).

Rúbrica del majordom, a fol. 27a (124).

Rúbrica de tindre en juí offisials, a fol. 27a (127).

Rúbrica del jurat, a fol. 27b (128).

Rúbrica del llochtinent, a fol. 27b (132)./3/

Rúbrica poden tindre consell quatre consellers, a fol. 27b (133)

Rúbrica los bacons no poden entrar en lo clos del lloch, a fol. 27b (160).

[XXVIII.-] Rúbrica del compte dels jurats, execució contra ells, y sos deutors, proibició de traure forment, y del graner, a fol. 28a (101-104).

Rúbrica los blat de sedes o promísia no.s pot dur a casa, a fol. 28a (143).

Rúbrica dels remisos en anar a llaurar terres de consell, a fol. 28b (156).

[XXIX.-] Rúbrica del llochtinent de justícia y ahon no poden pasturar bèsties serreres, a fol. 29a (105-107).

Rúbrica del salari del justícia anant la cort a alguna casa, a fol. 29a (134).

Rúbrica lo que stà tres mesos en lo lloch sia tengut per vehí, a fol. 29b (190).

[XXX.-] Rúbrica [de] arriats que afollaran someres, exacció de esmenes, proibició de tenir cort en sert temps, si.no és per foraster, a fol. 30a (108-110).

Rúbrica [que] arriats y machos colluts han de anar travats, a fol. 30b (126).

Rúbrica dels vehins que.s desavehinaran [del present lloch], a fol. 30b (167).

[XXXI.-] Rúbrica de retensió de béns venuts sia preferit lo vehí al foraster, a fol. 31a (111).

Rúbrica lo vehí pot preu per preu quedar.se qualsevol arrendament, a fol. 31a (171).

Rúbrica de les tales [de cans] en parrals o en viñes, a fol. 31b (137).

Rúbrica de lo foraster que comprarà tancades deu pagar erbatge, a fol. 32a (138).

Rúbrica dels graners, a fol. 32b (161).

Rúbrica de prendre talador, a fol. 32b (164).

Rúbrica de la casa del bol, a fol. 33a (169).

Rúbrica de sitar lo justísia y prosseir contra de aquell, a fol. 33a (170).

Rúbrica de manifestar nodriment y pagar peyta de aquells, a fol. 33b (184).

Rúbrica los sementers del que deu a la vila estan cruats luego, a fol. 33b (185).

Rúbrica lo mateix més allargat, a fol. 34a (186).

Rúbrica contra qui tanca animals en lo hospital, a fol. 34a (187).

Rúbrica dels bacons no estaran tancats de nit, a fol. 34a (188).

Rúbrica pot lo jurat llogar per lo remis en treballar per a la vila, a fol. 34a (189).

ELS ESTABLIMENTS DE LA TORRE D'EN BESORA

Rúbrica la vila ha de cobrar del vehí primer que qualsevol, a fol. 36a (144).

Rúbrica que no venen tancades als forasters sinó per obs de femelles, y ajen de afillar aquelles en lo terme, y que paguen delme y primícia, a fol. 36a (145)./3v/

Rúbrica lo consell pot acullir per vehí a qualsevol sens pagar cosa alguna, a fol. 36a (146).

Rúbrica de pelar noguers, arrancar rails y com o han de fer sos amos, a fol. 36a (154a).

[Rúbrica del salari tinga lo jurat major, a fol. 40b] (172).

Rúbrica que qualsevol serà dañat en ses heretats haja de fer prear dins quinze dies después que ho sabrà, y dins altres quinze fer sitar, y la pena cometen los amos del ganado que farà mal, de mollonar heretats, y quant y com se han de fer culturades, a fol. 41a (173-176).

Rúbrica lo que demana regrés dins deu dies deu sitar, qui es clamarà dins sis dies ha de jurar haver vist fer lo dany, y que los terratinents no poden haver dret dels vehins més que de pa y vi, a fol. 41b (177-179).

Rúbrica qui posarà basos en heretat de altri ha de posar los 60 passes del procurat cau en pena de 30 sous, a fol. 41b (180).

Rúbrica de qui farà mal en abre donsell, tallarà carrasques o roures, a fol. 41b (181-182).

Rúbrica qui estarà sitat no compareixent queda condenat, a fol. 42a (183).

Rúbrica qui deu a la vila si té sembrats estan cruats luego que estaran sembrats, a fol. 43 (191).

Rúbrica [quina] pena comet qualsevol animal trobat en mal a for, a fol. 48b 199-200).

Rúbrica dels ganados forasters entraran en lo terme, a fol. 49a (196).

Rúbrica que lo justisia aja de peñorar al foraster, a fol. 49b (197).

[Rúbrica de les penes dela averios dels forasters, a fol. 50b] (198).

Rúbrica modifica les penes als forasters, a fol. 51a (201)./4/

Rúbrica dels bacons que entraran de fora el terme, a fol. 53b (202).

Rúbrica de les preades del bovalar, a fol. 54a (203).

Rúbrica de com se han de vendre les tancades a forasters, a fol. 54a (204).

[Rúbrica de tindre cort lo justícia, a fol. 56b] (205).

[Rúbrica del salari dels oficials, a fol. 57a] (206).

[Rúbrica de vehí que dega alguna preada, a fol. 57b] (207).

[Rúbrica de qui aja de pagar lo scrivà, a fol. 58a] (208).

[Rúbrica de elecció de consellers, a fol. 58b] (209).

[Rúbrica de desvehinaments, a fol. 59] (210).

[Rúbrica del consell secret, a fol. 59b] (211).

[Rúbrica de cullir y abatre bellotes, a fol. 60a] (212).

[Rúbrica de nomenar colector de la peyta, a fol. 63a] (214).

[Rúbrica de dar conte de ses administracions, a fol. 63b] (215).

[Rúbrica de manifestar los béns per a.l equivalent, sentys y millons, a fol. 64a] (216).

[Rúbrica de les barraques per a la casera dels torts, a fol. 67a] (213).

Rúbrica que no es poden abatre bellotes de nit en comuns ni heretat de altri y dels bacons que aniran solts de nit, a fol. 68a (193-195).

[Rúbrica de donar les aygües per les heretats, a fol. 69a] (217).

[Rúbrica del salari dels oficials del present loch, a fol. 69b] (218).

[Rúbrica de cullir o fer caure billotes, a fol. 70a] (219).

En los presents establiments n.i havia alguns de solters, per estar maltractats, y ara estan a.l últim cosit, en los quals estan les rúbriques sigüents:

[XXXII.-] Rúbrica de les penes que cometen los animals que entraran en la devesa, encara que sia en heretat del mateix amo de dits animals, a fol. a [98a] (112).

Rúbrica dins quin temps se ha de prear y sitar, a fol. b [100a] (165).

Rúbrica del lligalló, a fol. c [100a] (166).

Rúbrica qualsevol vehí pot vendre les tancades y herba y rama a qualsevol foraster, a fol. d [101a] (147).

Rúbrica de la peyta dels sensals, a fol. e [101a] (148).

Rúbrica de aveïnaments, a fol. f [101b] (149).

Rúbrica del que tindrà terres arrendades, a fol. g [102a] (152).

Rúbrica del dret de ministre en vendes, a fol. h [102a] (153).

Rúbrica que ningun vehí pot arrancar noguers ni escrostar los en pena de 60 sous, a fol. i [103a] (154b).

Rúbrica del lloctinent de justisia, a fol. k [106a] (113).

[III]

[Establiments de la Torre d'en Besora, any 1738]

[Taula]

- [I.-] Tarifa de la cort, a fol. 4.
 [II.-] Rúbrica dels oficials, a fol. 5.
 [III.-] Rúbrica de la cort, a fol. 6.
 [IV.-] Rubrica de dany en heretats per persones y animals y de mollonar tancades, a fol. 7.
 [V.-] Rúbrica de fer prear, citar a cort y regrés, a fol. 8.
 [VI.-] Rúbrica del majordom, a fol. 9.
 [VII.-] Rúbrica de la hera y qué animals no poden entrar en ella, a fol. 10.
 [VIII.-] Rúbrica de dany en arbres y pegar foch en lo comú, a fol. 11.
 [IX.-] Rúbrica del bovalar, a fol. 12.
 [X.-] Rúbrica del peyter, de manifestar y en quin temps poden cobrar los seders, a fol. 13.
 [XI.-] Rúbrica de cabar y posar fem en camins y que la villa pot ampliar.los, a fol. 14.
 [XII.-] Rúbrica de abeuradors, piques y bases y la pena que cometen y de llavadors, a fol. 15.
 [XIII.-] Rúbrica de coves y mallades y fem de elles, a fol. 16.
 [XIV.-] Rúbrica de abatir billotes, a fol. 17.
 [XV.-] Rúbrica de barraques y abelles, a fol. 18.
 [XVI.-] Rúbrica de bacons y demás animals de forastés entraran en lo terme, a fol. 19.
 [XVII.-] Rúbrica de coses tocans a vehins en forasters y forasters en vehins, a fol. 20.
 [XVIII.-] Rúbrica de furta fem, llenya, cals, gavells, cremar.los, fer forns de cals, arrancar fites y eixir.se.n fora, a fol. 21.
 [XIX.-] Rúbrica de entrar bestiar per carreres, pasturar en elles, traure aygues a elles, de anar bacons de nit y de burros y machos colluts, a fol. 22.
 [XX.-] Rubrica de maltratar animals, encorralar.los, coloms, llansos de raboses y les penes que cometen, a fol. 23.
 [XXI.-] Rúbrica de pendre talant, que además de la pena se pague lo dany, quantes penes y esmenes se poden fer pagar, y qui pot ser acusador, a fol. 24.
 [XXII.-] Rúbrica de senyalar bacons, de teulades, y de jugar dia de festa, y rondar de nit, a fol. 25.
 [XXIII.-] Rúbrica de tarifes noves], a fol. 28.
 [XXIV.-] La forma de acusar ab jurament, y com penyorar l.acusat], a fol. 1.

/2/

Stabliments y ordinacions del lloch de la Torre d'en Besora, novament reconeguts, recopilats y en alguna manera aumentats per Augustí Sentelles alcalde, Pere Vidal, Jusep Miralles regidors, y Vicent Colomer procurador general de dit lloch y de mi [...] escrivà per a dit efecte en lo present any 1738 nomenat per dits alcalde, regidors y procurador general.

Omnia in pondere et mensura fecit Dominus.
 Los juezes deven oir con paciencia.
 Los juezes deven responder con providencia.
 Los juezes deven juzgar con justicia.
 Los juezes deven executar con misericordia.

Qui timet Deum faciet bona.
 El que teme a Dios obrará bien.

Con regla, peso y medida
 passaremos nuestra vida.

Difficilimum est homines amplissima fortuna ditatos
 legibus continere.
 Es cosa ardua y dificultosa el contener a los ricos
 dentro los límites de las leyes.

/3/

Anno a nativitate Domini millesimo septingentesimo trigessimo octavo, die ultima mensis augusti, estant en la sala del consell de este lloch de la Torre d'en Besora Augustí Sentelles alcalde, Pere Vidal, Jusep Miralles regidors, y Vicent Colomer procurador general de dit lloch y venint a la líquida, clara, distincta y breu recopilació y reformació dels establiments y ordinacions del present lloch, los quals axí per ser antichs, com encara per estar tan maltractats no es poden llegir y també per aver.n.i molts prolixos y altres duplicats, lo que per experiència se a mostrat ser en notable perguí del bé comú, perquè avent.i semegant maltractació y prolixitat se retarda la breu coneixença y juhí de aquells, lo que convé molt reparar. Per ço, ab madur consell y plena deliberació, mediant la divina gràcia y unànimes y conformes los sobredits alcalde, regidors y procurador general, venint a la recopilació y reformació de dits establiments, mirant y atenent al bé comú, statuiren y ordenaren en la forma sigüent.

/4/

[I.-] Tarifa de la cort.

[1.-] En dit dia 31 de agost de 1738, los sobredits Augustí Sentelles alcalde, Pere Vidal, Jusep Miralles regidors, y Vicent Colomer procurador general, estant en la sala del consell de este present lloch de la Torre d'en Besora, de sa plena siència y deliberació, unànimes y conformes, statuiren y ordenaren per a tarifa de la cort lo sigüent:

Primo que lo alcalde o ministre per fer un manament en la vila tinga 4 dinés.

Per fer un manament en les masades, 1 sou 6 dinés.

Lo escrivà, per escriure lo manament, 4 dinés.

Presa de béns en la vila, el alcalde, 1 sou.

Lo ministre, 8 dinés.

Lo escrivà, 1 sou 6 dinés.

Si en les masades, el alcalde, 2 sous.

Lo ministre, 1 sou 6 dinés.

ELS ESTABLIMENTS DE LA TORRE D'EN BESORA

El escrivà, 3 sous.

Acte en blanch, el escrivà, 1 sou.

Acte de capleuta, el escrivà, 2 sous.

Embargos en la villa, el alcalde, 4 dinés.

En les masades, 1 sou 6 dinés.

El escrivà de continuar.los, 1 sou.

Lo que tindrà los béns, 8 dinés.

Cruaments de la Rambla enllà, y dellà del camí de erbatge que passa de la cova d'en Vilamanyes y als Vilars y en los masets d'en Llésera y ara de Ivañes, el alcalde, 2 sous.

El escrivà de cada possessió, 1 sou.

Lo ministre, 1 sou.

Y de cada creu que li manaran posar, 4 dinés.

En lo restant del terme, el escrivà, el alcalde, [y] lo mateix lo ministre, 6 dinés./4v/

Preades de la Rambla enllà, y dellà del camí de erbatge de la cova d'en Vilamanyes hasta el pla d'en Nomdedeu y terres dels Masets cada preador tindrà per son salari, 2 sous.

Y cada heretad que prearan, excluida la primera, les que faran dels dits terminis ensà tindran, 2 sous 6 dinés.

Y de mudada, 2 dinés.

El escrivà per cada espècie de mal que es posarà, 2 dinés.

En les condenacions, 2 dinés.

Dels regresos, 2 dinés.

El alcalde per cada hu que condenarà en preades, 4 dinés.

El alcalde o ministre per citar per preades, 2 dinés.

El escrivà per continuar la citació, 2 dinés.

El alcalde per admetre clams o penes, 1 sou 4 dinés.

El escrivà per asentar.los, 1 sou 6 dinés.

Per la còpia de les lletres que venen de fora, si és manament, primera o segona de venda, 3 sous 6 dinés.

Si per qualsevol altra lletra també, 3 sous.

Per traure manament simple, 1 sou 6 dinés.

Manament executiu, 3 sous.

Oferta, 3 sous.

Cruament, 4 sous.

Primera y segona de venda, 3 sous.

Remetre preus, 4 sous 6 dinés.

Comissió, 4 sous 6 dinés.

Citatòria, 4 sous 6 dinés.

/5/

[II.-] Rúbrica dels oficials.

[2.-] A 31 de agost de 1738, los sobredits alcalde, regidors y procurador general, en la sala de la junta del lloch de la Torre d'en Besora, unànimes y conformes, de sa certa sciència y plena deliberació, statuiren y ordenaren que de vuy en avant los alcalde, regidors y procurador general que són y per temps seran tinguen obligació de tindre junta a lo menos dos vegades cada mes per a tractar de les dependències de la vila, y en qualquier altra ocasió que haja dependència que tractar, tenint qualquiera dels quatre

oficials acció per a fer tindre junta.

qui no voldrà anar a consell o se n.anirà d.ell

[3.-] Y si algú de ells ho repugnàs, tinga de pena per cada vegada cinch sous, y si estant en junta se.n anirà tinga de pena per cada vegada quatre sous, repartidora lo ters al senyor y les dos parts al plat de San Bertomeu.

procurador general té vot en consell

[4.-] Statuiren també que lo síndich y procurador general tinga vot en la junta, que el alcalde aja de votar en primer lloch, el regidor major en segon, el menor en tercer y en quart lo procurador general, y en cas de igualtat de vots tinga el alcalde segon vot per a discernir a sa voluntad.

salari

[5.-] Y atenent també a que els oficials perden molts dies de sa casa per assistir a les dependències de la vila, statuiren que el alcalde tinga de salari cada any dos lliures, el jurat magor tres lliures y el menor una lliura.

[6.-] Statuiren també que, en cas de ser fora algun dels quatre dits oficials, o que estant en lo terme y avisat no acudirà al consell, puguen entonces los tres tindre junta y determinar lo que els serà ben vist.

[7.-] Statuiren també que si, estan los quatre oficials en lo terme, los tres vulguren tindre junta sinse ser avisats los quatre, cometran de pena cada hu de ells cinc sous per vegada, repartidors lo ters al senyor y lo restant al que no serà avisat per a la junta.

/6/

[III.-] Rúbrica de la cort.

un dia a la semana ha de tenir cort

[8.-] En dit dia 31 de agost de 1738, los dits alcalde, regidors y procurador general, congregats en la Sala de la Junta, unànimes y conformes, statuiren y ordenaren que el alcalde de dit lloch de la Torre d'en Besora tinga obligació de tindre cort o juhí un dia cada semana, que serà lo dijous si no és feriat, y sen feriat serà lo primer dia no feriat, de les set hores del matí hasta les deu hores, respecte dels vehins de dit lloc.

[9.-] Y en respecte dels estrangers en veïns, qualsevol dia no feriat que haja escrivà per a que no es retarde la coneixensa de les causes se tractaran.

el que demana juhí ha de bestraure

[10.-] Y en cas de venir alguna qüestió entre llitigans de palaura o per escrit y el alcalde no pot ab madur consell determinar y provehir, puga en tal cas manar a.l actor que bestraga per a portar consell de.l assessor per a proveir, y si dit actor no vol bestraure, lo dit alcalde no tinga obligació de oir lo seu juhí.

de citar a cort

[11.-] Y ayxí mateix statuiren y ordenaren que el alcalde puga citar a cort feriat o no feriat, y que el que estarà citat a cort per clams o penes y esmenes y no compareixerà quede condenat, avent estat citat personalment una vegada, y si és per deutes ha de estar citat dos vegades.

qui ha de avisar per a la junta

[12.-] Item statuiren que el alcalde tinga obligació de avisar als demés oficials quan se haja de tindre junta, y fer manaments als vehins sempre que siga menester no havent ministre per a fer.o, exceptant en treballades de villa, que entonces tocarà al majordom el manar.ho.

alcalde pot rebre certs actes

[13.-] Item statuiren que el alcalde, absent el escrivà, puga rebre condemncions, obligacions curials y cansellacions d.elles ab dos testimonis, y que después ab relació seua les allargue y registre el notari y que sien de tanta consideració y se els done fee com si en sa presència foren fetes./6v/

alcalde pot tachar preades

[14.-] Item statuiren y ordenaren que el alcalde en matèria de preades y danys tinga acció y facultad de repartir.les entre los que seran condenats en ells a son arbitri, segons la notícia que tindrà de qui ha fet més o menys dany, per quant soseix moltes vegades pagar el dany qui no el ha fet.

/7/

[IV.-] Rubrica de dany en heretats per persones y animals y de mollonar tancades.

mal de persones

[15.-] Item ipsa die[, mense] et anno, los mateixos alcalde, regidors y procurador general, en la mateixa Sala de la Junta, statuiren y ordenaren, unànimes y conformes, per a que cada cual vixga en lo que és seu, que de vuy en avant ninguna persona siga gosada de furta ni fer ningun gènere de dany, personalment ni en sos animals, en vergés, horts, vinyes, tancades o en qualquier heretat de altre contra la voluntad del dueño en verdures, llegums, fruyta, fruits, llenya, herba, malea, parets, bardises, abres, parres o en qualsevol altra cosa per ningun motiu ni pretexte, y qui farà o contravindrà a lo sobredit, si és persona que personalment fa el dany, cometa de pena per cada vegada que serà vista o atrobada de dia vint sous, y de nit quaranta sous.

mal de animals [y] gosos

[16.-] Y si el dany se fa en animals, cometa de pena el dueño de ells si és animal gros un sou sis, si bacons un sou per cap, si bestiar dos dinés per cap hasta vint y de allí en avant deu sous, y es reputarà per ramat, si en gosos en vinyes, parrals o sembrats un sou.

si el amo los hi posa

[17.-] Y si el amo dels sobredits animals los.hi posa o guarda en los sobredits sitis, además de la pena sobredita, que comet per cada vegada que farà dany en los animals, cometa de pena per cada vegada deu sous, y totes les sobredites penes fen lo dany de nit seran dobles, entenent per de nit des de que el sol deixa de pegar al cap d.Espareguera hasta que pega de matí al cap de la cerra de.n Insa.

mal de gallines

[18.-] També determinaren y ordenaren que qualquier dueño de sembrats puga dins de ells matar les gallines que en ells entraran, ab obligació de restituir.les mortes al dueño, y en cas de este no voler.les puga entonces mengar.se.les el dueño del sembrat donant un sou per cap al dueño de les gallines./7v/

sendes

[19.-] Y atnent també a que es fa gran perjuhí en fer sendes y camins per heretats y setis de altre, statuiren y ordenaren que ninguna persona siga gosada de pasar per terres de altri sense llicència del dueño, en pena de cinch sous per cada vegada que serà vist o atrobat pasar, y que per a imposar estes y les demés retroescrites penes als malfadors dits serà bastan que el dueno o qualquier persona de escusa fasa relació ab juramen aver encontrat o vist en mal for a tals persones o sos animals y que paguen també además la esmena. Y que les sobredites penes siguen repartidores en esta forma, lo ters al senyor, y les dos parts al que estarà damnificat.

mollonar

[20.-] Y per a que los pastors sàpien lo que es deu guardar y per a que es conserve la memòria de les fites, statuiren y ordenaren que lo que toca en matèria de tancades ningun dueño de elles puga alcansar pena ni esmena alguna en rama y herba si no les mollona cada any quan exirà alcalde nou, posant un ram vert en lo molló y una pedra damunt.

fruits de fora

[21.-] Y declararen y statuiren que la fruita o fruits que dels abres de les heretats cauran fora, los que per son natural, vent o aygües se cauran, siguen del primer que les podrà haver, però si el amo o altre de llicència de ell los ha fet caure, seran del dueño dels abres mentres que el dueño estarà en la solada o altre de sa llicència, y entonces qui els tocarà cometrà la mateixa pena que si els furtàs de dins la heretat, però si qui els ha fet caure deixa la solada de dits fruits seran de qui primer los podrà haver.

/8/

[V.-] Rúbrica de fer prear, citar a cort y regrés.

prear dins quinse dies y citar dins quinse

[22.-] A 7 del mes de setembre de dit any 1738, los mateixos alcalde, regidors y procurador general en la mateixa [sala] del consell, unànimes y conformes, statuiren y ordenaren que qualsevol persona que estarà damnificada en ses heretats, tancades y demás sitis, que no puga fer asentar la pena ni cobrar esmena si dins quinze dies después que sabrà que està danyada no ho fa prear y dins atres quinze dies sitar al damnificant y per quant y ha alguns que fuguen la cara de.l alcalde per a que no siguen sitats, en este y semegans casos, volen que el alcalde puga pendre altres quinze dies y acabats estos atres quinze hasta que el puga citar.

vehins en forasters, any y dia

[23.-] Asò entés vehins entre vehins, que vehins en forasters sen damnificat lo vehí en qualsevol dany tindrà de temps un any y dia per a prear, sitar y asentar.li la pena, y este mateix temps y termini tindran los vehins en vehins respecte de danys en forment y sivades, que serà un any y un dia.

regrés

[24.-] Y al que demanarà regrés se li senyala de temps deu dies, tenint facultat el alcalde de perllargar dit termini quan coneixerà ser convenient.

prear y citar en lo comú y penes

[25.-] Item statuiren y ordenaren que el fer prear, citar y asentar penes per danys fet en lo comú se han de guardar y observar los mateixos dies y la mateixa forma amunt dita en los danys en les heretats.

/9/

[VI.-] Rúbrica del majordom.

regidor menor siga majordom.

[26.-] A 8 de setembre de dit any 1738, los sobredits alcalde, [regidors] y procurador general, en la sala de la junta, unànimes y conformes, statuiren y ordenaren que de vuy en avan el regidor menor servisca y tinga el empleo de majordom, cuydant en tota rectitud de totes coses tocans a pesos, mesures y vares.

obligacions de ell

[27.-] Que tinga també obligació de cuydar de aygües, netadat dels carrés, averiguar qüestions entre hereters, y en cas de no ser home perit y entés per a decidir.les tinga acció de fer ajuramentar dos hòmens per a que ab son jurament diguen lo que serà de raó y més ben vist, éssent pagats de son treball, y quan vaja el majordom siga pagat també de.l hereter que no tinga raó, y en cas de aver motiu y fonament en ambes parts seran los gastos yguals y han de ser pagats com los preadors, y que lo que determinarà el majordom en les sobredites coses no es puga apelar, sinó que es passe per lo que ell determinarà.

camins

[28.-] Tinga també obligació de fer apanyar y compondre los carrés de la vila y camins del terme, en especial los de ferradura, sempre que siga menester per ser cosa que resulta tan en benefici públich.

primícia

[29.-] Tinga també obligació de arreplegar la primícia y els fornages quan tinga la vila arrendat lo forn.

treballades

[30.-] Tinga obligació també de cuydar de totes les treballades de vila, compelir als vehins a elles, fent guardar en estes y totes les demás dites coses en este stabliment les ordinacions y statuts de la vila, eixecutar les penes en ell imposades.

penes del majordom

[31.-] Y que les referides penes que tocan imposar al majordom siguen repartidores lo ters al senyor, y les dos parts al majordom.

impedir fer fems

[32.-] Item statuiren y ordenaren que /9v/ el majordom tinga acció y facultad de impedir a qualquier persona el tindre fem, llenya o cals en qualquier parts del terme o carrers que li pareixerà és inconvenient y imposar.los les penes a sí ben vistes, donant lo ters d.elles al senyor.

pot llogar al remis

[33.-] Item statuiren y ordenaren que el majordom tinga acció de llogar en treballades del comú y de vila a costes del que no voldrà anar a treballar o serà remis en treballar.

/10/

[VII.-] Rúbrica de la hera y qué animals no poden entrar en ella.

dret de batre

[34.-] Ipso die et anno, los dits alcalde, regidors y procurador general, en la mateixa sala congregats, unànimes y conformes, statuiren y ordenaren que en matèria de batre en la hera del senyor tinga lo primer dia de la semana el senyor o son bale, segon dia el alcalde, tercer dia el regidor major, quart dia el menor y el quint el procurador general, y después el primer que demanarà llicència al regidor major lo dumenje en eixir de missa major y no haurà batut, y si ha batut en tal cas serà preferit el que, no havent batut, demanarà llicència primer.

animals en la hera

[35.-] Statuiren també y ordenaren que, tot temps que haurà en dita hera herades o garbam, ninguna persona siga gosada de entrar.i ni deixar entrar animals, y qui contrafarà cometa de pena per cada vegada, si és animal gros y no bat o bacó sis diners per cap, si menut hasta deu dos dinés per

cap, y de allí avan serà ramat y tindrà o cometrà de pena cinch sous, repartidora lo ters al senyor, el altre a.l acusador y el altre al plat de San Bertomeu.

gallines

[36.-] Si són gallines, que tinga qualsevol persona acció de matar.les mentres estiguen en la hera o en sementers que estaran en ella, y la mateixa pena tindran los pollastres y polles, tenint obligació el que matarà dits animals de ploma el restituir.los morts a.l amo, y en cas de no fer.o així, tindrà en tal cas el dueño acció de fer pagar los morts al matador.

qui batrà sens llicència

[37.-] Y qui batrà en dita hera sense la llicència en dita forma, cometa de pena per cada vegada cinch sous, applicada tota al senyor, y qui contrafarà a este establiment pague la esmena, y de nit que siga la pena doble, repartida ut supra.

hera chiqueta

[38.-] Item statuiren y /10v/ declararen que l'establiment sobredit de la hera se.ha de entendre y compendre també en la mateixa forma y circumstàncies en la hera chiqueta, inovant solament que en la hera chiqueta haurà de batre el que no tindrà més herada que cinch cavallons, encara que haja demanat primer la hera, si hi ha algun altre que tinga major herada y li toque batre aquell dia y vullga batre en la hera gran.

/11/

[VIII.-] Rúbrica de dany en arbres y pegar foch en lo comú.

dany a abres

[39.-] Dicto die et anno, los dits oficials y procurador general, en la mateixa sala de la junta congregats, statuiren y ordenaren que ninguna persona siga gosada de fer dany en carrasques ni roures de la redonda y comú de este present lloch, y qui lo contrari farà tinga o cometa de pena per cada vegada, si desoca abre que tinga deu pams y de allí en amunt, vint sous, y si no desoca abres però usa mal d.ells, cometa de pena deu sous, repartidora lo ters al senyor, y de les restants dos parts la una a.l acusador y el altra a la vila.

dar rama

[40.-] Y donen facultat per a que en temps de llaurades puguén los bovers tallar per a els bous de llaurada una rama que atra, y la mateixa llibertat tindran los pastors per a el bestiar, però tan solament en temps de aygües o neus y tan uns com altres a bon usar, de altra manera incurriran en la mateixa pena de deu sous, repartidora com la de dalt.

per a fusta

[41.-] Statuiren també que puga qualquiera vehí de este

lloch tallar fusta per a cases o coses semegans, demanan primer llicència al regidor major, y que no se li puga negar, y qui sens la dita llicència tallarà, cometa la pena de vint sous per cada vegada, repartidora ut supra.

pegar foch

[42.-] Y per quant se solen seguir alguns danys en pegar foch per lo terme, statuiren que ninguna persona siga gosada de fer semejan cosa, en pena de deu sous per cada vegada que serà atrobada o vista, repartidora lo ters al senyor y les altres dos parts la una a.l acusador y el altra a la villa -asò entés de pegar foch en lo comú, pues en les heretats y.a altre establiment- y que qui contravindrà en poch o en molt a esta rúbrica pague la esmena, además de les dites penes.

/12/

[IX.-] Rúbrica del bovalar.

[43.-] En lo mateix dia 8 de setembre y any, los dits oficials y procurador general, en la mateixa sala de la junta congregats, unànimes y conformes, statuiren y ordenaren que ninguna persona siga gosada de posar ni deixar entrar en lo bovalar animal gros ni bestiar des de la Mare de Déu de mars hasta que los oficials daran llicència, y qui contrafarà cometa de pena per cada vegada, si són animals grosos deu sous, si bestiar dos dinés per cap hasta vint, y de allí en avant seran ramat y cometrà la pena de deu sous, y que estes penes sien partides lo ters al senyor, les dos parts la una a.l acusador y el altra a la villa, y que paguen la esmena, y que a ella no puga combidar el talan de vista que es pendrà per a major escarment, y que de nit siga la pena doble, y qualquier acusador, y que quan se donarà la llicència podrà entrar en dit bovalar tot animal gros.

/13/

[X.-] Rúbrica del peyter, de manifestar y en quin temps poden cobrar los seders.

entregar lo llibre

[44.-] Item los dits oficials y procurador general en lo mateix dia, mes e any y en la sala de la junta units y congregats, unànimes y conformes, statuiren y ordenaren que al peyter se li aja de entregar el llibre ans del dia de Sen Juan, y no entregan.se li ans, que en tal cas tinga obligació de cobrar.lo el regidor major, però serà bastant per a que es puga dir que ha entregat lo llibre al peyter y obligar.lo a que el cobre el que el regidor o alcalde el entregue a qualsevol persona de casa el peyter, y que si no y.a persona a qui entregar.lo serà bastant el que dit alcalde o regidor haja anat tres vegades a casa el peyter a entregar.li dit llibre.

quan pot cobrar la peyta

[45.-] Item que el peyter puga cobrar el seti o peytes dels sitis después de Pasqua de.l Espirit San y del moble en estar peytat.

de manifestar

[46.-] Y que per a peytar tinga obligació qualquier veí de manifestar ab juramen tot lo nudrimen que tindrà o haurà tengut del dia de San Juan Batiste en avan, y qui contrafarà se li posarà la peyta doble.

hasta quin temps pot cobrarse sedes

[47.-] Y per quan ha contes demanar segon vegada algunes partides de sedes o llibres per no haver creu en ells, y después constar estar pagades y alguns altres inconveniens de rinyes y malesvolenses, statuiren y ordenaren que en matèria de sedes y demés llibres de este present lloch, als regidors y seders pendrà la villa en compte los ítems que faran en blanch dins dos mesos después de comptats, y de allí avan si no cobren les restes de sos llibres y sedes dins lo terme de sis anys, que no puguen demanar res a ninguna persona.

/14/

[XI.-] **Rúbrica de cabar y posar fem en camins y que la villa pot ampliar.los.**

cabar camins.

[48.-] Item los dits oficials y procurador general, en la mateixa sala de la junta, en lo dit dia, mes y any units y congregats, unànimes y conformes, statuiren y ordenaren que qualsevol persona que serà atrevida a cabar terra en camins o carreres y en continent no ho tornarà a tapar que quedo pla per a la primera nit vinent, tinga de pena per cada nit que quedarà destapat lo clot hauran fet cinch sous, y qui farà semblans clots prop de parets, encara que el tapo, tinga de pena deu sous per cada vegada.

femers en la carrera del Peyró

[49.-] Item statuiren que la mateixa pena de deu sous cometa el que tindrà calcs en la carrera del Peyró, y el que treta la que hi té no tapparà lo clot, y de posar.i fem o fer.i femés se prohibix en la mateixa forma y pena, y que les sobredites penes siguen repartidores lo ters al senyor y les dos parts al majordom.

ampliar camins y abeuradors

[50.-] Item statuiren que sempre y quan la villa haja de menester per a abeuradors o per a camins y carreres y pasos, asò entés, per a ampliar o fer de nou, que en tal cas tinga acció de llevar als hereters del contorn lo que haurà de menester, pagant al dueño lo que dos hòmens ajuramentats judicaran.

agranar carrers

[51.-] Item statuiren y ordenaren que qualsevol vehí del present lloch que no tindrà agranat y net lo carrer cada un en son contorn tots los dumenges per a hora de missa major, cometa de pena per cada vegada cinch sous, repartidors lo ters al senyor y lo restant al majordom.

/15/

[XII.-] **Rúbrica de abeuradors, piques y bases y la pena que cometen y de llavadors.**

abeurar animals

[52.-] Item los dits oficials y procurador general, congregats en la sala de la junta, ipso die, mense et anno, unànimes y conformes, estatuiren y ordenaren que ninguna persona sia gosada de abeurar animals sinó en los puestos sigüens, el bestiar en los abeuradors de la comuna tan solament, los animals grosos en qualquier part, exceptan en lo pou de la Villa, los bacons en los pous de la comuna, en les bases de la Villa y en lo pou de la Canal tan solamen en terra, y qui contravindrà o farà, cometa de pena per cada vegada cinch sous, repartidora lo ters al senyor y les dos parts al majordom.

bases, piques

[53.-] Item que qui farà dany en bases o piques del comú cometa de pena per cada vegada cinch sous, repartidors de la mateixa manera.

posar sabó, llavar llana

[54.-] Item que tota persona que posarà sabó per a llavar roba en les bases de la villa, exceptant la bassa de la font del Horts, o llave en elles llana o tintorades cometa de pena per cada vegada cinch sous, y la mateixa pena cometrà la que llavarà en la pica de abeurar del pou de la Canal en sabó o sens sabó, y de nit serà la pena doble, repartidora de la mateixa forma amun dita, y per a totes dites penes qualquier acusador y que paguen lo dany que faran.

/16/

[XIII.-] **Rúbrica de coves y mallades y fem de elles.**

mallades

[55.-] Item los dits oficials y procurador general, congregats en la mateixa sala ipso die, mense et anno, unànimes y conformes, statuiren y ordenaren que ninguna persona siga gosada de amalladar bestiar en la redonda del terme sinó en los puestos sigüens: la roca del Cocó, la coveta de la Hombria de Espareguera, la roca dels Castellarets, al pou del Racó, la malladeta dels Perchets, la coveta de la Hombria y la Pedrisseta, en pena de trenta sous per vegada, repartidora lo ters al senyor y les altres dos parts la una a la villa y l'altra a.l acusador, poden ser acusador qualsevol persona.

[56.-] Y havent amalladat en dits puestos o havent deixat en ells senyal de roba, qui el ne voldrà traure o posar ganado contra la voluntat del primer, cometa de pena per cada vegada trenta sous, repartidors lo ters al senyor y lo demés una part a la villa y el altra al que serà preferit en la mallada, y que baste que el preferit ab juramen fasa relació del cas.

fem de mallades

[57.-] Y que qualquier vehf tinga acció de portar.se.n lo fem de dites mallades sens incurrir en pena alguna.

[58.-] Item ordenaren que en les dites mallades hajen de amalladar seixanta passes apartat de heretats, y qui contrafarà cometa de pena per vegada trenta sous, repartidors lo ters al senyor y lo restant al duenyo de la heretad.

/17/

[XIV.-] **Rúbrica de abatre billotes.**

no es pot abatre; acusador un dels oficials

[59.-] Item ipso die, mense et anno los sobredits oficials, congregats en la sala de la junta, unànimes y conformes, statuiren y ordenaren que ninguna persona siga gosada de abatre, apedregar, espolsar, esmunyir ni de ninguna manera cullir ni fer caure billotes de roure ni carrasca en lo comú, redonda de la villa, que la villa o oficials no done llicència, ni guardar carrasca alguna, en pena de deu sous per cada vegada que serà vista o atrobada en dits llansos, y que de nit siga la pena doble, y que el acusador sols pugua ser un dels oficials o qualsevol de ells, el [individu lo -afegit-] qual tindrà dos parts de la pena, y el ters el senyor.

[60.-] Y que si hi.a algú dels quatre oficials que siga tan atrevit de fer semeians coses, quan ells deuen ser los que han de donar bon eixemple, cometrà este tal per cada vegada que serà vist o atrobat en qualquiera de les sobredites coses, la pena de sixanta sous y de nit pena doble, y que en tal cas qualquier persona siga acusador, el qual tinga dos parts de la pena, y el ters al senyor.

forma de abatre

[61.-] Y que el dia que es donarà la solta per a abatre, cometran la mateixa pena si abaten ans de pegar lo sol al cab de les muntanyes, y que hajen de abatre en esta forma, que los de una casa no puguen abatre sinó una carrasca, y plegada aquella ne podran abatre altra, y esta plegada podran abatre altra, y prosiguiran en la mateixa forma, y no en altra, en pena de deu sous, repartidors ut supra, y la solada perduda.

/18/

[XV.-] **Rúbrica de barraques y abelles.**

señalar barraques

[62.-] Item eadem die, mense et anno los dits oficials y procurador general, units y congregats en la dita sala, unànimes y conformes, statuiren y ordenaren que qualsevol persona, de qualsevol estat que siga, que vullga casar als torts en lo terme del present lloch, no pugua senyalar puesto ans del dia de San Francés a punta de sol, en pena de deu sous, repartidora per tersos, hun al senyor, altre a.l acusador,

el altre a la villa, y además perdrà lo puesto que tindrà senyalat, asò entés en lo comú, que en heretat de altri ha de ser obtenin llicència del duenyo, de altra manera no puguen casar. Y que ninguna persona siga gosada de posar senyal ni fer barraca en los comuns dins seixanta pases de a.on y.aurà altra barraca o senyal posat posat baix la mateixa pena, repartidora en dita forma.

abelles

[63.-] Item statuiren y ordenaren que ninguna persona siga gosada de posar basos més prop que seixanta pasos dels percurats, en pena de trenta sous per vegada que seran atrobats, repartidora lo ters al senyor, y les dos parts al dueño dels percurats que estaran prop los basos, el qual solamen pugua ser acusador.

/19/

[XVI.-] **Rúbrica de bacons y demás animals de forastés entraran en lo terme.**

dret dels que entraran

[64.-] Item statuiren y ordenaren los dits oficials y procurador general, congregats en la dita sala de la junta, eadem die, mense et anno, unànimes y conformes, que del dia de huy en avant qualsevol persona que entrarà bacons de fora el terme del present lloch, so entés, prenent.los a mig guany o a guarda o de qualsevol altra manera, com no sien pagats ab diner propi, que tinga obligació dins tres dies de manifestar.los al regidor major y [qui] contrafarà encórrega en la pena assignadora y declaradora per los oficials del present lloch.

[65.-] Y així mateix statuiren y ordenaren que la persona que entrarà dits bacons, com no sia comprant.los ab diner propi o de altra persona del present lloch, que paguen a dit regidor major si són bacons de rabera un sou per cap y si són bacons de carn dos sous per cap, y assò pagaran per tot dret de peyta que deguen des del dia que entraran fins lo dia que lo present lloch peytarà lo moble, y qui els comprarà ab diner propi los manifeste també baix la pena de trenta sous y també els que els comprarà ab diner de altri de dit lloch, repartidores dites penes lo ters al senyor y lo restant a la vila.

pena dels animals forasters

[66.-] Y atenent y considerant també lo molt frau que fan los forastés en sos averios en les herbes y demás fruits del terme, statuiren y ordenaren (no oposant.se a les lleys de sa majestat real ni a les constitucions del present reyne) que sempre y quan seran atrobats ganados alguns de llanar o cabriu de forastés pasturant en lo terme del present lloch, cometa el amo de aquells per cada vegada quatre dinés per cap hasta seixanta, y de allí /19v/ en sus serà ramat y cometrà de pena seixanta sous, y si bacons de foraster se atrobaran, cometa el amo de ells quatre sous per cap hasta deu, y de allí avan sixanta sous, y si animals grosos forastés

se atrobaran, asò entés bovines, mulars, rosinals y asnines, cometran los amos de ells quatre sous per cap hasta sinch, y de allí en sus sis lliures, les quals penes de tots los dits averios siguen repartidores lo ters al senyor, y les restans dos parts a la vila, y si los animals dits són atrobats en heretad de particular cometran la mateixa pena respectiva, y entonces el dueño tindrà una part de pena de les que toquen a la vila.

pendre per a pagar les penes

[67.-] Y per quant en lo present loch no y.a ministre asistent per a portar.se.n averios dels dits forastés per a cobrar les penes en les quals hauran incurrit y els danys que hauran causat, que també deuran pagar, que el alcalde tinga obligació y qualquiera que serà requestat, a pendre de dits averios la quantitat que serà necessària per a fer.se pago de penes y esmenes, y que tot.om siga acusador.

/20/

[XVII.-] Rúbrica de coses tocans a vehins en forasters y forasters en vehins.

lo foraster del vehí sols esmena de forment y sivades

[68.-] Item los dits oficials, lo mateix dia, mes y any, congregats en la sala de la vila, unànimes y conformes, statuiren y ordenaren que ningun terratinent ni foraster puga haure pena alguna de ningun vehí del present lloch encara que siguen damnificats en sos averios o heretats, y que en matèria de esmenes solament puguen haure dels vehins la de forment, sivades y maltractació de animals.

vendre herba a foraster

[69.-] Item que ningun vehí siga gosat de vendre a ningun foraster rama ni herba de ses heretats en pena de sixanta sous, ni arrendar.li terres ni cases sens llicència de la vila, en pena de dos.cents sous, per quant sol soseir el fer arrendamen a persones expelides de altres poblacions y de poch profit per al poble, y después de tenir arrendat és molt dificultós el remey, y per so se demanarà llicència a la vila, fent lo que ella determinarà. Y lo mateix volen se guarde y observe en matèria de stablir sitis a forasters, y baix la mateixa pena, les quals penes siguen repartidores lo ters al senyor, y les restants dos parts a la vila, y tot.om acusador.

és preferit lo vehí al foraster en vendes etc.

[70.-] Item statuiren y ordenaren que sempre y quan se vena algun siti o moble o se arrende o stablisca a algun foraster en el present terme, que qualquiera vehí tinga acció y facultad de quedar.s.o, preu per preu, y en los mateixos pactes y condicions que el foraster aurà comprat, arrendat o pres a establició, tenint lo vehí acció de quedar.s.o un any y dia de temps en cosa de sitis, y en matèria de mobles quinse dies mentre lo moble se mantinga dins lo terme, y quan se vendran sitis o mobles al diner, haja este de depositar.se en poder de.l alcalde./20v/

pendre talant el foraster

[71.-] Item statuiren y ordenaren que sempre y quan un terratinent serà damnificat en ses heretats no puga pendre talant de vista o sospita, poden.lo pendre foraster, a ningun vehí del present poble.

llicència per a vendre

[72.-] Item estatuiren y ordenaren que ningun foraster puga vendre en lo present lloch y terme sense llicència del mayordom, en pena de cinch sous per cada vegada, repartidora lo ters al senyor y lo restant al majordom.

/21/

[XVIII.-] Rúbrica de furtar fem, llenya, cals, gavells, cremar.los, fer forns de cals, arrancar fites y eixir.se.n fora.

furtar cals, llenya y gavells

[73.-] Item los sobredits alcalde, regidors y procurador general, en 14 de setembre de dit any 1738, congregats en la sala de la junta, statuiren y ordenaren que ninguna persona siga gosada de furtar fem, cals, llenya arreplegada ni gavells de ningun vehí del present poble, encara que dites coses les tinga en lo comú, y qui contrafarà cometa de pena per cada vegada de dia una lliura y de nit la pena doble, repartidora lo ters al senyor y les altres dos parts a.l amo damnificat, y que pague el dany farà, y qui cremarà gavells de altri o llenya en lo comú, cometa de pena per cada vegada deu sous, repartidora en la forma sobredita, y que pague la esmena.

forns de cals

[74.-] Item statuiren y ordenaren que ningú puga fer forn de cals algú en lo comú ni en ses heretats si prenen la malea del comú sense llicència dels oficials, en pena de deu sous per cada vegada que en couran, y que si en couen en llicència o sens ella en lo comú o en heretats, si prenen la malea del comú, paguen a la vila per cada fornada un caffè de cals per a ses obres.

eixir fora la heretad y arrancar fites

[75.-] Item statuiren y ordenaren que qualsevol persona que se.n eixirà de ses heretats cultivan o en parets cometa de pena per cada vegada deu sous, y que perda el sembrat que tindrà en lo comú, y que qui arrancarà fites, per cada una de elles cometa de pena trenta sous, repartidores dites penes lo ters al senyor y les restants dos parts la una a la vila y el altra a.l acusador.

/22/

[XIX.-] Rúbrica de entrar bestiar per carreres, pasturar en elles, traure aygües a elles, de anar bacons de nit y de burros y machos colluts.

anar bestiar per carrés

[76.-] Item los dits oficials y procurador general, en dit

dia 14 de dit mes y any, congregats y units en la sala de la junta, unànimes y conformes, statuiren y ordenaren que ninguna persona siga gozada de entrar ni fer eixir bestiar per carrers ni carreres, camins ni sendes del present terme y lloch sinó per les sigüens: per la carrera del Pou de la Canal, Saulonar y carrera de la Caseta, per la carrera del Peyró y del Clot de la Llana, per davant lo corral de Sabastià Miralles, Ospital y casa Monllat, y per la basa de Baix, y qui contrafarà cometa de pena per cada vegada deu sous, repartidors en tres parts, la una al senyor, el altra a la vila, y el altra a.l acusador.

traure aygües de heretats

[77.-] Item, que qualsevol persona que de ses heretats voldrà traure les aygües a les carreres o camins del terme, haja de compondre a ses costes tot lo dany que causaran en ells o elles, y en cas de no fer.o tindrà acció el majordom de fer compondre dits camins o carreres a costes y gastos de dit hereter e imasant.li les penes a si ben vistes, donant lo ters d.elles al senyor.

pasturar animals en carreres y camins

[78.-] Item statuiren y ordenaren que ninguna persona siga gozada de pàixer bestiar ni animals grosos en ninguna carrera, carre[re]ta ni senda del present terme des de que es comence a espigar el ordi o senteno hasta que siga segat lo forment, en pena de deu sous per cada vegada, repartidora lo ters al senyor y lo restant a la vila, asò entés, que si dits animals de dites carreres fan dany en heretad de particular, cometrà el amo de ells, además de la dita pena, la que y.a imposada de fer mal en heretats en animals respective, y que pague el dany y esmena./22v/

bacons de nit

[79.-] Item statuiren y ordenaren que qualsevol persona que serà atrobada guardan bacons o seran atrobats sens guarda en lo present terme y lloch exeptuant lo bosch de Espareguera de nit, cometa de pena el amo de ells per cada vegada vint sous, repartidors lo ters al senyor, y les restants dos parts la una a.l acusador y el altra a la vila.

burros o arriats y machos colluts

[80.-] Item statuiren y ordenaren que ninguna persona sia gozada de emviar a pasturar arriats o machos colluts, encara que siga en lo comú, que no vagen travats a contrapàs, en pena de deu sous de dia per cada vegada que seran atrobats, y de nit pena doble, y que paguen lo dany que causaran en burres o egües, repartidora dita pena lo ters al senyor, y les restans dos parts la una a la vila y el altra a.l acusador, y la mateixa pena tindran si van a heretad de.l amo de alguna burra o egua, sols que de la pena tindrà el amo dos parts, y si la burra o egua va a la heretad de.l amo de.l arriat o macho collut, cometrà el amo de la burra per cada vegada la dita pena de deu sous, repartidora lo ters al senyor y lo restant a.l amo de la heretad, y de nit pena doble, y que pague el dany el amo de la burra o egua

además.

/23/

[XX.-] Rubrica de maltratar animals, encorrallar.los, coloms, llansos de raboses y les penes que cometen.

maltractar animals

[81.-] Item los dits oficials y procurador general, en la dita sala congregats, el dit dia 14 de setembre de 1738, unànimes y conformes, statuiren y ordenaren que qualsevol persona que maltractarà animals de altri cometa de pena per cada vegada, y encara que siga en heretat pròpia, vint sous, repartidors lo ters al senyor y lo restant al dueño de.l animal maltractad.

tindre coloms

[82.-] Item que qualquier vehí del present lloch puga tindre hasta dos dotzenes de coloms que bolen fora casa, y que ningú siga gosat de matar.los, y qui contrafarà cometa de pena, si és en heretat de altri o en lo comú, tres sous per cap, y restituir.los morts al dueño, y si és en sa pròpia heretad cometrà de pena un sou sis dinés per cap, o restituir los morts al dueño dels coloms, y si haven.ne mort, en qualquier part que siga, no els restituixen al dueño, incurrirà el matador en pena doble, estant el dueño dels coloms obligat a pagar tot dany que fasen dits coloms.

gats

[83.-] Item statuiren y ordenaren que qualquier persona que trobe en sa casa algun gat menjan.se el olla posada al foch, tinga facultat de matar.lo sens incurrir en pena alguna, però tan solamen tindrà esta facultad en semejan ocasió, y no fora d.ella, y qui fora de semejan ocasió matarà o maltractarà ningun gat de altri, cometrà de pena deu sous per cada vegada, repartidora lo ters al senyor y lo restant a.l amo del gat.

partix la pena dels coloms

[84.-] Item, que la pena de matar los coloms fora de sa heretad siga repartidora lo ters al senyor y lo restant al duenyo dels coloms.

raboses

[85.-] Item statuiren y ordenaren que qualsevol persona que matarà raboses en lo present terme o al contorn d.ell per ser /23v/ animal tan danyós, se li done del comú y propis de la vila si són raboses velles tres sous per cap, y si són novelles hasta San Juan un sou sis dinés per cap, y si és pasat San Juan tres sous per cap.

encorrallar animals

[86.-] Item statuiren y ordenaren que qualsevol persona que encorrallarà animals de altri de modo que no se.n puguen eixir y contra la voluntad del dueño, cometa de pena per cada vegada cinc sous, lo ters al senyor, y lo demás a.l amo dels animals, y que pague el dany si n.a causat.

/24/

[XXI.-] Rúbrica de pendre talant, que además de la pena se pague lo dany, quantes penes y esmenes se poden fer pagar, y qui pot ser acusador.

pendre talant

[87.-] Item los dits oficials y procurador general, congregats en la sala de la junta, dia 14 de setembre de 1738, unànimes y conformes, statuiren y ordenaren que sempre y quan se haja fet dany, siga en comú, siga en heretad de particular, que no es puga pendre talant de sospita quan n.i haurà de vista.

además de les penes se ha de pagar lo perjuí

[88.-] Item statuiren y ordenaren que qualquier persona que farà dany per si o en averios en heretad de particular o en lo comú del present lloch y terme, además de les penes statuïdes en los stablimens de tot este llibre, haja de pagar la esmena, dany y perjuí que causarà.

tot om acusador; acusador de billotes els oficials

[89.-] Item, statuiren y ordenaren que sempre y quan se fasa dany, siga en heretad de particular, siga en lo comú, y de qualsevòl modo que es fasa dany, siga a la vila, siga a particular, que per a imposar les penes de estos stablimens y fer pagar les esmenes, qualquier persona de excusa puga ser acusador, fen relació del cas ab juramen y encara que fasa la relació la mateixa persona damnificada y que siguen creguts y de tanta fee com si ab testimonis provasen lo cas, exceptuant que en matèria de fer caure billotes en lo comú solamen podran ser acusadors los quatre oficials.

penes de les preades

[90.-] Item, statuiren y ordenaren per a evitar confusions, que vehins entre vehins no es puguen imposar penes ni fer se preades respecte de una mateixa persona, si no és hasta dos penes y dos preades, hasta que estes estiguen cobrades, y cobrades dos penes, o dos preades, se podran imposar altres dos penes, o asentar dos preades, y cobrades estes dos podran proseguir en la mateixa forma y no en altra./24v/

se pot pendre talant de sospita

[91.-] Item statuiren y ordenaren que sempre que es fasa algun gènere de dany a la vila o a particular, que no tenit talant de vista es puga pendre de sospita y qui ab juramen no podrà excusar, quedarà condenat en pagar lo dany.

/25/

[XXII.-] Rúbrica de senyalar bacons, de teulades, y de jugar dia de festa, y rondar de nit.

senyalar bacons

[92.-] Item los dits alcalde, regidors y procurador general, en la sala de la junta congregats lo dia 21 de setembre de 1738, unànimes y conformes, statuiren y

ordenaren que qualsevol vehí del present lloch que no tindrà senyalats los bacons des de el dia de San Michel de veremes en avant cometrà de pena per cada vegada que seran atrobats sense senyalar sinch sous, repartidors lo ters al senyor y lo restant la una part a.l acusador y el altra a la vila.

teulades

[93.-] Item statuiren y ordenaren que qualsevol persona que pujarà a teulada de altri a baixar pilotes sense llicència del dueño, cometa de pena per cada vegada cinch sous, repartidora lo ters al senyor, y lo restant a.l amo de la teulada, y que pague el dany si en ha fet, y que el amo de la teulada, si no vol donar llicència per a pujar a abaixar la pilota, donan.li un diner per vegada, tindrà obligació el amo de abaixar.la.

jugar dia de festa

[94.-] Item statuiren y ordenaren que qualsevol persona que jugarà a qualsevol gènere de joc o ballarà lo dia de la festa ans de missa major y mentre se dirà lo rosari o sermó o mentre se farà en la iglesia qualsevol altra funció espiritual, cometa de pena per cada vegada deu sous, repartidors lo ters al senyor y les restants dos parts al plat de San Bertomeu.

rondar de nit

[95.-] Item statuiren y ordenaren que qualsevol fadrí que rondarà de nit tocases les deu hores cometa de pena cinch sous per cada vegada, repartidora com la sobredita.

/28/

[XXIII.- Rúbrica de tarifes noves de la cort].

[96.-] Stabliment y ordinació del lloch de la Torre d'en Besora novament reconegut, recopilat y en alguna manera aumentat per Jaume Colomer alcalde, Manuel Marquez y Juseph Colomer regidors, Vicent Sentelles síndich procurador general de dit lloch, y de mi Vicent Gil fiel de fechos, per a did efecte en lo present any 1783, en presència de Christòfol Bertran síndich personer, y de Manuel Barreda y Juan Pitarch diputats:

Primo que lo alcalde, ministre o machordom tinga quan va de promènia 10 sous.

Los proms tinguen de salari cada hu, 8 sous.

El fiel de fechos en caz de anar tinga, 8 sous.

Per continuar la fitada y fites, 6 dinés.

Per cada fita tinga el escrivà, 2 dinés.

Als preadors, per cada dia que prearan, tinguen cada un, 4 sous.

/1/

[XXIV.- La forma de acusar ab jurament, y com penyorar lacusat.]

[97.-] Las penas que se hizieren o acudiren los vezinos

a acusar al alcalde deven.se acusar dentro diez dias en esta forma, que el acusador deve acudir al alcalde y mediante juramento advenir que en tal día encontró los ganados o a fulano tal urtando o de noche los ganados en tal parte, y ésta se deve asentar en el judiciario, y asentada que será a instancia del acusador, debe el alcalde, dentro tres días después de acentada, pasar a la casa del acusado a que pague la pena en que ha incurrido, y si no tiene en qué pagarla, o no querrá, deve pedirle prenda, y, si no la quiere dar, con dos testigos allanará la casa o entra[rá] en ella y tomará bienes valiosos en la pena y gastos, y le deverá requerir que dentro diez días acuda a redimir la prenda, porque pasados aquellos pasará a venderla en público encanto.

Así lo siento. En Benasal a 22 de octubre de 1749. Dr. Joseph Tena, asesor.

[IV]

[Confirmacions dels presents stabliments]

[1.-] Jo, Pere Català de Monsonís, lochtinent de comanador en la vila de Benasal y Tore d.en Besora, confirme los presents stabliments de la Tore d.en Besora en lo present any 1599 del dia de la epefania de nostre señor Déu Jesuchrist fins en lo any 1600 fenint en dit any.

Pere Català de Monsonís. [96v].

[2.-] Jo, Pere Català de Monsonís, lochtinent de comanador en la vila de Benasal y Tore d.en Besora, confirme los presents establiments de la Tore d.en Besora en lo present any 1600 del dia de la epefania de nostre señor Déu Jesuchrist fins en lo any 1601 fenint en dit any.

Pere Català de Monsonís. [96v].

[3.-] Jo, Pere Català de Monsonís, lochtinent de comanador en la vila de Benasal y Tore d.en Besora, confirme los presents establiments de la Tore de Besora en lo present any 1601 en lo dia de la epefania de nostre señor Déu Jesuchrist fins en lo any 1602 fenint en dit any.

Jo Pere Català de Monsonís. [97].

[4.-] Jo, Pere Català de Monsonís, lochtinent de comanador de la vila de Benasal y Tore d.en Besora, confirme los presents establiments de la Tore d.en Besora en lo present any 1602 durant del dia de la epefania del dit any fins en lo any 1603.

Pere Català de Monsonís. [97].

[5.-] Pere Català de Monsonís cavaller, lochtinent de comanador de la comanda de Benaçal y loch de la Torre d.en Besora, confirma los presents stabliments y del mustasaf y anyadiments de aquells fins al dia dels reys de.l any .mdc. y .iiii. inclusive, e.n testimoni de dites coses rebí yo Gracià Salvador notari lo present acte Benaçalli etc.

Testimonis Gaspar Gil y Lorenç Gil lauradors vehins de Culla. [97v].

[6.-] Jo, Jusep Ricart, lochtinent de comanador y bale de la vila de Benasal y Tore d.en Besola en lo present an 1604 ferme los dist establiments de la mea mà pròpia, fet a 29 de giner 1604.

Jusep Ricart. [32].

[7.-] Jo, Jusep Ricart, lochtinent de comanador y bale de la vila de Benasar y Tore d.en Besola en lo present añ 1605 ferme los dit establiments de la mea mà pròpia, fet a 10 dies del mes de giner de.l añ 1605.

Jusep Ricart. [34].

[8.-] Jo, Jusep Ricart, lochtinent de comanador y balle de la vila de Benasal y Tore d.en Besola en lo present añ de 1606 ferme los dit estabrimens de la mea mà pròpia, fet a 6 de de giner del present añ 1606.

Jusep Ricart. [34v].

[9.-] Jo, Jusep Ricart, lochtinent de comanador y bale de la vila de Benasal y Tore d.en Besolla en lo present añ 1607 ferme los dit estabrimens de la mea pròpia, en pactes que los estrabrimens fet dels pros? digen lo tres de les penes al señor, fet a 1 de giner de.l añ 1607, y tanbé lo altri estrabrimens de devesa diga lo tres al señor.

Jusep Ricart. [34v].

[10.-] Jo, Jusep Ricart, lochtinent de comanador de la vila de

ELS ESTABLIMENTS DE LA TORRE D'EN BESORA

Benasar y Tore d'en Besolla ferme los estabrimens de.l any 1610
gui que contam a 9 de giner del present any. [34v].

[11.-] 1611. A .viii. dies del mes de janer any de la nativitat de nostre senyor Déu Jesu.christ .mdcxii., Jaume Joan, loctinent de Comanador de la comanda de Benaçal y torre de Besora, a humil supplicació de Jaume Salvador, justícia de dit loch de la Torre d'en Besora, Miquel Salvador major y Jaume Vidal, jurats, y Jaume Miralles mayordom de dit lloch, confirmà y hagué per confirmats los presents establiment e del mustaçaf e anadiments de aquells de la primera línia fins a la darrera inclusive, e açò fins al dia dels reys de.l any primer vinent .mdcxii., de les quals coses lo dit Jaume Salvador, justícia qui dessús, requerí a mi, Joan Hierony Vives notari davall scrit, rebés carta pública, la qual per mi li.n fonch rebuda en Benaçal los dia, mes e any dessús dits, éssent presents per testimonis a dites coses Anthoni Fabreguat de Monlleó y Luys Monterde, vehins de dita vila. In quorum fidem ego dictus Iohannes Hieronymus Vives, auctoritate regia notarius publicus per Valentie regnum hic me subscribo et meum solitum artis tabellionatus appono sig+num. [35].

[12.-] Die .viii. mensis ianuarii anno .mdcxii. Pere Fabregat d'en Jaume de la vila de Benaçal, lloctinent del comanador de la comanda de Benaçal y Torre d'en Besora, lloha, aproba, ratifica y confirma los presents establiment de la Torre d'en Besola, concedint los lo hus, exercici de aquells per tot lo present any .mdcxii., exceptat lo establiment que parla que un vehí no puixa ésser procurador per altre, com sia contra la urbanitat y administració de la justícia y conservatió dels drets dels vehins de dit lloch.

Pere Querol, notari scriva. [32].

[13.-] Die .v. mensis januarii .mdcxiii. Jaume Bertran notari lloctinent de comanador de la comanda de la vila de Benaçal y lloch de la Torre d'en Besora confirmà y agué per confirmats los establiment de dit lloch de la Torre d'en Besora, ço és, los del justícia, mustaçaf y lligalló y anyadiments de aquells de la primera línia fins a la darrera et hoc fins al dia dels tres reys de orient de.l any primer vinent .mdcxiii. inclusive.

Jaume Bertran notari lloctinent de comanador sobredit. [97v].

[14.-] Die .viii. mensis januarii .mdcxiii. Jaume Bertran notari lloctinent de comanador de la comanda de la vila de Benaçal y lloch de la Torre d'en Besora confirmà y agué per confirmats los establiment de dit lloch de la Torre d'en Besora, ço és, los del justícia, mustaçaf y lligalló y anyadiments de aquells de la primera línia fins a la darrera et hoc fins al dia dels tres reys de orient de.l any primer vinent .mdcxv. inclusive.

Jaume Bertran notari lloctinent sobredit. [97v].

[15.-] Die sexto januarii .mdcxv. Teòphilo Miralles loctinent de comanador de la encomanda de Benaçal y Torre d'en Besora confirmà y agué per confirmats los establiment del dit lloch de la Torre d'en Besora, ço és, los del justícia, mustaçaf y lligalló y anyadiments de aquells de la primera línia fins a la darrera inclusive, et hoc fins al dia dels reys de.l any primer vinent .mdcxvi. inclusive.

Testimonis Amador Miralles y Pere Fabregat d'en Jaume. [97v].

[16.-] Die .xiii. mensis januarii .mdcxvi. Theòphilo Miralles lloctinent de comanador de la encomanda de la present vila de Benaçal y lloch de la Torre d'en Besora confirmà y agué per confirmats los establiment del dit lloch de la Torre d'en Besora, ço és, los del justícia, mustaçaf y lligalló y anyadiments ad aquells de la primera línia fins a la darrera inclusive, et hoc fins al dia dels reys de.l any primer vinent .mdcxvii. inclusive.

Testes Jaume Bertran studiant y Balthazar Molés perayre

habitadors de Benaçal.

Jaume Bertran notari y scriva. [97v].

[17.-] 1617. A .xiii. dies del mes de janer .mdcxvii. Teòphilo Miralles, loctinent de comanador de la vila de Benaçal y Torre d'en Besora, confirmà y tingué per confirmats tots los establiment de la primera línia fins a la darrera inclusive. Datum in oppido Turris Besore. [35].

[18.-] 1618. A tres dies del mes de janer 1619 Theòphilo Miralles, loctinent de comanador qui desús, confirmà tots los establiment del loch de la Torre d'en Besola del primer rench fins al darrer. Datum en Benaçal, etc.

Recepit Vives, notarius scriba. [35].

[19.-] 1620. A .vi. dies del mes de janer any de la nativitat de nostre senyor Déu Jesuchrist .mdcxx. Theòphilo Miralles lloctinent de comanador de la vila de Benaçal y lloch de la Torre d'en Besora confirmà y agué per confirmats tots los establiment contenguts en lo present libre de la primera línia fins a la darrera inclusive. Datum in oppido de Benaçal die, mense et anno antedictis.

Recepit Bertran junior notarius et scriba. [35v].

[20.-] 1621. A .vii. dies del mes de janer any de la nativitat de nostre senyor Déu Jesuchrist .mdcxxi. Jaume Bertran major de dies notari lloctinent de comanador de la vila de Benaçal y lloch de la Torre d'en Besora confirmà y agué per confirmats tots los establiment contenguts en lo present libre de la primera línia fins a la darrera inclusive, e açò fins al dia dels tres reys de Orient de.l any primer vinent .mdcxxii. Datum in oppido de Benaçal die, mense et anno predictis.

Jaume Bertran major de dies notari, lloctinent de comanador sobredit. [35v].

[21.-] 1622. A .v. del mes de janer any de la nativitat de nostre senyor Déu Jesuchrist .mdcxxii. Jaume Bertran major de dies notari lloctinent de comanador de la vila de Benaçal y lloch de la Torre d'en Besora confirmà y agué per confirmats tots los establiment així del justícia de dit lloch com del mustaçaf y lligalló y anadiments ad aquells, e açò fins al dia dels reys de Orient de.l any primer vinent .mdcxxiii. Datum en la vila de Benaçal dits dia, mes e any.

Recepit Jacobus Bertran junior notarius ac scriba. [35v].

[22.-] A .xii. de janer any .mdcxxiii. Jaume Bertran major de dies, notari, loctinent de comanador de la comanda de la vila de Benaçal y lloch de la Torre d'en Besora confirmà y hagué per confirmats tots los establiment contenguts en lo present llibre, exceptat lo establiment que parla de vendre los vehins les tancades als forasters que tenen pena de .lx. sous, y també lo establiment que hara s.an fet que les tanacdes no an de estar guardades alt terratinents, que dits dos establiment no estan confirmats, y la confirmació dels demés establiment dura fins al dia dels tres Reys de Orient de.l any .mdcxxiii.

Jaume Bertran major de dies, lloctinent sobredit.

A .xxi. de janer any .mdcxxiii. fonch confirmat lo establiment que fa menció dels terratinents.

Jaume Bertran major de dies, lloctinent de comanador. [36v].

[23.-] A .xv. de janer .mdcxxiii. Francés Borrell, lloctinent de comanador de la vila de Benaçal y loch de la Torre d'en Besora confirmà y agué per confirmats los establiment continguts en lo present llibre, exceptat lo establiment que parla de vendre los vehins les tancades als forasters que tenen de pena .lx. sous, com dit establiment no estiga confirmat, y la confirmació dels demés establiment dura fins al dia dels tres Reys de Orient de.l any .mdcxxv.

Recepit Jacobus Bertran iunior, notarius ac scriba. [36v].

[24.-] A 8 dies del mes de janer any .mdcxxv. Theòphilo Miralles major de dies, mercader de la present vila de Benaçal, regint lo offici de lochtinent de comanador per la absència de Antoni Fabregat lochtinent de comanador de la encomanda de la present vila de Benaçal y loch de la Torre d'en Besora, confirmà y agué per confirmats tots los establiments continguts en lo present libre, exeptat lo establiment que parla de vendre los vehins les tancades als forasters que tenen de pena .lx. sous, com dit establiment no estiga confirmat, y la confirmació dels demés establiments dura fins al dia dels tres reys de Orient de.l any .mdcxxvi.

Recepit Jacobus Bertran junior notarius et scriba. [37].

[25.-] A 12 del mes de janer any .mdcxxvi. Jaume Bertran major de dies, notari sorrogat de Antoni Fabregat d'en Jaume lochtinent de comanador de la vila de Benaçal y loch de la Torre d'en Besora, confirmà y agué per confirmats tots los establiments continguts en lo present libre, exeptat lo establiment que parla de vendre los vehins les tancades als forasters que tenen de pena .lx. sous, com dit establiment no estiga confirmat, y la confirmació dels demés establiments dura fins al dia dels tres reys de Orient de.l any .mdcxxvii.

Ita est, Jacobus Bertran junior notarius et scriba. [37].

[26.-] A tres del mes de janer any .mdcxxvii. Jaume Bertran major de dies, notari sorrogat del lochtinent de comanador qui desús confirmà y agué per confirmats tots los establiments continguts en lo present libre, exeptat lo establiment que parla de vendre los vehins les tancades als forasters que tenen de pena .lx. sous, com dit establiment no estiga confirmat, y la confirmació dels demés establiments dura fins al dia dels tres reys de Orient de.l any .mdcxxviii.

Ita est, Jacobus Bertran junior notarius ac scriba, familiaris Sancti Officii. [37v].

[27.-] A .xiiii del mes de janer any .mdcxxviii. Jaume Bertran major de dies, notari sorrogat del lochtinent de comanador qui desús confirmà y agué per confirmats tots los establiments continguts en lo present libre, exeptat lo establiment qui parla de vendre los vehins les tancades als forasters que tenen de pena .lx. sous, com dit establiment no estiga confirmat, y la confirmació dels demés predits establiments sia duradora fins al dia dels tres reys de Orient de.l any .mdcxxviii.

Ita est, Jacobus Bertran junior notarius et scriba, familiaris Sancti Officii. [37v].

[28.-] A quatre del mes de janer any .mdcxxviii. Don Pedro de Borja comanador de la encomanda de la vila de Benaçal y lloch de la Torre d'en Besora confirmà y agué per confirmats tots los establiments continguts en lo present libre, exeptat lo establiment que parla de vendre los vehins les tancades als forasters sots pena de .lx. sous, y també se exepta lo establiment fet en 3 de janer 1627 que parla de clams, com vulla reste en sa força y valor lo establiment de la carta 12 que diu puguen posar dos o tres clams sens convenir la part, y la confirmació sia duradora fins al dia dels tres reys de Orient de.l any .mdcxxx.

Ita est, Jacobus Bertran notarius ac scriba. [37v].

[29.-] A dos de janer any .mdcxxx. Antoni Fabregat d'en Jaume lochtinent de comanador de la vila de Benaçal y lloch de la Torre d'en Besora confirmà y agué per confirmats los establiments continguts en lo present libre, exeptat lo establiment que parla de vendre los vehins les tancades als forasters, y exeptat així mateix lo establiment fet en 3 de janer 1627 que parla de clams, com vulla reste en sa força y valor lo establiment de la carta 12 que diu puguen posar dos o tres clams sens convenir la

part, y la confirmació sia duradora fins al dia dels tres reys de Orient de.l any .mdcxxx.

Ego Jacobus Bertran notarius ac scriba de predictis fidem facio. [38].

[30.-] A sis de janer any .mdcxxxii. Theòphilo Miralles lochtinent de comanador de la vila de Benaçal y lloch de la Torre d'en Besora confirmà y agué per confirmats los establiments continguts en lo present libre, exeptat lo establiment que parla de vendre los vehins les tancades als forasters que tenen de pena .lx. sous, com dit establiment no stiga confirmat, y la confirmació dels demés predits establiments sia duradora fins al dia dels tres reys de Orient de.l any .mdcxxxii.

Ego Bartholomeus Matamoros notarius pro scriba de predictis fidem facio. [38].

[31.-] A .xviii. de janer any .mdcxxxii. Theòphilo Miralles lochtinent de comanador de la vila de Benaçal y lloch de la Torre d'en Besora confirmà y agué per confirmats los establiments continguts en lo present libre, exeptat lo establiment que parla de vendre los vehins les tancades als forasters que tenen de pena .lx. sous, com dit establiment no stiga confirmat, y la confirmació dels demés predits establiments sia duradora fins al dia dels tres reys de Orient de.l any .mdcxxxiii.

Ego Bartholomeus Matamoros notarius pro scriba de predictis fidem facio. [38].

[32.-] A .v. del mes de janer de.l any .mdcxxxiii. Theòphilo Miralles major de dies, lochtinent de comanador de la vila de Benaçal y lloch de la Torre d'en Besora confirmà y agué per confirmats los establiments continguts en lo present libre, exeptats los establiments següents, ço és, lo establiment que parla de vendre los vehins les tancades als forasters que tenen de pena .lx. sous, ittem altre establiment que parla de que qualsevol que farà demanda de una preada, dos o tres o les que seran, que aquell no puga demanar sinó als taladors de vista, sinó que puga demanar ad aquell qui li parega, y; també un establiment que parla que passat un mes qualsevol podria scusar este sia de ninguna forsa ni valor, com dits establiments no stiguen confirmata, y la confirmació dels demés establiments dits sia duradora fins al dia dels tres reys de Orient de.l any .mdcxxxiii.

Ita est Bartholomeus Matamoros notarius pro scriba. [38v].

[33.-] A .vii. dies del mes de janer de.l any .mdcxxxiii. Theòphilo Miralles major de dies, lochtinent de comanador de la vila de Benaçal y lloch de la Torre d'en Besora confirmà y agué per confirmats los establiments continguts en lo present libre, exeptats los establiments següents, ço és, lo establiment que parla de vendre los vehins les tancades als forasters que tenen de pena .lx. sous, ittem altre establiment qui parla de que qualsevol que farà demanda de una preada, dos o tres o les que seran, que aquell no puga demanar sinó als taladors de vista, sinó que puga demanar ad aquell qui ben vist li sia, y també un establiment que parla que passat un mes qualsevol podria scusar este sia de ninguna força ni valor, com dits establiments no stiguen confirmats, y la confirmació dels demés predits establiments sia duradora fins al dia dels tres reys de Orient de.l any .mdcxxxv.

Ita est Bartholomeus Matamoros notarius pro scriba. [38v].

[34.-] Die .xxi. mensis januarii anno a nativitate Domini .mdcxxxv. Batiste Miralles, subtituit de lochtinent de comanador en absència de Theòphilo Miralles pare de aquell, lochtinent de comanador de don Pedro de Borja, comanador de la vila de Benaçal y lloch de la Torre d'en Besora, confirmà y agué per confirmats los establiments [continguts en lo present libre, exeptats los establiments] següents, ço és, lo <establiments següents lo> establiment que parla de vendre les tancades als forasters que tenen de pena .lx. sous, ittem altre establiment que

ELS ESTABLIMENTS DE LA TORRE D'EN BESORA

parla de que qualsevol que farà demanda de una preada, dos o tres o les que seran, que aquell no puga demanar sinó als taladors de vista, sinó que puga demanar ad aquell que ben vist li serà, y també un establiment que parla que pasat un mes qualsevol podia excusar, est sia de ninguna força ni valor, com dits establiments no tinguen confirmats, y la confirmació dels demés predits establiments dessús sia doradora fins al dia dels tres reys de Orient de.l any .mdcxxxvi.

Ita est Michael Garces notarius pro scriba. [39].

[35.-] Die .ii. mensis januarii anno a nativitate Domini .mdcxxxvi. Theòphilo Miralles major de dies, mercader, lochtinent de comanador de la vila de Benaçal y lloch de la Torre d'en Besora confirmà y agué per confirmats los stabliments continguts en lo present llibre, exceptats los stabliments següents, ço és, lo establiment que parla de vendre tancades als forasters que tenen de pena .lx. sous, ittem altre stabliment qui parla de que qualsevol que farà demanda de una preada, dos o tres o les que seran, que aquell no puga demanar sinó als taladors de vista, sinó que puga demanar ad aquell que ben vist li serà, y també un establiment que parla que passat un mes qualsevol podria scusar este sia de ninguna força ni valor, com dits establiments no stiguen confirmats, y la confirmació dels demés stabliments dessús sia duradora fins al dia dels tres reys de Orient de.l any .mdcxxxvii.

Ita est Bartholomeus Matamoros notarius pro scriba. [39].

[36.-] Die .xii. mensis ianuarii anno .mdcxxxvii. Theóphilo Miralles major de dies, mercader, llochinent de Comanador qui dessús, confirmà y agué per confirmats tots los establiments continguts en lo present llibre, exceptat lo establiment que parla del vendre les tancades als forasters que tenen de pena los vehins .lx. sous, com dit establiment no stiga confirmat, y la confirmació dels demés establiments dura fins al dia dels tres Reys de Orient de.l any .mdcxxxviii.

Ita est, Bartholomeus Matamoros notarius pro scriba. [40].

[37.-] Don Isidoro Miralles, comissari de don Christòphol Despuig, llochinent general de la orde de Nostre Senyora de Montesa etc., confirmà tots los establiments a 4 ganer 1639 fins al dia dels reys de 1640. (Esta ferma avia de estar contigua a la de.l any 1640, de manera que entre esta y aquella no i.a fets ninguns establiments). [40v].

[38.-] Die 8 ianuari 1640, don Isidoro Miralles, lochtinent de comanador en la vacant de la encomanda de la vila de Benasal y lloch de la Torre d'en Besora conferma tots los establiments contenguts en lo present llibre, exceptat lo establiment de vendre les tancades als forasters, durant dita confermasió fins als Reys de.l any 1641.

Don Isidoro Miralles. [40].

[39.-] Die 6 mensis ianuarii 1641, don Isidoro Miralles, llochinent de comanador de la comanda de Benasal y lloch de la Torre d'en Besora conferma tots los establiments continguts en lo retroescrit llibre, durant aquella fins als Reys de.l any 1642.

Don Isidoro Miralles. [42].

[40.-] Die 6 mensis ianuarii anni 1642, don Isidoro Miralles, doctor en drets, llochinent de comanador de doña Catarina de Moncada, donzella, comanadora de la encomanda de la vila de Benasal y lloch de la Torre d'en Besora confirma tots los establiments continguts en lo retroescrit llibre, durant aquella fins als Reys de.l any 1643.

Don Isidoro Miralles, doctor en drets. [42].

[41.-] Die 6 mensis ianuarii anni 1643, don Isidoro Miralles, doctor en drets, llochinent de comanador de doña Catarina de Moncada, donzella, comanadora de la encomanda de la vila de

Benasal y lloch de la Torre d'en Besora, confirma tots los establiments continguts en lo retro.escrit llibre, durant aquella fins al Reys de.l any 1644.

Don Isidoro Miralles, doctor, llochinent, sue. del Rey. [42].

[42.-] Die 10 mensis januarii anni 1644, don Isidoro Miralles, cavaller, doctor en drets, llochinent de doña Catalina de Moncada, donzella, dama de la reyna nostra senyora, princesa de Patirno y duquesa de Montalt, comanadora de les encomandes de la vila de Benasal y lloch de la Torre d'en Besora, confirmà tots los establiments continguts en lo retro.escrit llibre, durant aquella fins al Reys de.l any 1645, donant facultat al consell que pugués fer establiment en què en lo bovalar de dit lloch se puga prear esmena y aquella demanar.la de quiscú que dany y.farà durant fins a dit dia dels Reys.

Don Isidoro Miralles, doctor en drets, llochinent, etc. [42v].

[43.-] Die 16 mensis januarii anni 1645, don Isidoro Miralles, cavaller, doctor en drets, llochinent de comanador de doña Catalina de Moncada, donzella, dama de la reyna nostra senyora, princesa de Patirno y duquesa de Montalt, comanadora de les encomandes de la vila de Benasal y lloch de la Torre d'en Besora, confirmà tots los establiments continguts en lo retro.escrit llibre, durant aquella fins als Reys de.l any 1646.

Don Isidoro Miralles, doctor en drets, llochinent de comanador. [42v].

[44.-] Die 17 mensis januarii anni 1646, don Isidoro Miralles, doctor en drets, llochinent de comanador de la illustríssima senyora doña Catalina de Moncada, princesa de Patirno y ainerna? del reine y illes de Cerdeña, comanadora de la vila de Benasal y lloch de la Torre d'en Besora, confirmà tots los establiments continguts en lo retro.escrit llibre, durant aquella fins al dia dels Reys de.l any 1647.

Don Isidoro Miralles, doctor en drets, llochinent de comanador. [42b].

[45.-] Die 9 mensis januarii anno a nativitate Domini millesimo sexcentesimo quadragessimo septimo, Melchior Vilalta d'en Francés, llochinent de comanador de la present vila de Benaçal y lloch de la Torre d'en Besola, a humil supplicació de Anthony Porcar mustasaf del lloch de la Torre d'en Besola, agué y tingué per confirmats tots los stabliments contenguts en lo retro.scrit llibre, durant dita confirmació fins al dia dels Reys de.l any 1648.

Melchor Vilalta. [42b].

[46.-] Die 21 mensis augusti anno a nativitate Domini millesimo sexcentesimo quadragessimo octavo, Melchior Vilalta d'en Francés, llochinent de comanador de la present vila de Benaçal y lloch de la Torre d'en Besola, a humil suplicació de Pere Traver per compte del jurat de dit lloch de la Torre d'en Besola, agué y tingué per confirmats tots los stabliments continguts en lo retro.scrit llibre, durant dita confirmació fins al dia dels Reys de.l any 1649.

Melchor Vilalta. [42b].

[47.-] A 24 del mes de janer any de la nativitat de nostre senyor Déu Jesuchrist millesimo sexcentesimo quadragesimo nono, Melchior Vilalta d'en Francés, llochinent de comanador de la vila de Benaçal y lloch de la Torre d'en Besola, a humil supplicació de Berthomeu Sentjoan justícia de dit lloch de la Torre d'en Besola, agué y tingué per confirmats tots los stabliments en lo retro.scrit llibre continguts, durant dita confirmació fins al dia dels tres Reys de.l any 1650. [42bv].

[48.-] A 10 del mes de abril any de la nativitat de nostre senyor Déu Jesuchrist mil sis.cents cinquanta, Melchior Vilalta

d.en Francés, llochtinent de comanador de la vila de Benasal y lloch de la Torre d.en Besola, a humil supplicació dels justícia y jurats de dit lloch de la Torre d.en Besola, agué y tingué per confirmats tots los stabliments en lo retro.scrit llibre continguts, durant la confirmació fins al dia dels tres Reys de.l any 1651. [42bv].

[49.-] A 10 del mes de giner de 1651, Melchor Vilalta d.en Francés, llochtinent de comanador de la vila de Benaçal y Torre d.en Besola, a humil supplicació dels justícia y jurats de dit lloch de la Torre d.en Besola, agué e.s tingué per confermats tots los establimentes en lo retro.scrit llibre continguts, duran la confirmació fins al dia dels tres Reys de.l any 1652.

Jo Melchor Vilalta confirme los çobredits establimentes. [42bv].

[50.-] A 19 del mes de mars de 1652, Melchior Vilalta d.en Francés, llochtinent de comanador de la vila de Benaçal y lloch de la Torre d.en Besola, a humil supplicació de March Segura justícia de dit lloch de la Torre d.en Besola, agué y tingué per confirmats tots los stabliments en lo retro.escrit llibre continguts, duran la confirmació fins al dia dels tres Reys de.l any 1653.

Jo Melchor Vilalta confirme los çobredits stabliments. [43].

[51.-] A 16 del mes de abril de 1654, Melchior Vilalta d.en Francés, llochtinent de comanador de la vila de Benaçal y lloch de la Torre d.en Besola, a humil supplicació de Geroni Solsona justícia de dit lloch de la Torre d.en Besola, agué y tingué per confirmats tots los stabliments en lo retro.escrit llibre continguts, durant la confirmació fins al dia dels tres Reys de.l any 1655, en fe de lo qual yo Berthomeu Matamoros notari scrivà de dit llochtinent de comanador assí me sotascrich y pose mon acostumat posar en lo art de la notaria prout ecce sig+num. [43].

[52.-] A 22 del mes de giner de.l any 1655, Melchor Vilalta d.en Francés, llochtinent de comanador de la vila de Benaçal y Torre d.en Besola, a humil supplicació de Hironi Solsona justícia del present lloch de la Torre d.en Besola, agé.n y tingué per confermats tots los establimentes retro.escrits en lo present llibre continguts, durant la confirmació fins al dia dels tres Reys de.l any 1656, en fe de lo qual yo mossèn Juan Colomer prevere, ab voluntat de dit senyor llochtinent de comanador fiu lo present en dit dia, mes y any ut supra y fernet de la mà de dit llochtinent de la Torre d.en Besola a 22 de hiner 1655.

Jo Melchor Vilalta. [43v].

[53.-] A 23 de febrer de.l any 1656, Melchor Vilalta d.en Fransés, llochtinent de comanador de la vila de Benasal y Torre d.en Besola, ab humil supplicació de.n Antoni Pitarch llaurador justícia del present lloch de la Torre d.en Besola, ay y tinh per confirmats tots los establimentes retro.escrits en lo present llibre continguts, durant la confirmació fins al dia dels tres Reys de.l any 1657, en fe de lo qual yo mossèn Juseph Adell vicari de dit lloch, ab voluntat de dit senyor llochtinent de comanador fas lo present en dit dia, mes y any ut supra y fernet de la mà de dit llochtinent en la Torre d.en Besola a 23 febrer 1656.

Jo Melchor Vilalta. [44].

[54.-] A 7 dies del mes de mars de.l any 1657, Melchior Vilalta d.en Francés, llochtinent de comanador de la vila de Benaçal y lloch de la Torre d.en Besola, a humil supplicació de March Segura justícia, Gerony Solsona y Gabriel Segura jurats del lloch de la Torre d.en Besola, agué y tingué per confirmats tots los establimentes retro.escrits en lo present llibre continguts, durant dita confirmació fins al dia dels tres Reys de.l any 1658, en fe del qual yo Berthomeu Matamoros notari scrivà de dit senyor llochtinent de comanador assí me sotascrich y posse mon sig+ne. [44].

[55.-] A 30 dies del mes de setembre de.l any de la nativitat

de nostre senyor Déu Jesuchrist 1658, Miquel Miralles llochtinent de comanador de la exelentíssima señora doña Catalina de Moncada, a humil supplicació de Antoni Pitarch jurat en cap del lloch de la Torre d.en Besora, agué y tingué per confirmats tots los establimentes retroscrits, excepto lo establiment que parla de vendre los vehins les tancades als forasters que tenen de pena .lx. sous, com dit establiment no estiga etc., y dita confirmació dels demés establiment dura fins al dia dels tres Reys de Orient de.l any primer vinent 1659.

Ita est Basilius Bertran notarius. [44v].

[56.-] A 25 dies del mes de maig de.l any de la nativitat de nostre senyor Déu Jesuchrist 1659, Miquel Miralles llochtinent de comanador de la exelentíssima señora doña Catalina de Moncada, a humil supplicació de Antoni Pitarch jurat en cap del lloch de la Torre d.en Besora, agué y tingué per confirmats los establimentes retroscrits, excepto lo establiment que parla de vendre los vehins les tancades als forasters que tenen de pena 60 sous, com dit establiment no estiga etc., y dita confirmació dels demés establiment dura fins al dia dels tres reys de Orient de.l any primer vinent 1660, en fe de lo qual yo Basilio Bertran notari y escrivà de dit senyor llochtinent de comanador assí me sotascrich y pose mon acostumat sig+num. [44v].

[57.-] A 4 del mes de mars de.l any de la nativitat de nostre senyor Déu Jesuchrist 1662, Miquel Miralles llochtinent de comanador del exelentísimo e ilustríssimo comanador de la vila de Benassal y lloch de la Torre de Besora, a humil supplicació de Miquel Barreda jurat en cap de dit lloch de la Torre d.en Besora, agué y tingué per confirmats los stabliments retroscrits, excepto lo establiment que parla de vendre los vehins les tancades als forasters que tenen de pena 60 sous, com dit establiment no estiga etc., y dita establició y confirmació dels demés stabliments dura fins al dia dels tres reys de Orient de.l any primer vinent 1663, en fe de lo qual yo Basilio Bertran notari y escrivà de dit senyor llochtinent de comanador assí me sotascrich y pose mon acostumat sig+num. [45].

[58.-] A 10 del mes de mars 1663, Roch Miralles notari llochtinent de comanador de la vila de Benassal y lloch de la Torre d.en Besora, a humil supplicació dels sobredits jurats, hagué y tingué per confirmats los establimentes retroscrits, exceptant lo establiment que parla de vendre les tancades als forasters que tenen de pena 60 sous, y dita confirmació dura fins al dia dels reys de Orient de.l any primer vinent 1664, in quorum fide ego Basilius Bertran notarius et scriba dicti locumtinentis hic meum appono ut ecce sig+num. [45].

[59.-] A 25 dies del mes de febrer de.l any de la nativitat del nostre senyor Déu Jesuchrist .mdclxiii. Roch Miralles notari llochtinent de comanador de la vila de Benaçal y lloch de la Torre d.en Besola, a humil supplicació dels jurats del lloch de la Torre d.en Besora, hagué y tingué per confirmats los establimentes retroscrits, y dita confirmació dura fins al dia dels reys de Orient de.l any primer vinent .mdclxv., essent presents per testimonis Antoni Fabregat d.en Paulo y Pau Mancho de la present vila de Benaçal habitants. In quorum fide ego Bartolomeus Joan notarius et scriba dicti locumtinentis comendatoris hic meum solitum appono prout ecce sig+num. [45v].

[60.-] A 16 dies del mes de abril de.l any de la nativitat del nostre senyor Déu Jesuchrist de 1665, jo Roch Miralles notari llochtinent de comanador de la vila de Benasal y lloch de la Torre d.en Besola, ha humil supplicació dels jurats del lloch de la Torre d.en Besola, tinh per confirmats los establimentes retroescrits, dita confirmació sia duradora fins al dia dels reys de Orient de.l any primer vinent de 1666, en fe / de lo qual y per a valeritat de dits establimentes pose mon nom davall escrit per a memòria en lo

ELS ESTABLIMENTS DE LA TORRE D'EN BESORA

esdevenidor huy en la Torre d'en Besola a 16 de abril de 1665.
Roch Miralles lloctinent de comanador. [45v-46].

[61.-] A 28 dies del mes de giner de l any de la nativitat del nostre senyor Déu Jesucrist de 1666, yo Roch Miralles notari lloctinent de comanador de la vila de Benasal y lloch de la Torre d'en Besola, ha humil suplicació dels jurats del lloch de la Torre d'en Besola, tinch per confirmats los establiment retroescrits, dita confirmació sia duradora fins al dia dels reys de Orient de l any primer vinent del 1667, en fe de lo qual y per a valeritat de dits establiment pose mon nom davall escrit per a memòria en lo esdevenidor huy en Benasal y giner a 28 de 1666.

Roch Miralles notari lloctinent de comanador etc. [46].

[62.-] 1667. Die .xiiii. mensis aprilis anno .mdclxvii. Joseph Bertran lloctinent de comanador de la encomanda de la present vila de Benasal y lloch de la Torre d'en Besora, a humil supplicació dels justícia y jurats del dit lloch de la Torre d'en Besora, hagué y tingué per confirmats tots los retroescrits establiment en lo present libre continuats, durant dita confirmació fins al dia dels tres reys de Orient de l any primer vinent 1668 inclusive, en fe de lo qual yo Anthoni Matamoros notari loco scribe curie dicti locumthentis comendatoris hic me subscribo et meum solitum artis notarie quo utor appono prout ecce sig+num. [46v].

[63.-] 1668. Die 5 mensis february 1668 dit lloctinent de comanador, a humil supplicació dels justícia y jurats del dit lloch de la Torre d'en Besora, hagué y tingué per confirmats tots los retroescrits establiment en lo present libre continuats, durant dita confirmació fins al dia dels tres reys de Orient de l any primer vinent 1669 inclusive.

Receptit Anthonius Matamoros notarius pro scribe. [46v].

[64.-] 1669. Die .xii. mensis januarii 1669 dit lloctinent de comanador, a humil supplicació dels justícia y jurats del dit lloch de la Torre d'en Besora, hagué y tingué per confirmats tots los retroescrits establiment en lo present libre continuats, durant dita confirmació fins al dia dels tres reys de Orient de l any primer vinent 1670 inclusive.

Receptit Anthonius Matamoros notarius pro scribe. [46v].

[65.-] 1670. Die .xii. januarii dicti anni dit lloctinent de comanador, a humil supplicació dels justícia y jurats del dit lloch de la Torre d'en Besora, hagué y tingué per confirmats tots los establiment retroescrits en lo present libre continuats, durant dita confirmació fins al dia dels tres reys de Orient de l any 1671 inclusive.

Receptit Matamoros notarius pro scribe predictus. [47].

[66.-] 1671. Die 31 dezembris anni 1671 dit lloctinent de comanador, a humil supplicació dels justícia y jurats del dit lloch de la Torre d'en Besora, hagué y tingué per confirmats tots los establiment retroescrits y en lo present libre continuats, duradora dita confirmació fins al dia dels tres reys de Orient de l any 1672 inclusive.

Receptit Matamoros notarius predictus pro scribe. [47].

[67.-] 1672. Die 29 dezembris anni 1672 dit lloctinent de comanador, a humil supplicació dels justícia y jurats del lloch de la Torre d'en Besora, hagué y tingué per confirmats tots los establiment en lo present libre continuats, duradora dita confirmació fins al dia dels tres reys de Orient de l any 1673 inclusive.

Receptit Anthonius Matamoros notarius pro scribe predictus. [47].

[68.-] 1673. Die 4 mensis martii anno 1673 dit lloctinent de

comanador, a humil supplicació del justícia y jurats del dit lloch de la Torre d'en Besora, hagué y tingué per confirmats tots los establiment en lo present libre continuats, duradora dita confirmació fins al dia dels tres reys de Orient de l any 1674 inclusive.

Receptit Bartolomeus Joan notarius et scribe predictus. [47].

[69.-] Die 5 mensis february 1674 dit lloctinent de comanador, a humil supplicació dels justícia y jurats del lloch de la Torre d'en Besola, hagué y tingué per confirmats tots los establiment en lo present libre continuats, duradora dita confirmació fins al dia dels tres reys de Orient de l any 1675 inclusive.

Receptit Bartolomeus Joan notarius et scribe. [47-47v].

[70.-] Die .iii. mensis february anno a nativitate Domini 1675 dit lloctinent de comanador, a humil supplicació del justícia y jurats del lloch de la Torre d'en Besola, hagué y tingué per confirmats tots los establiment en lo present libre continuats, duradora dita confirmació fins al dia dels tres reys de Orient de l any 1676 inclusive.

Receptit Bartolomeus Joan notarius et scribe. [47v].

[71.-] Die .xxviii. mensis dezembris de 1676 dit lloctinent de comanador, a humil supplicació del justícia y jurats del lloch de la Torre d'en Besola, hagué y tingué per confirmats los sobredits establiment, duradora dita confirmació fins al dia de l any de la nativitat de l Senyor de 1677. [47v].

[72.-] Die .xx. mensis januarii anno .mdclxxvii. yo Roch Miralles notari lloctinent del señor comanador de la encomanda de Benasal y lloch de la Torre d'en Besola, ha humil supplicació dels jurats del lloch de la Torre d'en Besola, confirme y tinch per / confirmats tots los establiment retroescrits, dita confirmació vull y és ma voluntat sia duradora fins al dia dels reys de Orient de l any primer vinent de mil sis.sens setanta huit, dich 1678, en fe de lo qual y per a la valeritud de dits establiment pose assí mon nom davall escrit per a memòria en lo esdevenidor y per no haver.i notari en lo present lloch huy en lo present lloch de la Torre d'en Besola a 21 de janer 1677.

Ita est Rocus Miralles notarius locumtinens comendatoris. [47v-48].

[73.-] Die .xviii. mensis januarii anno a nativitate Domini .mdclxxviii. yo Roch Miralles notari lloctinent del señor comanador de la encomanda de Benasal y lloch de la Torre d'en Besola ha humil supplicació dels jurats de la Torre d'en Besola, confirme y tinch per confirmats tots los establiment retroescrits, dita confirmació vull y és ma voluntat sia duradora fins el dia dels reys de Orient de l any primer vinent de mil sis.sens setanta nou, en fe de lo qual y per a la valeritud de dits establiment pose assí mon nom davall escrit per a memòria en lo esdevenidor y per no haver.i en lo present lloch de la Torre d'en Besola a 19 de janer 1678.

Ita est Miralles notarius locumtenens comendatoris. [48].

[74.-] Die .xxx. mensis octobris anno a nativitate Domini .mdclxxviii. Roch Miralles, notari, lloctinent de comanador de la encomanda de Benasal y lloch de la Torre d'en Besola, ha humil supplicació dels jurats del lloch de la Torre d'en Besola, confirme y / tinch per confirmats tots los establiment retroescrits. Dita confirmació vull y és ma voluntat sia duradora fins lo dia dels reys de Orient de l any primer vinent de .mdclxxviii., en fe de lo qual y per a la valeritud de dits establiment posse assí mon nom davall escrit per a memòria en lo esdevenidor y per no haver.i en lo present lloch de la Torre d'en Besola notari huy que contam en .xxx. del dit mes de octubre de .mdclxxviii.

Jo Roch Miralles notari lloctinent del señor comanador. [49v-50].

[75.-] Die .xv. menssis januarii anno a nativitate Domini .mdclxxviii. yo Roch Miralles notari lloctinent de comanador de la encomanda de Benasal y lloch de la Torre d.en Besola ha humil suplicació dels jurats de la Torre d.en Besola, confirme y tinch per confirmats tots los establiment / retroscrits, dita confirmació vull y és ma voluntat sia duradora fins als reis de Orient de.l any de la nativitat de nostre señor Déu Jesuchrist de .mdclxxx., en fe de lo qual y per a la valeritat de dits establiment posse así mon nom davall escrit per a memòria en lo esdevenidor y per no haver.i en lo present lloch de la Torre d.en Besola notari huy que contam a .xv. de janer de.l any de la nativitat de nostre senyor Jesuchrist .mdclxxviii.

Jo Roch Miralles notari lloctinent del señor comanador. [50-50v].

[76.-] Yo, Roch Miralles, lloctinent del señor comanador de la vila de Benasal y lloch de la Torre d.en Besola, confirme tots los establiment fets fins al dia dels Reis de Orient de.l any corrent de .mdclxxxi. [1680, 48v].

[77.-] Roch Miralles notari, lloctinent del señor comanador confirme lo present y demás establiment fets fins al dia dels Reis de Orient de.l any .mdclxxxii. [1681, 50v].

[78.-] Die .xii. ianuarii anno a nativitate Domini .mdclxxxii. yo Roch Miralles, notari, lloctinent del señor comanador de la encomanda de Benasal y lloch de la Torre d.en Besola, ha humil suplicació / del justícia y jurats del lloch de la Torre d.en Besola, confirme y tinch per confirmats tots los establiment retroscrits, dita confirmació hull y és ma voluntat sia duradora fins al dia dels reis de Orient de.l any vinent de 1683 y per a la valeritat de dits establiment posse así mon nom davall escrit per a memòria en lo esdevenidor huy a 12 de janer 1682.

Jo Roch Miralles notari lloctinent del señor comanador. [51-51v].

[79.-] Die .x. menssis januarii anno a nativitate Domini .mdclxxxiii. yo Roch Miralles, notari, lloctinent del señor comanador de la encomanda de Benasal y lloch de la Torre d.en Besola, ha humil suplicació del justícia y jurats del dit lloch de la Torre d.en Besola, confirme y tinch per confirmats tots los establiment retroscrits y dita confirmació hull y és ma voluntat sia duradora fins al dia dels reis de Orient de.l any vinent de 1684 y per a la valeritat de dits establiment posse así mon nom davall escrit per a memòria en lo esdevenidor huy a .x. de janer 1683.

Jo Roch Miralles notari lloctinent del señor comanador. [51v].

[80.-] Die .xxiii. menssis januarii anno a nativitate Domini .mdclxxxiii. yo Roch Miralles, notari, lloctinent del señor comanador de la encomanda de Benasal y lloch de la Torre d.en Besola, ha humil suplicació del justícia y jurats del lloch de la Torre d.en Besola, confirme y tinch per confirmats tots los establiment retroscrits, y dita confirmació hull y és ma voluntat sia duradora fins al dia dels reis de Orient de.l any vinent de mil sis.sens huitanta cinch y per a la veritat y valeritat de dits establiment posse así mon nom davall escrit per a memòria en lo esdevenidor huy a .x. de janer 1684.

Jo Roch Miralles notari lloctinent del señor comanador. [52].

[81.-] Die .xxvii. menssis desembris anno a nativitate Domini .mdclxxxiii. yo Roch Miralles, notari, lloctinent del señor comanador de la vila de Benasal y lloch de la Torre d.en Besola, ha humil suplicació del justícia y jurats del lloch de la Torre d.en Besola, confirme y tinch per confirmats tots los establiment retroscrits y dita confirmació hull y és ma voluntat sia duradora fins al dia dels reis de Orient de.l any vinent de mil sis.sens huitanta y sis y per a la veritat y valeritat de dits establiment posse así mon nom davall escrit per a memòria en lo esdevenidor

huy a 27 de denbre 1684.

Jo Roch Miralles lloctinent del señor comanador. [52].

[82.-] Die .xviii. menssis januarii anno a nativitate Domini .mdclxxxvi. jo Roch Miralles siudadà lloctinent del señor comanador de la vila de Benasal y lloch de la Torre d.en Besola, ha humil suplicació del justícia y jurats del dit lloch de la Torre d.en Besola, confirme y tinch per confirmats tots los establiment retroscrits y dita confirmació hull y és ma voluntat sia duradora fins al dia dels reis de Orient de.l any vinent de .mdclxxvii. y per a la valeritat de dits establiment posse así mon nom davall escrit per a memòria en lo esdevenidor huy a dènou de janer de 1686.

Jo Roch Miralles siudadà lloctinent del señor comanador. [52v].

[83.-] Die .xxviii. menssis desembris anno a nativitate Domini .mdclxxxvi. yo Roch Miralles, notari, lloctinent del señor comanador de la vila de Benasal y lloch de la Torre d.en Besola, ha humil suplicació del justícia y jurats de dit lloch de la Torre d.en Besola, confirme y tinch per / confirmats tots los establiment retroscrits y dita confirmació hull y és ma voluntat sia duradora fins al dia dels reis de Orient de.l any .mdclxxviii. y per a la valeritat de dits establiment posse así mon nom davall escrit per a memòria en lo esdevenidor huy a 29 de denbre 1686.

Jo Roch Miralles siudadà lloctinent del señor comanador. [52v-53].

[84.-] Die .xxvii. menssis desembris anno a nativitate Domini .mdclxxxvii. yo Roch Miralles siudadà y lloctinent del señor comanador de la encomanda de Benasal y lloch de la Torre d.en Besola, a humil suplicació del justícia y jurats del lloch de la Torre d.en Besola, confirme y tinch per confirmats tots los establiment retroscrits, y dita confirmació hull y és ma voluntat sia duradora fins al dia dels reis de Orient de.l any .mdclxxviii. y per a la valeritat de dits establiment posse así mon nom baix escrit per a memòria en lo esdevenidor huy a 27 de denbre 1687.

Jo Roch Miralles siudadà lloctinent del señor comanador. [53].

[85.-] Die .ii. mensis ianuarii .mdclxxxviii. Roch Miralles siudadà, lloctinent del señor comanador de la vila de Benasal y lloch de la Torre d.en Besora, a humil suplicació del justícia y jurats de la Torre d.en Besora confirmà y té per confirmats tots los retroscrits establiment en este llibre continguts, e vol que dita confirmació permanexca y sia duradora fins lo dia de la adoració dels Reys de.l any 1690, y per a corroboració de dita confirmació escrita de mà de altri y firmada de mà de dit Roch Miralles siudadà en dit nom possa al peu de esta la forma de la sua pròpria mà, huy en dits dia, mes y any, dada en la vila de Benasal de dita encomanda.

Sertifique ser així, Roch Miralles. [53v-54].

[86.-] Die .xii. januarii anno a nativitate Domini .mdclxxx. jo Roch Miralles lloctinent de comanador de la vila de Benasal y present lloch de la Torre d.en Besora, a humil suplicació del justícia y jurats del dit y present lloch de la Torre confirme, aprobe y llohe y tench per confirmats los tots retroscrits establiment, fent valer dita confirmació fins al dia dels Reys de Orient de.l any 1691, exoptant lo últim establiment que parla de la venda de les tancades fet en lo present any 1690, com per a confirmar dit establiment ne vulla parer de mon assessor, y per a la validitat de dita confirmació pose así mon nom baix escrit per a memòria en lo esdevenidor etc.

Roch Miralles ciudadà lloctinent del señor comanador. [54v].

[87.-] Die .viii. januarii anno a nativitate Domini 1691 yo Roch Miralles ciudadà y lloctinent del señor comanador de la vila de Benasal y lloch de la Torre d.en Besola, ha humil suplicació del

ELS ESTABLIMENTS DE LA TORRE D'EN BESORA

justícia y jurats de la Torre d'en Besola confirme, prove y lloe y tinch per confirmats tots los retro.scrits establiments fent haver dita confirmació fins al dia dels Reys de Orient de.l any 1692, y per a la valeridat de dita confirmació pose mon nom baix escrit per a memòria en lo esdevenidor, etc.

Roch Miralles ciutadà lloctinent del senyor comanador. [54v].

[88.-] Die 31 dezembris anno a nativitate Domini 1692 Roch Miralles ciutadà, lloctinent de comanador de la vila de Benasal y lloch de la Torre d'en Besora, a humil suplicació del justícia y jurats del dit y present lloch de la Torre d'en Besora confirmà, aprovà y lloà y té per confirmats tots los retroescrits establiments, exceptat lo establiment que parla de vendre tancades fet en 28 de dehembre 1690, exceptant los establiments que hasta el dia de huy estan revocats, volent dita confirmació valga fins al dia dels Reys de Orient de.l any 1693, y per la veritat de dita confirmació yo Vicent Badal notari de orde de dit lloctinent de comanador los firme en la Torre d'en Besora en los dia, mes e any dessús dits.

Ita est, Vincentius Badal notarius et scriba. [55].

[89.-] Die .viii. januarii anno a nativitate Domini 1693 Roch Miralles ciutadà, lloctinent de comanador de la vila de Benasal y lloch de la Torre d'en Besora, a humil suplicació del justícia y jurats del dit y present lloch de la Torre d'en Besola confirmà, y provà, y lloà y té per confirmats tots los retro.scrits establiments, exceptant lo establiment que parla de vendre tancades fet en 28 de deembre 1690, exseptant los establiments que asta el dia de huy estan revocats, volent dita confirmació valga fins al dia dels Reys de Orient de.l any 1694, y per la veritat de dita confirmació yo Roch Miralles pose así mon nom baix escrit per a memòria en lo esdevenidor, etc.

Roch Miralles ciutadà lloctinent del senyor comanador. [55].

[90.-] Die 2 januarii 1694 Roch Miralles siutadà de la vila de Benasal, lloctinent del señor comanador de dita vila y del present lloch de la Torre d'en Besora, confirme en dit nom y ratifique los retro.scrits establiments en la mateixa forma que foren confirmats per a el any 1693, ab la mateixa llimitació y no altrament, volent així mateix que la present confirmació sia duradora y valga fins lo dia de la adoració dels Reys de.l any 1695, la qual confirmació fas atesa la humil suplicació feta a mi en dit nom per los justícia y jurats del present lloch de la Torre d'en Besora, e per a que a la present confirmació plena fe li sia donada la firmí de la mia pròpria mà en dit lloch de la Torre d'en Besora en los desús dits dia, mes y any etc.

Roch Miralles ciutadà lloctinent del senyor comanador. [55v].

[91.-] Die 8 marcii 1695, Roch Miralles siutadà de la vila de Benasal, lloctinent del señor comanador de la dita vila y del present lloch de la Torre d'en Besora, en dit nom confirma los retro.scrits establiments segons la confirmació feta en 12 de janer de 1690, volent que la dita confirmació valga fins al dia de la adoració dels Reys de 1696, la qual confirmació fas atesa la humil suplicació dels justícia y jurats del dit lloch de la Torre d'en Besora, y per a que a la present confirmació plena fe li sia donada fiu lo present de mà de altri y per la mia firmat dits dia, mes y any en dit lloch de la Torre etc.

Roch Miralles ciutadà lloctinent del senyor comanador. [55v].

[92.-] Die 8 januarii 1696, Roch Miralles siutadà de la vila de Benasal, lloctinent de comanador de la dita vila y del present lloch de la Torre d'en Besora, en dit nom confirma los retro.scrits establiments segons la confirmació feta en 12 de janer de 1690, volent que dita confirmació sia duradora fins al dia dels Reys de Orient de.l any 1697, la qual confirmació fas atesa la humil suplicació feta a mi en dit nom per los justícia y jurats del present lloch de la Torre d'en Besora, y per a que plena fe li sia donada, la firme de la mia mà dits dia, mes e any ut supra.

Roch Miralles ciutadà lloctinent de comanador. [56].

[93.-] Die 29 dezembris a circuncissione Domini 1696, Roch Miralles siutadà de la vila de Benasal, lloctinent del señor comanador de la present encomanda, en dit nom, a humil suplicació y requesta del justícia y jurats del present lloch de la Torre d'en Besora confirmà, lloà y aprovà tots los retro.scrits establiments en la forma continguda en la confirmació feta per aquell en 12 de janer de.l any 1690, volent que dita confirmació sia duradora fins al dia de la adoració dels reys de.l any 1698, e per a que plena fe li sia donada a la present escrita de mà de altri la firmí de la mia huy en la Torre d'en Besora en dits dia, mes e any ut supra.

Roch Miralles ciutadà lloctinent de comanador. [56].

[94.-] Die 29 dezembris 1697, don Roch Miralles, lloctinent del señor comanador de la encomanda de Benasal y del present lloch de la Torre d'en Besora, en dit nom lloa, aprova, ratifica y confirma los retro.scrits establiments en la forma que els confirmà en 29 de dehembre de 1696, volen que esta confirmació sia duradora y permanent fins al dia de la adoració dels Reys de.l any de 1699, la qual confirmació fa atesa la humil suplicació dels justícia y jurats del present lloch de la Torre d'en Besora. Datis Turris Besore dictis dia e any, e de voluntat de dit don Roch Miralles féu la present mossèn Gaspar Colomer, prevere vicari de dit y present lloch.

Roch Miralles, lloctinent del señor comanador. [56v].

[95.-] Die 28 dezembris 1698, don Roch Miralles, lloctinent del señor comanador de Benasal y present lloch de la Torre d'en Besora, en dit nom lloa y ratifica y confirma los retro.scrits establiments en la forma que els confirmà en 29 de deembre 1696, volent que esta confirmació sia duradora fins al dia de la adoració dels Reys de.l any 1700, la qual confirmació fa atesa la humil suplicació dels justícia y jurats del present lloch de la Torre d'en Besora, et cetera Roch Miralles, lloctinent del señor comanador. [57].

[96.-] Die 31 dehembre 1699, don Roch Miralles, lloctinent de comanador de la encomanda de Benasal y del present lloch de la Torre d'en Besola, ab humil supplicació del justícia y jurats del present lloch, confirma, aprova y ratifica los establiments continguts en lo present volumen modo que foren confirmats en la confirmació feta per dit lloctinent de comanador en 28 de dehembre de 1698, volent que dita confirmació sia duradora fins al dia de la adoració dels Reys de 1701, y així ho firma y confirma.

Roch Miralles, cavaller, lloctinent del señor comanador. [58].

[97.-] Die .x. aprilis anno .mdccii., a humil suplicació del justícia, jurats y consell del present lloch de la Torre d'en Besora, Roch Miralles cavaller, lloctinent del señor comanador de Benasal y de dit y present lloch de la Torre, confirmà en dit nom, ratificà, lloà y aprovà los establiments continguts en lo present llibre y contenguts asta la present carta, volent dita confirmació valga y sia duradora des del dia de huy asta el dia dels reys de Orient de.l any .mdccii., y així ho firme de la mia pròpria mà.

Roch Miralles, cavaller, lloctinent de comanador. [60v].

[98.-] Die .xxviii. dehembris .mdccii. a circumsitione, a humil suplicació dels justícia, jurats y consell del present lloch de la Torre d'en Besora, Roch Miralles cavaller, lloctinent del señor comanador del present lloch y vila de Benasal en dit nom confirmà, lloà y aprovà los establiments continguts en lo present llibre asta la present carta, volent dita confirmació valga y sia duradora des del dia de la adoració dels reys de.l any 1702 fins al dia dels reys de.l any 1703, y així ho firme de la mia mà, escrita la confirmació de mà de altri etc.

Roch Miralles, cavaller, lloctinent de comanador. [60v].

[99.-] Die .vii. mensis januarii anno .mdcciii., a humil suplicació del present lloch de la Torre d'en Besola, Roch Miralles cavaller, lloctinent del señor comanador de la vila de Benasal y lloch de la Torre d'en Besola, confirmà en dit nom, ratificà y lloe y aprobe los establimentes continguts en lo present llibre y continguts asta la present carta, volent dita confirmació valga y sia duradora des de el dia de huy asta el dia dels reys de Orient de.l any 170[4], y així ho firme de la mia pròpia mà.

Roch Miralles, cavaller. [61].

[100.-] Die .xiiii. mensis januarii .mdcciiii., a humil suplicació del justícia y jurats del present lloch de la Torre d'en Besora, Roch Miralles cavaller, lloctinent del señor comanador de la vila de Benasal y del present lloch en dit nom confirmà, ratificà y llohà y aprovà los establimentes continguts en lo present llibre asta la present carta, volent dita confirmació valga y sia duradora asta el dia dels reys de Orient de.l any .mdccv., y així o firmà de sa mà etc.

Roch Miralles, cavaller, lloctinent del señor comanador. [61].

[101.-] Die 28 mensis dezembris 1705, a humil suplicació del justícia, jurats y consell del present lloch de la Torre d'en Besora, Roch Miralles cavaller, lloctinent del señor comanador de la encomanda de Benasal y Torre d'en Besora lloà, aprovà y ratificà y confirmà los establimentes continguts en lo present llibre asta la present carta, volent dita confirmació valga y sia duradora des de el dia de huy asta el dia dels reys de Orient de.l any .mdccvi. y així ho firme de la mia mà pròpia.

Roch Miralles, cavaller, lloctinent del señor comanador. [61v].

[102.-] En 19 de agost 1706, Roch Miralles cavaller, lloctinent del señor comanador lloà, aprovà y ratificà los establimentes continguts en lo present llibre segons y en la forma que lo any antessedent a humil suplicació dels justícia, jurats y consell del present lloch de la Torre, volent que dita confirmació valga fins al dia de la adoració dels reys de.l any primer vinent de 1707 per què ho firmà de la sua mà pròpia mà dits dia, mes e any.

Roch Miralles, cavaller, lloctinent del señor comanador. [61v].

[103.-] En 10 de abril 1707, frey Carlos Miralles tenint poders del señor don Juan Pertusa, subrogat del señor lloctinent general de la religió de Montesa, atrobat en lo present lloch de la Torre de am Besora, a fi de fer estracció de justícia y dar lo jurament a.d aquell, a humil suplicació del dit justícia y jurats del present lloch confirmà, lloà, aprovà y ratificà los establimentes continguts en lo present llibre ab la llimitació que els confirmà son antecessor lo any pròxim passat, la qual confirmació vol sia duradora fins al dia de la adoració dels reys de Orient de.l any 1708, en fi de lo qual féu la present de mà de altri e firmat de la sua, dits dia, mes e any ut supra.

Frey Carlos Miralles. [62].

[104.-] En 12 de febrer 1708, frey Carlos Miralles tenint poders del señor don Sancho Chavarría, atrobat en la Torre d'en Besora, a humil suplicació del justícia y jurats de dit lloch confirmà, lloà y aprovà los establimentes continguts en lo present llibre ab la llimitació que son antecessor de.l any 1706, y vol valga dita confirmació fins al dia de la adoració dels reys de Orient de 1709.

Frey Carlos Miralles. [62].

[105.-] En el lugar de la Torre d'en Besora a los 13 días del mes de febrero 1718, Jayme Grau tiniente del señor comendador de este lugar de la Torre d'en Besora, a petición de Joseph Solsona alcalde, de Agustín Solsona y Meregildo Barreda regidores de este

mesmo lugar, fueron confirmados todos los estatutos contenidos y aprovados en este presente libro (esto es, los que no constan estar revocados), desde el día de la festividad de los Reyes de Oriente de este corriente año hasta el dicho día de los Reyes de 1719, y lo firmó de su mano.

Jayme Grau, tiniente de comendador. [62].

[106.-] Jaume Grau, tinent del comendador. [1719, 67].

[107.-] Dia 26 de mayg de 1722 firme los sobredits establimentes.

Jaume Grau, tiniente de comendador. [62].

[108.-] En el lugar de la Tore de en Besola a los 28 de setiembre del año 1724 Jayme Grau tiniente del señor comendador de la Tore d'en Besola a petición de Bautiste Bellés alcayde y Pere Marqués rexidor y Pedro Juan Pitarc deste mismo lugar fueron confirmados todos los estatutos contenidos y espresados en este presente libro, esto es, lo que no consta estar revocados, y por ser así lo firmé oy día 28 de setiembre 1724.

Jayme Grau, tiniente del señor comendador. [62v].

[109.-] En el lugar de la Torre de Ambesor[a], Don Josef Miralles mayor de la villa de Benaçal, tiniente de comendador y procurador general del señor marqués de la Mina etc., comendador de esta encomienda de Benaçal y Silla, atento a la humilde súplica y petición hecha a mi por los alcalde y regidores de dicho lugar de la Torre de Ambesora confirmo, ratifico y apruebo todos los estatutos eo leyes municipales contenidos en este libro con el de 17 de abril hecho con acuerdo del consejo y su abogado, y quiero que dicha confirmación valga y permanezca asta el día de la adoración de los Reyes del año 1727. Hecho fue en la Torre de Ambesora en día onse de junio de mil setecientos y veinte y seys, digo 1726.

Don Joseph Miralles Arnes, procurador general. [64v].

[110.-] Don Josef Miralles, procurador general del señor comendador de Benaçal y de su lugar de la Torre de Ambesora, a humilde petición de Erasmo Marqués alcalde y de Bautista Bellés y Vicente Colomer, regidores en el corriente año de 1727, confirma y ratifica y confirma los estatutos que anteceden en este libro y quiere queden en su fuerça asta el día de la adoración de los Rey[es] del año próximo que viene de 1728. Hecho fué en la Torre de Ambesora en 28 de henero del año 1727.

Don Joseph Miralles Arnes. [63v].

[111.-] Don Jusep Miralles, procurador general del Marqués de la Mina, comendador de la encomanda de Benasal y present lloch de la Torre d'en Besora, a humil suplicació de Jusep Bertran justícia en lo current any de dit lloch de la Torre y de Pere Vidal y Jusep Colomer regidors aprova, ratifica y confirma los establimentes atràs escrits y vol queden en sa forsa y valor des del dia de huy fins lo dia de la adoració dels reys de.l any 1729, fet tot en la Tore d'en Besora en 8 gener de mil set.sens vint vuit, dic 1728.

Don Juseph Miralles Arnes. [64v].

[112.-] Don Juseph Miralles Arnes, procurador general del Marqués de la Mina, comendador de Benasal y del lloc de la Torre d'em Besola, ab suplicació de Manuel Colomer justícia en lo corrent any 1729 y Pere Marqués y Antoni Pitarhc regidós aprobe y ratifique y confirme los establimentes ab los escrits y vull queden en sa forza y valor des de el dia de vuy que contam a 3 de giner de 1729, fet y firmat en la Tore d'em Besola dit dia, mes y any.

Don Juseph Miralles Arnes. [64v].

[113.-] Don Juseph Miralles Arnes, procurador general del señor Marqués de la Mina, comendador de Benaçal y lloc de la

ELS ESTABLIMENTS DE LA TORRE D'EN BESORA

Torre d'em Besola, ab súplica de Visent Colomer alcalde y Visent Sentelles y Juseph Solsona regidors de dit lloch, ratifiqué y aprobí tots los establiments fets y fermats asta dia de vuy de 2 de Giner de 1730.

Yo don Juseph Miralles. [69].

[114.-] Don Jusep Miralles Arnes, procurador general de.l illustre Marqués de la Mina, comendador de este lloch de la Torre d'em Besola, ab suplicació de Grabiell Barreda justícia del corrent any 1731 y Visent Yvanes y Visent Bellés regidors aprove y ratifique y confirme tots los establiments atràs escrits y vuy queden en sa forsa y valor y per a que conste o firme en 28 de gener 1731 ha esta vila de la Torre.

Don Juseph Miralles Arnes. [64v].

[115.-] Don Joseph Miralles Arnes, procurador general de.l smo. señor Marqués de la Mina. [1733, 70].

[116.-] Aven concorrit dia 3 de gener de 1734 a este lloch de la Torre d'em Besora per a nombrar alcalde y regidor per a el bon govern en dit any suplicaren los nomenats Erasmo Marqués alcalde y Visent Sentelles y Juseph Miralles jurats que els confirmés tots los establiments que asta dit dia se.an practicat per a estigan en sa forsa y valor los confirma per a a.on convinga, a 3 de gener 1734.

Don Juseph Miralles Arnes, procurador general del smo. señor Marqués de la Mina. [70].

[117.-] Don Juseph Miralles Arnes, procurador general de.l excellentísimo señor Marqués de la Mina, comendador de esta villa d'em Besola, ab soplicació de Batiste Bellés alcalde y de Visent Yvanes major y Juseph Colomer regidors aprove y ratifique y confirme tots los establiments atràs escrits y vull queden ab sa forsa y valor y per a que conste o firme a 24 de febrer de 1735.

Don Juseph Miralles Arnes. [65].

[118.-] Confesse lo davall firmat com a procurador general y thenent de comanador de.l illustre señor Marqués de la Mina, y comanador de la encomenda de Benasal y de este lloch de la Torre de am Besora que confirme y aprove los retroscrits establiments per ser conforme a rahó y lley en este lloch de la Torre a 12 del mes de dehembre de.l any 1738.

Jayme Grau, tinent del señor comendador. [B 26].

[119.-] Confieso el abaxo firmado, como a procurador general del excmo. señor Marqués de la Mina y comendador de la encomienda de Benasal y deste lugar de la Torre de em Besora, confirmo y apruebo los retroscritos estatutos por ser conforme a razón y ley. En este lugar de la Torre a 25 de febrero de 1740 años.

Jayme Grau, tiniente del señor comendador. [B 26].

[120.-] Confieso el abajo firmado, como a procurador general del excmo. señor Marqués de la Mina y comendador de la encomienda de Benasal y de este lugar de la Torre d'en Besora, confirmo y apruebo los retro escritos estatutos por ser conforme a razón y ley. En este lugar de la Torre a 5 de febrero de 1743 años.

Jayme Grau, tiniente del señor comendador. [B 26].

[121.-] Confieso el abajo firmado theniente de comendador deste lugar de la Torre d'en Besora, confirmo los estatutos desta villa y del almotasén por ser conformados a razón y justicia, a humilde suplicación de los señores del ayuntamiento actual. Y para que conste lo firmo en la Torre a 27 de mayo 1760.

Don Christóval Grau. [B 26v].

[122.-] Como a theniente de comendador que soy del presente lugar de la Torre d'en Besora, y en virtud de las facultades que tengo, confirmo los estatutos de esta villa y almotasén por ser

conformados a razón y justicia, a humilde suplicación de los señores de su ayuntamiento actual. Y para que conste lo firmo en dicho lugar de la Torre a 5 de junio de 1770.

Don Jayme Grau. [B 26v].

ÍNDIXS

1. *Índex temàtic* (els establiments de 1738 porten al davant la indicació «III» per diferenciar-los dels altres):

abella: 52.
 abeurador: 50, 89.
 abeurar: 87, 92, III 52.
 afermament (= lloguer): 42.
 aigua: 41, 91, 217, III 77.
 àlber: 51.
 alcalde (cf. justícia): III 12-14, 67.
 aljub: 89.
 amargar: 28.
 animal gros: 196.
 arbre donzell: 17.
 arbre fruital: 17, 18.
 arma: 47-48.
 arrendament: 171.
 assessor: 2, III 10.
 assignació: 121.
 aveïnament: 149.

bacó (cf. porc).
 ban (= pena): 115-116, III 97.
 bardissa: 27.
 bassa: 89.
 bassi: 49.
 baso: 140, 180, III 63.
 batre: 34.
 bellota: 31-32, 65, 212, 193, 195, 219, III 59-60.
 bestiar gros: 199.
 bestiar radiu: 66.
 blat: 5-8, 103.
 bovalar: 54-55, 141, III 43.
 boví: 131.

cabriu: 196.
 caça: 35, 88, 169 (al vol).
 calç: III 49, 72, 74 (forn de).
 camí: III 76.
 capó: 26.
 carabassa: 84.
 caritader: 93.
 carnisser: 78, 117.
 carrasca: 31, 182, III 39, 61.

carrascal: 51.
 carrer: III 51.
 carrera: 10, 38.
 ceder: 143.
 censal, cens: 148.
 censalista: 85.
 cep: 16.
 clam: 45-46, 74, 178.
 cloïssa: 27.
 clos: 30.
 clot: 89.
 colom: III 82.
 coltiva: 20-21, 176.
 comparéixer: 183, III 11.
 compte: 215, III 47.
 comú: 67, III 50-52.
 condemnar: 157.
 consell: 62, 133, 142, 211 (secret).
 conseller: 120, 209.
 conselleria: 63.
 contumàcia: 4.
 convenir: 114.
 corral: 37, 70.
 cort: 1, 205, III 1, 8, 96.
 cova: 70.

dany: 44, 151-152, 165, 173-174, 181, III 15-17.
 desaveïnar: 76, 210.
 devesa: 53, 112.
 dieta: 56, 192.

encorrallar: III 86.
 era: 33-34, III 34-38.
 escrivà: 208.
 esmena: 57, 109-110, III 88-89.
 esquella: 29.
 estranger: 99, III 9.
 execució: 58-59.

fem; 36, III 49, 72.
 figuera: 16.
 fita: 61, 100, III 75.
 foc: 40, III 42.
 foraster: 111, 122, 201, 204, III 66, 69-72.
 forment (= blat): 191.

ELS ESTABLIMENTS DE LA TORRE D'EN BESORA

- fruit, fruita: 17, III 21.
fusta: III 41.
- gallina: 26, III 18.
gat: III 83-84.
graner: 104, 143, 161.
grossejat: 22.
guàrdia: 71.
guaret: 22.
- herba: 118, 139, 155.
heretat: 119, 175, III 19.
hort: 11-14.
- interpretació: 98 (dels establiments).
- joc: 80, III 94.
junta (= consell): III 3.
jurar: 79.
jurat: 101-102, 128, 172.
justícia: 1-3, 86, 134, 142, 170, 197.
- llana: III 54.
llanar: 196.
llaurar: 60.
lledoner: 17.
llegum: 24.
llenya: 39, III 72.
lligaller: 166.
llocí: 73, 163.
lloctinent: 105, 107, 113, 132.
llogar: 43.
- majoral: 93.
majordom: III 26-33.
malícia: 29.
maltractament: 136, III 81.
mallada: III 55-58.
manifest: 216, III 46.
matxo: 108, 126, III 80.
mitjà: 28.
ministre: 150, 153.
mostassaf: 124.
- nap: 25.
noguer: 154.
notari: 3, 82.
- oficial: 127, 206, 218.
olivera: 182.
- paret: 27, 83.
parral: 11, 16, 137.
pasturar: 106, III 78.
peita: 162, 184, 214.
peiter: III 44-45.
penyorada: 159.
persona: 200.
pollastre: 26.
porc (marranxó, bacó): 9, 68, 90, 135, 160, 188, 194, 196, 202, III 64-65, 79, 92.
pou: 89.
preda: 203, 207, III 90.
predador: 69, 123.
prear: 151, III 22-23, 25.
procura: 95.
procurat (percurat): 156.
- qüestió: 81.
- rabosa: III 85.
rama: 118, 139, 155, III 40.
redonda: 198.
regar: 41.
regrés: 177, III 24.
riba: 28.
rondar: III 95.
rostoll: 19-22, 176.
roure: 31, 182, III 39.
- sabó: 125, III 54.
sagristà: 72.
salari: 97, 192.
sementer: 144, 158, 185-186.
síndic: III 4.
- tala (= dany): 44, 75.
talador o talant: 164, III 87, 91.
tancada: 77, 138, 145, 147, III 20.
teulada: III 93.
terra comuna: 189, III 48.
terrinent: 155, 179.
tord: 213, III 62.
- vall: 64.

vedaler: 71.
 veí: 96, 129, 134, 146, 167-168.
 venda: 150.
 vímen: 94.
 vinya: 11-16, 137.

2. *Índex onomàstic.*

2.1. *Índex antroponímic:*

Adell, Josep prevere: IV 53.

Badal, Vicent: IV 88.

Barreda, Gabriel: IV 114.

Barreda, Manuel: III 96.

Barreda, Meregild: II 214, IV 105.

Barreda, Miquel: II 209, IV 57.

Bellés, Baptista: II 215, IV 108, 110, 117.

Bellés, Francesc: II 209.

Bellés, Vicent: IV 114.

Bertran, Basili: IV 56-58.

Bertran, Cristòfol: III 96.

Bertran, Jaume major: IV 13-14, 16, 20-22,
 25-27.

Bertran, Jaume menor: IV 16, 19, 21, 23-29.

Bertran, Josep: II 216, IV 111.

Bertran, Josep (de Benassal): IV 62-71.

Borja, en Pere de: IV 28, 34.

Borrell, Francesc: IV 23.

Català de Montsonís, Pere: IV 1-5.

Centelles, Agustí: III (introducció), (pròleg).

Centelles, Antoni: II 209.

Centelles, Vicent: II 209, III 96, IV 113, 116.

Clement, Joan: II 172.

Colomer, en: II 201.

Colomer, Carles: II 209.

Colomer, Gaspar prevere: IV 94.

Colomer, Jaume: II 209, III 96.

Colomer, Joan prevere: IV 53.

Colomer, Josep: II 216, IV 111, 117.

Colomer, Manuel: IV 112.

Colomer, Vicent: II 215, III (introducció), (pròleg),
 1, IV 110, 113.

Despuig, en Cristòfol: IV 37.

Echeverría, Sancho de: IV 104.

Fabregat de Jaume, Antoni: IV 24-25, 29.

Fabregat de Jaume, Pere: IV 12, 15.

Fabregat de Montlleó, Antoni: IV 11.

Fabregat de Pau, Antoni: IV 59.

Folc, Miquel: II 198.

Galí, Llorenç-Joan: I (introducció), (pròleg).

Garcés, Miquel: IV 34.

Gil, Gaspar: IV 5.

Gil, Llorenç: IV 5.

Gil, Vicent: III 96.

Grau, en Cristòfol: IV 121.

Grau, Jaume: IV 105-108, 118-120.

Grau, en Jaume: IV 122.

Insa, Miquel: II 154a.

Insa, Miquel major: I (introducció).

Ivanyes, Baptista: II 198, 209.

Ivanyes, Vicent: II 214, IV 114, 117.

Joan, Bartomeu: IV 59, 68-70.

Joan, Jaume: IV 11.

Mancho, Pau: IV 59.

Marín, Gaspar: II 209.

Marqués, Erasme: II 215, IV 110, 116.

Marqués, Joan: II 209.

Marqués, Manuel: III 96.

Marqués, Pere: IV 108, 112.

Matamoros, Antoni: IV 62-67.

Matamoros, Bartomeu: IV 30-33, 35-36, 51, 54.

Miralles, Amador: IV 15.

Miralles, Baltasar: I (introducció).

Miralles, Baptista: IV 34.

Miralles, frare Carles: IV 103-104.

Miralles, Guiamó: I 34.

Miralles, n'Isidor: IV 37-44.

Miralles, Jaume: I 34, II 209, IV 11.

Miralles, Josep: II 209, III (introducció), (pròleg),
 1, IV 116.

Miralles, en Josep: II 215, IV 109-117.

Miralles, Miquel: IV 55-57.

Miralles, Roc: II 198, 209, IV 58-61, 72-102.

Miralles, Sebastià: II 209, III 76.

Miralles, Teòfil major: IV 15-19, 24, 30-36

Miralles, Vicent: II 209.

ELS ESTABLIMENTS DE LA TORRE D'EN BESORA

Miralles i Arnes, en Josep: cf. Miralles, en Josep.
Molés, Baltasar: IV 16.
Montcada, na Caterina de: IV 40-44, 55-56.
Monterde, Lluís: IV 11.

Pertusa, en Joan: IV 103.
Pitarc, Antoni: II 209, 214, IV 53, 55-56, 112.
Pitarc, Baltasar: II 209.
Pitarc, Felicià: II 214.
Pitarc, Joan: III 96.
Pitarc, Pere-Joan: IV 108.
Porcar, Antoni: II 154a, IV 45.

Querol, Pere: IV 12.

Ricard, Josep: IV 6-10.

Salvador, Gracià: II 113, IV 5.
Salvador, Jaume: IV 11.
Salvador, Joan: I (introducció).
Salvador, Miquel: IV 11.
Salvador de n'Esteve, Nadal: I (introducció).
Salvador, Vicent: II 113.
Santjoan, Bartomeu: IV 47.
Santjoan, Vicent: II 209.
Segarra, Joan-Baptista: II 154a.
Segarra, Pere: II 154a.
Segura, Gabriel: IV 54.
Segura, Josep: II 201.
Segura, Marc: IV 50, 54.
Solsona, Agustí: IV 105.
Solsona, Cristòfol: II 209.
Solsona, Jaume: II 198, 209.
Solsona, Jeroni: IV 51-52, 54.
Solsona, Joan: II 209.
Solsona, Josep: II 209, IV 105, 113.
Solsona, Miquel: II 198.

Tena, Dr. Josep: III 97.
Traver, Pere: IV 46.

Vidal, Jaume: IV 11.
Vidal, Pere: II 216, III (introducció), (pròleg), 1,
IV 111.
Vilalta de Francesc, Melcior: IV 45-54.
Vives, Joan-Jeroni: IV 11, 18.

2.2. Índex toponímic (prescindim de la veu «la Torre d'en Besora», i de «Benassal», aquesta en l'apartat IV):

Açor, rambla de l': I 69.
Albocàsser: I (introducció).
Avenc, barranc de l': I 106.
Avencs, corral dels: I 106.

Baix, bassa de: III 76
Benassal: II 127.

Camp del Moro, el: II 205-206.
Canal, pou de la: III 52, 54, 76
Canaleta, pou de la: I 68, 112.
Caseta, carrera de la: III 76
Castellarets, roca dels: III 55
Clot de la Llana, el: III 76
Cocó, roca del: III 55
Colomer, bardissa del: I 69.
Corral d'en Rius, pedrissa del: I 106.
Coveta, collet de la: I 106.
Culla, tinença de: II 118.

Domenge, partida del: I 34.

Esparreguera: III 17, 79
-, bosc d': III 79.
-, ombria d': III 55.

Ferrandello: I 106.

Fresca, ? de na: I 112.

Gavasa, barranquet d'en: I 69.

Horts, bassa dels: I 68.
-, font dels: I 68, 69, 106, III 54.

Hospital, l': II 187, III 76.

Insa, serra d': III 17.
Ivanyes, masets de n': III 1.

Llésera, masets d'en: III 1.

Martí, mas d'en: I 69.
Masets, terres dels: III 1.

Montllat, casa: III 76.

Nomdedeu, pla d'en: III 1.

Ombria, coveta de l': III 55.

Ombria d'Esparreguera, coveta de l': III 55.

Pedrisseta, la: III 55.

Peiró, carrera del: III 49, 76.

Perxets, bancals dels: I 106.
-, malladeta dels: III 55.

Pou, camí del: I 34.

Pou de la Canal, carrera del: III 76

Pou de la Roureda, tolls del: I 68.

Racó, pou del: III 55.

Rambla, la: II 205-206, III 1, 112.

Rius, corral d'en: I 106
-, hort d'en: I 68.

Roureda, pou de la: I 68.

Saulonar, el: III 76.

Vall, roure de la: I 106.

Ventana, carrer de la: I 50.

Vila, basses de la: I 68, III 52.
-, pou de la: III 52.
-, sort de la: I 106.

Vilamanya, cova d'en: I 69, II 205-206, III 1.

Vilars, els: III 1.

Vinyes, devesa de les: I 53.

2.3. Relació cronològica de lloctinents de comanador de la comanda de Benassal i de la Torre d'en Besora (1598-1770).

Pere Català de Montsonís (1598-1603).
Josep Ricard (1604-1610).
Jaume Joan (1611).
Pere Fabregat de Jaume (1612).
Jaume Bertran major (1613-1614, 1621-1623).
Teòfil Bertran major (1615-1620, 1631-1637).
Francesc Borrell (1624).
Antoni Fabregat de Jaume (1625-1630).
N'Isidor Miralles (1639-1646).
Melcior Vilalta de Francesc (1647-1657).

Miquel Miralles (1658-1662).
En Roc Miralles (1663-1666, 1677-1706).
Josep Bertran (1667-1676).
Frare Carles Miralles, apoderat (1707-1708).
En Jaume Grau (1718-1724, 1738-1743).
En Josep Miralles i Arnes (1726-1735).
En Cristòfol Grau (1760).
En Jaume Grau (1770).

3. Glossari.

Actor: el denunciant, que és capaç de tenir "acció".
Adverar: confirmar que una cosa és veritat.
Afermament: lloguer.
Afollar: fer malbé, destruir.
Aladre: eina per llaurar.
Albarà: butlleta, paperet escrit.
Alera: banda de dalt d'una paret, amb pedres dretes.
Aljub: dipòsit soterrani d'aigua.
Amargar: posar bestiar a la vora o marge d'una heretat.
Antuixà: terra comuna a la vora d'un camí.
Anyí: peça de vestir de pell d'anyell.
Apoca: rebut, acte de pagament.
Arriat: ase, o mul.
Asocar: deixar un arbre amb només la soca, per haver-li tallat les rames.
Averio: bestiar -segurament barbarisme-.

Bací: ceda, col·lecta.
Ban: pena pecuniària, multa.
Bardissa: tanca vegetal d'una heretat petita.
Baso: rusc d'abelles.
Bracer: persona que es lloga -sc. els braços- a una altra.
Braó: part del braç del colze a la canella.
Brocada: troç de rama deixada per brostar en podar un arbre.

Cabanyer: ramader (?).
Calònia: pena pecuniària, multa (= ban).
Capleuta: fermança, sortir de la presó deixant un dipòsit de diners.
Capmajor: residència, veïnatge.
Caritader: oficial menor que s'ocupava de la caritat als pobres.

- Carrera: camí ample delimitat per parets.
 Ceda: llistat de veïns amb finalitat cobratòria.
 Cellar: per celler.
 Cens o censal: lliurament de capital en efectiu a canvi d'un rèdit anual fix, redimible tornant el capital.
 Clam: denúncia, reclamació posada davant del justícia.
 Claper: trapa per la caça, per exemple, de conills.
 Cloïssa, clos: tancat o serrada d'un hort o pròprietat petita.
 Colent, festa: festa que s'ha de guardar.
 Collut: animal que no està capat.
 Coneguda, coneixença: examen o reconeixement d'una persona experta.
 Contrast: qüestió, enfrontament entre dues persones.
 Contumàcia: no compareixença davant un tribunal.
 Creuar, creuament: acció de posar creus a un camp sembrat en senyal de confiscació.
- Dena: desena.
 Derrama: repartiment, capitació.
 Descàrrec: excusa, i coartada en llenguatge judicial.
 Devesa: prat vedat per pasturar el bestiar gros.
 Donzell, arbre: arbre jove amb capacitat de donar fruit.
- Empara (*embargo*): confiscació d'una propietat per pagar una pena o esmena.
 Enantament: acusació.
 Encant: subhasta pública.
 Equivalent: impost castellà establert després de la Nova Planta.
 Escalivar: trepitjar un guaret o rostoll després de ploure.
 Escapçar: tallar l'extrem superior d'una branca o arbre.
 Escreix: augment o millora, aplicat al rèdit que es pagava en gra pel préstec de blat per sembrar, una barcella per cafís.
 Escrostar: traure la crosta o part exterior de l'arrel o soca d'un arbre.
 Esmena: compensació del valor econòmic o en espècie d'un mal fet.
 Esquinçar: esgarrar, trencar completament.
- Ferreginal: cap sembrat de ferratge o pinso.
 Forment: blat candeal, el millor per fer el pa.
- Frontaler: veí que viu vora la partició amb el terme del costat.
- Ganxera: lloc per posar un ganxo al coll del bestiar i gossos.
 Gracient, a: volent, aposta.
 Granater, graneter: oficial menor encarregat d'administrar el blat de la vila.
 Grossejat: sembrat que es fa en gros.
 Guaret: camp que es deixa un any o dos sense sembrar per recuperar la terra.
- Herbatge: dret a la pastura d'una propietat privada o pública.
- Imperial, arbre: espècie protegida per les lleis.
 Insedir: sojornar, romandre a un lloc.
- Junta: terme usat en substitució de "consell", d'ell deriva "ajuntament".
 Justiciat: ofici del justícia.
- Lligaller: algutzir del lligalló, tribunal que tenia jurisdicció sobre els bestiar, en especial els abandonats.
 Llocí o llòssol: impost que es pagava al ferrer a canvi d'unes eines determinades que aquest subministrava gratuïtament als llauradors i ramaders.
 Lluminària: conjunt de llums enceses a un altar de l'església.
- Majordom: altra denominació del mostassaf.
 Mallada: indret, a recer o no, per descansar el bestiar de nit.
 Manifest: declaració de bestiar, propietats, etc. als oficials.
 Marany: sembrat fet aprofitant llavors i un camp després de segar.
 Marranxó: porc -terme usat el segle XVII-.
 Mealla: mig diner.
 Mitjà: vora d'una propietat, o indret que les separava entre elles.
 Ministre: abans saig o corredor, també nunci, després algutzir.
 Missió: despesa.
 Mudada: en un viatge, per anar d'un lloc del terme a un altre directament sense passar per la vila.

Mostassaf: oficial encarregat dels abastiments, pesos, mercats i comunicacions d'una vila.

Nadís: nadó, cria de bestiar.

Nunci: cf. ministre.

Obs, tenir: necessitar.

Pàixer: pasturar.

Parança: trapa o parat per la caça.

Peita: contribució antiga sobre els béns sitis i mobles, als quals se'ls dovava una base impositiva en lliures peiteres, per les quals se pagava.

Penyora: confiscació de béns en espera de cobrar una pena, deute,...

Pica: abeurador molt petit, fet generalment d'una peça de pedra.

Prear: valorar en diners o en espècie el dany rebut a una propietat.

Procurat (percurat): conreu, terra que es procura o treballa.

Prohom: persona de mèrit que aconsellava els oficials.

Qüestió: contrast, disputa entre persones.

Quitar: acabar amb un cens tornant el capital prestat i, en el seu cas, la prorrata de la pensió o rèdit del any corrent.

Raça: cria de bestiar fins a l'any d'edat.

Radiu, bestiar: solt, sense vigilància.

Ramell: rama, branca que es posava per marcar una coltiva o conreu.

Redonda: part del terme d'ús comú només per als veïns, a diferència de la comuna o terra de l'herbatge que era per tots els de la Tinença de Culla.

Regrés: capacitat de una persona acusada i condemnada per un mal fet entre molts per reclamar la part de pena corresponent a cadascun dels altres.

Resecar: tallar en sec, acabar amb un contrast.

Returar-se: aturar-se, reservar-se.

Riba: vora d'un conreu.

Rossinal, bèstia: ases i someres, pel terme "rossí".

Rostoll: camp de blat una vegada segat aquest.

Sementer: camp sembrat.

Síndic: procurador o representant d'un municipi a l'exterior.

Soll (asoll): corral per als porcs.

Tatxar: fixar una valoració econòmica, generalment per la peita.

Tala: dany que es fa a una propietat pública o privada, que cal valorar o prear per obtenir-ne el preu o esmena.

Tancada: propietat voltada de paret prou altra perquè no entre el bestiar.

Tanda: torn, generalment per regar o per batre.

Tarifa, tarifada: llistat de dietes dels oficials i nunci de la vila.

Tinent, a: a la vora de, junt a.

Travar: lligar les potes a una animal perquè no camine, generalment a un cavall, mul o ase.

Vall: fossat del mur que defenia una vila.

Vedaler: guardià jurat que vigilava els comuns, en especial els boscs, però també les propietats privades.

Veixell: ¿vaixella?, cosa que es rentava a la bassa del lloc.

Visura: examen o revisió dels límits i estat d'una propietat o infraestructura rústica.

BIBLIOGRAFIA ESMENTADA

- Pere-Enric BARREDA I EDO, (1986): «Llibre dels Capítols d'Herbatges de la Tinença de Culla (1345-1805)», *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura (BSCC)* 61, 447-562.
- (1989): «La castellanització burocràtica a Benassal», a *II Congrés Internacional de la Llengua Catalana, Area VII: Història de la llengua (València, 1986)*, València, Arts Gràfiques Soler, 247-257.
- (1990): «Pervivència dels abreujats a documents notarials llatins de l'Alt Maestrat (Benassal, Culla) al segle XVII», a *Las abreviaturas en la enseñanza medieval y la transmisión del saber. Symposium internacional Trivium, Quadrivium, Studium (Barcelona, 1989)*, Barcelona, Universitat, 324-338.
- Emili CASANOVA, (1983): «El dret local valencià i la història de la llengua catalana», *Revista de Llengua i Dret (RLD)* I, núm. 2, 73-83.
- (1986): «Els estudis lingüístics sobre documentació administrativa d'èpoques diverses en el País Valencià», a *Tradició i modernitat en el llenguatge administratiu*, edd. C. Duarte - R. Alamany, Barcelona, Generalitat de Catalunya - Escola d'Administració Pública de Catalunya, 75-109.
- Germà COLON i Arcadi GARCIA (edd.) (1970), *Furs de València (I-)*, Barcelona, Ed. Barcino, 1970-.
- Eugeni DIAZ MANTECA (1993), «El Libro de los Estatutos del Justicia de Chodos, unas ordenanzas municipales de los siglos XVI-XVIII», *BSCC* 69, 317-332.
- Ferran GARCIA I GARCIA (1987), *El Llibre d'Establiments de Gandia*, Gandia, Arxiu Municipal.
- Enric GUINOT RODRIGUEZ (1991), *Cartes de poblament medievals valencianes*, València.
- Joan PERAIRE (en premsa), *Toponímia de Vilar de Canes i la Torre d'en Besora*, València, Generalitat (Estudis del valencià actual).

CARLOS LÓPEZ RODRÍGUEZ

SEXY DEL REINADO VALÉNICO

La serie de registros curia de la Cancillería Regia aragonesa en el Archivo del Reino de Valencia

ESTUDIS CASTELLONENCIS

Nº 7 1986-1987, pp. 481-509